

**DEMOKRASİYE MÜDAHALE ÖRNEĞİ OLARAK
15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI
VE
TOPLUMSAL TEPKİLER**
Fatma Zehra DURNA
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK
Temmuz 2018
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMOKRASİYE MÜDAHALE ÖRNEĞİ OLARAK
15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI VE
TOPLUMSAL TEPKİLER

Hazırlayan
Fatma Zehra DURNA

Danışman
Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK

AFYONKARAHİSAR 2018

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMOKRASİYE MÜDAHALE ÖRNEĞİ OLARAK
15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI VE
TOPLUMSAL TEPKİLER

Hazırlayan
Fatma Zehra DURNA

Danışman
Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK

AFYONKARAHİSAR 2018

Bu tez Çalışması BAPK'ça Desteklenmiştir. Proje No: "16.SOS.BİL.05"

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

... /... /2018

Fatma Zehra DURNA

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK
Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi İltiş YILDIRIM
: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan GÖKTÜRK

İmza

Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma Zehra DURNA'nın "**Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler**" başlıklı tezi, 23.07.2018 günü saat 13.00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
MÜDÜR

ÖZET

DEMOKRASİYE MÜDAHALE ÖRNEĞİ OLARAK 15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASI VE TOPLUMSAL TEPKİLER

Fatma Zehra DURNA

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Temmuz 2018

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK

Türkiye Cumhuriyeti devleti tarihinde birçok darbe ve darbe teşebbüsü ile karşı karşıya kalmıştır. Fakat 15 Temmuz günü tarihinin en utanç verici en korkunç günlerinden birisini yaşamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde yuvalanmış FETÖ terör örgütü mensupları ve onun sivil uzantıları ülkenin seçilmiş Cumhurbaşkanı ve Hükümetine başkaldırmış ve darbe kalkışmasında bulunmuştur. Ama darbeciler başarılı olamamıştır. Darbecilerin başarılı olamamasının birçok sebebi sayılabilir. Ama bunların içinde en önemlisi Türk halkının demokrasinin yanında saf tutması olmuştur. Halkın darbeye karşı bu soylu ve destansı direnişi darbenin başarısız olmasında en önemli etken olarak yerini almıştır. Daha önce yapılan darbelerde halk darbecilerin karşısına hiçbir şekilde çıkmamış sanki darbeyi gerekli ve şartların zorunlu sonucu olduğunu, bir nevi kötü gidişatın iyiye döneceği umudunu taşımıştır. Fakat 15 Temmuz darbesinin diğer darbelere kıyaslandığında en önemli farkının halkın darbeciler karşısında demokrasiye, hükümete ve seçilmiş yetkililere sahip çıkması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Toplumsal Tepki, Darbe Kalkışması.

ABSTRACT

THE 15 JULY 2016 COUP ATTEMPT AS AN EXAMPLE OF INTERVENTION TO DEMOCRACY AND SOCIAL REACTION

Fatma Zehra DURNA

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of SOCIOLOGY**

July 2018

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

In the history of the Republic of Turkey has faced many coup and coup attempts. But on July 15, he had one of the most shameful days in his history. The members of the FETÖ terrorist organization and its civilian extensions, which were settled within the Turkish armed forces, have rebelled against the elected President and Government of the country and have attempted a coup. But the coupists failed. There are many reasons why the coupes are not successful. But the most important of all was that the Turkish people kept it pure alongside democracy. This noble and heroic people in resistance against the coup has taken its place as the most important factor in the failure of the coup. The people have never faced the coupists before, and they have hoped that the coup would be a necessary and necessary consequence of the circumstances, and that a kind of Bad course would turn into a better one. But the most important difference between the 15 July coup and the other coup was that the people had democracy, government and elected officials against the coup.

Keywords: Democracy, Social Reaction, Coup Attempt.

ÖNSÖZ

Öncelikle bu alanda yol almamı sağlayan gerek lisans gerek yüksek lisans dersleri boyunca emeği geçen, böyle bir çalışma yapmaya yönlendiren, tavsiye ve önerileri ile çalışmama rehberlik eden Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Anabilim Dalı başkanı kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ'a teşekkür ederim.

Bu tezi yapmaya karar verdiğimde bu kadar zor olabileceğini hiç düşünmemiştim. Birçok kere umudumu yitirmeye yeltendimse bana moral verip motive eden, yol gösteren ve o yolda ilerlemem için çalışmam boyunca beni yönlendiren, desteği ve bilgisi olmasaydı bu tezin ortaya çıkmayacağına inandığım, hayatında eğitime büyük önem veren, araştırmanın konusunun belirlenmesinden yorumlama ve sonuçlandırma aşamasına kadar benden her türlü destek, yardım ve zamanlarını esirgemeyen çok kıymetli bilim adamı hocam ve danışmanım Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK'a çok teşekkür ediyorum.

Çok kıymetli yardım ve önerilerini esirgemeyen, Tez Savunma Jürisi üyeleri hocalarım Doktor Öğretim Üyesi Gökhan GÖKTÜRK ve Doktor Öğretim Üyesi İltiş YILDIRIM'a içten yaklaşımları, destekleri, anlayışları ve katkıları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Sona bıraktığım en özel ve en büyük teşekkürüm beni bugünlere kadar getiren, hayatımda çok büyük yeri ve önemi olan canım anneme olacaktır. Öncelikle belirtmek isterim ki, sadece yüksek lisans öğrenimimde değil, bütün eğitim-öğretim sürecim içerisinde her zaman maddi ve manevi desteğiyle beni bu yolda bir an olsun yalnız bırakmayan, hayatını adayarak beni yetiştiren, bütün varlığımla her şeyimi borçlu olduğum, bana büyük bir sevgi ve emek vererek bugünlere getiren annem Dilek DURNA' ya sonsuz şükran, minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum,

Fatma Zehra DURNA

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER.....	8
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	8
1.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	9
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	10
1.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	10
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	11
1.7. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	12
2. KAVRAMLARIN TANIMI VE ÖNEMİ	13
2.1. CUMHURİYET	13
2.2. DEMOKRASİ.....	14
2.3. TOPLUM.....	15
2.4. DARBE.....	15

2.4.1. Hükümet Darbesi.....	16
2.4.2. Askeri Darbe.....	16
2.4.3. Post-Modern Darbe.....	17
2.5. CİNNET.....	17
2.6. ŞİDDET.....	18
2.7. DEVRİM.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASINA GİDEN TARİHSEL-SOSYOLOJİK GELİŞMELER

1. 7 ŞUBAT 2012 TARİHİNDE MİT MÜSTEŞARININ İFADEYE ÇAĞRILMASI	20
2. 27 MAYIS 2013 GEZİ PARKI KALKIŞMASI.....	21
3. 3 TEMMUZ 2013 DERSHANELERİN KAPATILMA SÜRECİ.....	22
4. 17-25 ARALIK 2013 YARGI DARBESİ GİRİŞİMİ.....	24
5. 1 OCAK 2014 MİT TIRLARININ DURDURULMASI OLAYI.....	27
6. ÇÖZÜM SÜRECİ.....	28
7. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ.....	28
8. 15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASININ KARŞITLARI VE TARAFLARI	30
8.1. HÜKÜMET.....	30
8.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi.....	30
8.1.2. Milliyetçi Hareket Partisi.....	31
8.1.3. Cumhuriyet Halk Partisi.....	32
8.1.4. Halkların Demokrat Partisi.....	32
8.2. FETÖ TERÖR ÖRGÜTÜ.....	33
8.2.1. Örgütün Oluşumu.....	34
8.2.2 Örgütün Devlet İçinde Yapılanması.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI

1. DARBE KALKIŞMASININ KRONOLOJİK OLARAK YAPILIŞI	37
2. DARBE KALKIŞMASININ ENGELLENMESİNDEKİ ETKİLİ TARAFLAR	38

2.1. CUMHURBAŞKANININ ETKİSİ.....	38
2.2. TOPLUMUN ETKİSİ.....	41
2.3. HÜKÜMETİN ETKİSİ.....	42
2.4. BASININ ETKİSİ.....	45
3. 15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASI SONRASI	49
3.1. TOPLUMSAL ANALİZ: MİLLET İRADESİ	49
3.2. 15 TEMMUZ YENİ KAPI DEMOKRASİ VE ŞEHİTLER MİTİNGİ.....	50
3.3. ASKERİ SİSTEMLERDEKİ REFORMLAR	51
3.4. KAMU MEMURLARINDA DÜZENLEME: İHRAÇLAR	52
3.5. EKONOMİK FATURA.....	52
4. TOPLANAN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	53
4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER	54
4.2. TOPLUMSAL TEPKİLER.....	59
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	83
EK 1: DARBE KALKIŞMASININ KRONOLOJİK OLARAK YAPILIŞI	91
EK 2: GÖRÜŞME SORULARI.....	125
EK 3: GÖRÜŞME YAPILAN KATILIMCILARDAN MÜLAKAT ÖRNEKLERİ	129

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet Bilgilerini İçeren Frekans Analizi.....	54
Tablo 2. Yaş Bilgilerini İçeren Frekans Analizi.....	55
Tablo 3. Medeni Durum Bilgilerini İçeren Frekans Analizi	55
Tablo 4. Eğitim Durumu Bilgilerini İçeren Frekans Analizi.....	56
Tablo 5. Meslek Durumu Bilgilerini İçeren Frekans Analizi.....	57
Tablo 6. Gelir Düzeyi Bilgilerini İçeren Frekans Analizi	57
Tablo 7. İl Bilgilerini İçeren Frekans Analizi	58
Tablo 8. Darbe Kalkışmasındaki Mevcut Durumların (Gazi Ya Da Şehit Yakını) Frekans Analizi	59
Tablo 9. Darbe Kalkışması İhtimaline Hazır Olma Durumunu Gösteren Frekans Analizi.....	60
Tablo 10. Darbe Kalkışması Esnasında Nerede Bulduklarını Gösteren Frekans Analizi.....	61
Tablo 11. Darbe Kalkışmasını En Çok Nereden Takip Edildiğinin Frekans Analizi 61	
Tablo 12. Darbe Kalkışması Haberinin İlk Nasıl Aldığını Gösteren Frekans Analizi	62
Tablo 13. Darbe Kalkışmasının Gerçekleştiği Gecede Cumhurbaşkanı Televizyondan Yaptığı Çağrının İzlenme Frekans Analizi.....	64
Tablo 14. Cumhurbaşkanı'nın Çağrısından Sonra Kendisinin Ya Da Yakınlarından Birisinin Sokağa Çıkma Durumunu Gösteren Frekans Analizi	64
Tablo 15. Darbe Kalkışmasında Cumhurbaşkanı'nın Halkı Meydanlara Çağırmasıyla Başlayan Nöbet Eylemlerine Katılma Durumunu Gösteren Frekans Analizi.....	65

Tablo 16. Bir Darbe Kalkışması Daha Olsa Meydanlara İnip Darbenin Karşısında Olma Durumunu Gösteren Frekans Analizi.....	66
Tablo 17. Darbe Kalkışması İle Birlikte İktidar Ve Muhalefet Partileri Arasında Başlayan Müzakere Ve Yumuşama Sürecini Değerlendiren Frekans Analizi.....	67
Tablo 18. Darbe Kalkışmasının Arkasında Kim Ya Da Kimlerin Olabileceğini Değerlendiren Frekans Analizi	68
Tablo 19. Darbe Kalkışmasının Başarısız Olmasında En Önemli Payın Kime Ait Olduğu Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi	69
Tablo 20. Darbe Kalkışmasını Önlemede Devletin Ve Hükümetin Yetersiz Kaldığı Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi	70
Tablo 21. 15 Temmuz Ve Benzeri Başka Darbelerin Yaşanmaması İçin Hükümet Tarafından Alınan Önlemlerin Yeterli Olup Olmadığını Gösteren Frekans Analizi .	70
Tablo 22. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının Ardından Ohal'in İlan Edilmesi Fikrini Nasıl Değerlendirdiklerini Gösteren Frekans Analizi.....	71
Tablo 23. Genel Olarak Mevcut Durum Hakkında Endişe Ve Tehlike Hissetme Durumunu Gösteren Frekans Analizi	72
Tablo 24. 15 Temmuz Darbe Kalkışması Sonrası Yaşananlara Bakıldığında Herhangi Bir Dini Cemaat Veya Topluluk Hakkında Ne Düşündüklerini Gösteren Frekans Analizi	73
Tablo 25. Genel Olarak Darbe Ve Benzeri Suçlar İşleyenler İçin İdam Cezası Hakkında Düşünceleri İçeren Frekans Analizi	74
Tablo 26. Türkiye'nin Şu An Karşı Karşıya Kaldığı Silahlı Veya Silahsız En Tehlikeli Terör Örgütünün Hangisi Olduğu Hakkındaki Fikirleri İçeren Frekans Analizi.....	75
Tablo 27. İki Büyük Şehirde (İstanbul Ve Ankara) Şehitler İçin Anıt Yapılma Düşüncelerinin Nasıl Karşılandığını Değerlendiren Frekans Analizi.....	76
Tablo 28. 15 Temmuz Tarihinin Demokrasi Bayramı İlan Edilmesi Fikrini Nasıl Değerlendirildiğini İçeren Frekans Analizi.....	77

Tablo 29. 15 Temmuz Darbe Kalkışması Ve Toplumsal Tepkilerin Okullarda Anlatılma Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi	77
--	----

RESİMLER LİSTESİ

fotoğraf 1. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Örgütlenme Çağrısı.....	38
Fotoğraf 2. Devlet Yetkililerinin Direniş Çağrıları.....	47
Fotoğraf 3. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Direniş Çağrısından Sonra Halkın Twitter Kullanımı	48
Fotoğraf 4. Darbe Gecesi Twittterda Atılan Twett Başlıkları.....	48
Fotoğraf 5. Darbe Gecesi Başbakanın Atmış Olduğu Twett.	49

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

CNN: Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)

FETÖ: Fetullahçı Terör Örgütü

HDP: Halkların Demokratik Partisi

HSYK: Hâkimler ve Savcılar Kurulu

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KPSS: Kamu Personel ve Seçme Sınavı

MGK: Milli Güvenlik Kurumu

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

NATO: North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PDY: Paralel Devlet Yapılanması

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

THY: Türk Hava Yolları

TOMA: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TÜRKSAT: Türk Uydusu

PYD: Demokratik Birlik Partisi

YAŞ: Yüksek Askeri Şura

GİRİŞ

19. yy. 'ın son çeyreği, Osmanlı Devleti'nin ve hatta ileride Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün gidişatına yön veren bir olayla sarsılmıştır. 1876 senesinde Sultan Abdülaziz'i tahttan indirme operasyonu olarak tarihe geçen 1876 askeri darbesi ve ardından Sultan Abdülaziz'in öldürülmesi olayıdır. Hali hazırda Osmanlı Devleti'nin 32. Padişahı olan Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilip öldürülmesi vakası, o zamana kadar belki de 577 yıllık Osmanlı Devleti'nin en elem verici olayı olarak tarihe geçmiştir. Gerek sonrasında ortaya çıkan sonuçlar, gerekse de dönemin en yaşlı Osmanlı hanedanı üyesine karşı yürütülen bu askeri darbe ve akabinde gerçekleşen Sultan Abdülaziz'in öldürülmesi olayı, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına doğru giden süreci hızlandırması bakımından oldukça önemlidir (Alagöz, 2012: 1-2).

Meşrutiyetin düsturları, bireylerin siyasi, hukuki ve sosyal haklarına saygı göstermek, herkesin haklarını teminat altına almaktır⁶⁰. Ancak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hürriyet, özgürlük ve adalet düsturlarıyla ilan ettiği Meşrutiyet, herkesin ümit ettiği beklentiyi boşa çıkarmış, dahası memlekette siyasi bir kargaşa ortamı meydana getirmiştir. Siyasi, iktisadi ve sosyal meseleler sonucu İstanbul'da Rumi takvimle 31 Mart'ta (13 Nisan 1909) bir askeri isyan patlak vermiştir. Büyük umutlarla ilan edilen II. Meşrutiyetin daha başında böyle bir olayla karşılaşılması, Meşrutiyete duyulan güveni sarsmıştır⁶¹. İttihat ve Terakki'nin tahakkümü ve istibdadı aleyhinde bir hareket olarak ortaya çıkan bu isyan, 12 Nisan Pazartesi'yi 13 Nisan Salı'ya bağlayan gece yarısında, Taşkışla'da 4. Avcı taburu askerlerinin ayaklanarak Meclis-i Mebusan'ı kuşatmasıyla başlamıştır. Diğer kışladaki askerleri de isyana teşvik etmişler, böylece Taşkışla askerlerine Kılıç Ali, Beyoğlu Numune Topçu Alayları ve Yıldız'daki 5., 6. ve 7. Alayların askerleri de katılarak Sultanahmet'te toplanmışlardır. Hükümetten Harbiye Nazırının ve Mahmut Muhtar Paşa'nın görevlerinden alınmasını, eski Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın yeniden göreve getirilmesini istemişlerdir. İsyanın Avcı Taburu askerlerinden gelmesi oldukça dikkate şayandır. Zira İttihat ve Terakki Cemiyeti Nigehban-ı Hürriyet (Meşrutiyetin Bekçileri) adını verdiği Avcı Taburu askerlerini Rumeli'den İstanbul'a getirerek Taşkışla'ya yerleştirmişti. Bu Tabur, 'istibdat'a karşı ve İttihat ve Terakki'ye sadakatle bağlıydı. Avcı Taburu askerlerinin başlattığı isyan hareketi,

Ayasofya ve Beyazıd meydanlarına taşmış, birçok kişi bu hareketle seslerini duyurma fırsatı bularak “şeriat isteriz” sloganıyla askerlerle birlikte hareket etmişlerdir. 4. Avcı Taburu ve kendilerine katılanlar Ayasofya ve Sultanahmet Meydanlarını tutmuşlardır. Askerleri isyana teşvik eden Arnavut Hamit Çavuş ve onun rütbesindeki bazı askerler bu nümayişleri sevk ve idare etmekte, hoca kisveli birtakım kişiler de bu harekete destek vermekte, halkı tahrik etmekte idiler. Birçok beyaz sarıklı, talebe-i ulum da bu nümayişe iştirak etmiştir. Zira isyancılar, tüm talebe-i ulumu saflarına çekmek için medreseleri dolaşmış, ulemalara telkinde bulunmuş, iştirak etmeyenlere zor kullanmışlardır. Ancak halk onlara katılmayarak seyirci kalmıştır. Bunun yanı sıra Hukuk Fakültesi hocası Celalettin Arif Bey’in teşvikiyle, Hukuk Fakültesi talebeleri Mülkiye’ye harekete geçerek Mülkiye Mektebi talebeleri ile birleştikten sonra Babıali’ye giderek, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa’dan Hasan Fehmi’nin katillerinin bulunmasını istemişlerdir. Hükümet, bu istekleri dikkate alarak Hasan Fehmi’nin katillerini bulmak için Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü’nden geniş çaplı bir araştırma başlatılmasını istemiştir. Tahkikatta, *Serbesti* gazetesi muharriri Hasan Fehmi’nin katledilmesi olayında köprüdeki zabıta memurlarının ihmali olup olmadığı araştırılmış ve katilin yakalanması için azami gayret sarf edilmiştir. Bu tahkikat neticesinde, Hasan Fehmi’nin öldürülmesi olayında ihmali görülen polis memurlarının görevden alındığı, Komiser Nuri Efendi hakkında da tahkikat sonucunda gerekenin yapılacağı bildirilmiştir. Ancak hükümetin bu teşebbüsü isyancıları teskin etmeye yetmemiş, hadise giderek büyümüştür. Harbiye Nazırı Rıza ve Sadrazam Hüseyin Hilmi paşaların emir verme yönündeki kararsızlık ve tereddütleri olayları tırmandırmış, Abdülhamit’in de olayları önlemede dirayet ve teşebbüste bulunmaması belirsizliğin giderek büyümesine yol açmış; olaylarda Adliye Nazırı Nazım Paşa, Ahmet Rıza ve Lazkiye Mebusu Aslan Bey de Hüseyin Cahit’e benzetilerek öldürülmüşlerdir. Mektepli subaylara duyulan hoşnutsuzluk onların bazılarının hayatlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Olayın boyutları çok büyük olduğundan isyancılara hiçbir nasihat fayda vermemiş, bunun üzerine kabine istifa etmiş, yerine Tevfik Paşa başkanlığında yeni kabine kurulmuştur. 31 Mart Hadisesi sırasında *Şura-yı Ümmet* ve *Tanin* Matbaaları yağmalanmıştır (Aslan, 2010: 10-11).

Osmanlı'da batılılaşma sürecinin öncülüğünü, askeri bürokrasinin üstlenmesiyle birlikte ordu merkezi bürokrasi içerisinde etkin bir konum elde etmiştir. Yeni konumuyla birlikte siyasete müdahale etme alışkanlığı oluşan ordu, Türk siyasi tarihinin şekillenmesinde farklı biçimlerde daima merkezi rol sahibi olmuştur. Osmanlı ordusunun politikaya karışması 1876 yılından sonra önü alınmaz bir hale gelmiş, ilk defa subaylarda başlayan bu hal, 1908 yılından sonra bütün orduya sirayet etmiş ve neticede Babıali Baskını ve Balkan Harbi gibi gelişmeler, üniformaların siyaset meydanlarına asılmasına sebep olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ordunun etkin ve merkezi bir rol üstlenmesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) rejimi koruma ve kollama görevini daima kendisinde görmesine yol açmıştır. Ayrıca yeni rejimin siyasi boşluklarının doldurulmasında da ordu bu rolünü ve gücünü etkin bir şekilde kullanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte ordu-siyaset ilişkisinde, askere siyasetin yasaklanması olarak bilinen yasal düzenlemeler yapılmış olsa da; ordunun siyasetteki etkililiğini sınırlamamış ya da sona erdirilememiştir (Kayalı, 2005: 42-43). Tek Parti döneminin siyasi yaşamında bürokratik bir mekanizma olarak ordu, siyasi mekanizma olan CHP kadar etkili olmaya devam etmiştir. Çok partili yaşama geçildikten sonra ise muhtıralar ve darbelerle demokrasiye karşı birçok kez askeri müdahale girişiminde bulunulmuştur. Yaşanan tüm darbe, kalkışma, müdahale ve muhtıraların Türkiye toplumunun birçok alanında, zarar verici etkileri tescil edilmiştir (Karakaş, 2016: 86).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi çok partili siyasi hayatı neredeyse 10 yılda bir gerçekleştirilen darbeler ve muhtıralar ile geçmiştir. İlk olarak, darbeciler 27 Mayıs 1960 klasik darbesi ile demokratik hayata müdahale etmişlerdir. Ardından 12 Mart 1971 yılında bir muhtıra vererek demokratik hayatı kesintiye uğratmıştır. Çok geçmeden tarihler 12 Eylül 1980 tarihini gösterdiğinde darbeciler bu kez askeri darbe ile demokrasiye hukuk dışı müdahale gerçekleştirmişlerdir. Demokrasi dışı güçler 28 Şubat 1997 yılında o zamana kadar gerçekleştirilmemiş post-modern darbe ile bu kez milli iradeyi yok saymışlardır. Benzer bir durum ise 27 Nisan 2007 yılında e-muhtıra ile gerçekleştirilmek istenmiş ama siyasi irade izin vermemiştir. Ancak zaman içinde gerçekleşen müdahalelere bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti Devleti 15 Temmuz 2016 tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir kalkışma ile karşı karşıya kalmış ve demokrasi kültürümüz içerisinde bir başarı sayılan halk direnişi ile darbenin

eşîğinden dönülmüştür.

27 Mayıs Darbesi, 1913'te gerçekleştirilen Bab-ı Âli Baskını'ndan sonraki ikinci darbe; modern Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk klasik darbedir. Dönemin genelkurmay başkanı da olmak üzere 200'den fazla general, cumhurbaşkanı ve başbakan, yönetime el koymak isteyen askeri grup mensubu kişiler tarafından tutuklanmak istenmiştir. Bir grup rütbesi subay olan askerler tarafından planlanan darbe, orduda belli bir emir komuta yönetim dışı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Darbenin nedeninin Menderes hükümetinin uygulamaları ve çıkardığı yasalar olduğu, cunta yönetimi tarafından ileri sürülmüştür. Milli Birlik Komitesi; darbeyi, kardeş kavgasına son vermek ve laiklik ilkesine aykırı uygulamaları durdurmak için yaptığını ileri sürmüştür. Ayrıca kimi subaylar Demokrat Parti iktidarının Kemalist ve laik rejimi tehdit ettiğini düşünmekteydi. Darbe sonrası Türkiye uzun yıllar ekonomik dar boğazda kalmıştır. 1960 darbesi, sadece halkın oylarıyla kurulmuş bir hükümetin silah zoruyla indirilmesi değil, aynı zamanda Cumhuriyet döneminin ilk askeri darbesi olması ve bundan sonrakilere örnek teşkil etmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu darbe, Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi ve kurumsallaşması sürecini trajik bir şekilde kesintiye uğratmış, siyasi yapının temellerini kökünden değiştirecek yeni yapılanmaya zemin hazırlamıştır (Emiroğlu, 2016: 1-22).

1971 yılında ordu, Süleyman Demirel liderliğinde kurulan Adalet Partisinin Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaştığı, devleti İslami bir yönetime yaklaştırdığı gerekçesi ile dönemin Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Kuvvet Komutanları 12 Mart 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a gönderdikleri "Muhtıra" ile Adalet Partisi hükümetini istifaya zorlamıştır (Özbudan, 2010: 117).

Fiili bir darbe olmasa bile mevcut hükümetin istifası ve yerine askeri destekli teknokratlar hükümetinin kurulmasıyla sonuçlanan 12 Mart muhtırası, siyasal bölünmenin zirve yaptığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Artan çatışmalar ve grevlerle başlayan süreç, 1960 darbesinin öngördüğü reformların yapılmadığını düşünen radikal subayların fiili darbesini önlemek için TSK'nın komuta kademesi üç maddelik bir muhtıra yayınlamıştır. Mecliste de okutulan bu muhtıranın ardından ülkenin yönetimi dolaylı olarak TSK'nın eline geçmiştir (Devran ve Özcan, 2016: 7-20).

12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 yılları arasında en büyük sorun hükümet arayışı olmuştur. Bu süreçte 11 hükümet kurulmuş ancak bu kurulan hükümetlerin iç biri tam anlamıyla siyasal bir tavır gerçekleştirememişlerdir.

12 Eylül 1980 yılında Türkiye Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri içinde bulunduğu anarşi ortamı ve ekonomik durumun kötülüğünü öne süren Kenan Evren liderliğinde 5 kişilik bir grupla emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirilmiştir.

12 Eylül 1980 askerî müdahalesi Türk toplumunda bir daha geri dönüşü olmayan büyük bir değişimin başlangıç noktasıdır. Ülkedeki mevcut siyasi fikirleri kendi varlığına birer tehdit olarak algılayan askeri rejim, uyguladığı aşırı baskı ve şiddet ile siyasal, sosyal ve kültürel hayatı tamamıyla kontrolü altına alıp kısa sürede toplumu sindirmeyi başarmıştır. Bu tarihten itibaren, bir taraftan yönetimin siyasetle alakalı yasakları had safhaya ulaşırken, diğer taraftan da özel hayat, cinsellik, feminizm, içe dönüş, yalnızlık, tüketim gibi konular medya aracılığıyla teşvik edilmiştir (Alver, 2015: 21-22).

28 Şubat 1997’de, rejimin yeniden restore edilmesi için köklü bir program yürürlüğe sokulmuştur. 28 Şubat 1997 tarihinde yapılmış olan MKG (Milli Güvenlik Kurulu) toplantısında alınan 406 Sayılı Karar’la tarihe “post-modern darbe” olarak geçen “28 Şubat” sürecinde; “durumdan vazife çıkaran” güçler, seçilmiş bir hükümeti iş yapamaz hale getirerek istifaya zorlamışlardır. “Bu maksatla, psikolojik harekât yöntemleri kapsamında, basın-yayın vasıtaları kullanılarak, “silahsız kuvvetler” yoluyla, iktidardaki koalisyon hükümetini oluşturan partiler itibarsızlaştırılmış, tüm topluma irtica korkusu yayılarak, demokrasiye müdahale edilmiştir.” 28 Şubat sürecinde geçmişte yaşanmış olan darbeler gibi klasik anlamıyla fiili bir darbe süreci söz konusu olmamıştır (TBMM, 2012: 64-918).

Bir ilk olarak 28 Şubat 1997 yılında gerçekleştirilen müdahale bu kez post-modern niteliğinde isim verilerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde bir ilki daha gerçekleştirmiş, o dönemin genelkurmay başkanı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’nin internet sitesinde 27 Nisan 2007 tarihinde bir “e- muhtıra” yayımlamıştır.

Saat 23.17’de Genelkurmay Başkanlığı internet sitesinde yayınlanan söz konusu basın açıklamasında çeşitli laiklik karşıtı olduğu düşünülen uygulamalardan örnekler verilmekte ve cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde laiklik konusunun

tartışılıyor olmasından duyulan rahatsızlık belirtilerek TSK'nın bu tartışmalarda taraf olduğu ve laikliğin savunucusu olduğu, TSK'nın yapılmakta olan tartışmalarla ilgili gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacağı ve TSK'nın kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme kararlılığında olduğu vurgulanmıştır.

Hükümet adına açıklama yapılmış ve hükümet, söz konusu basın açıklamasına sert bir tepki ortaya koyarak daha önce askeri müdahalelere maruz kalan hiçbir hükümetin yapmadığı bir duruş sergilemiştir. Hükümetin söz konusu basın açıklamasına cevabında öncelikle bu tür bir açıklamanın Hükümete karşı bir tutum olarak algılandığı ifade edilerek bu tür bir açıklamanın demokratik devlet düzeni bakımından yadırganması gereken bir durum olduğu belirtilmiştir. Açıklamada Genelkurmay Başkanlığı'nın bağlılık ve sorumluluk durumu hatırlatılarak Genelkurmay Başkanlığı'nın herhangi bir konuda hükümete karşı bir ifade kullanılmasının demokratik bir hukuk devletinde düşünülemeyecek bir husus olduğu vurgulanmıştır (TBMM, 2017: 1255-1257).

Son olarak tarihler 15 Temmuz 2016 Cuma gününü gösterdiğinde Türkiye Cumhuriyeti devleti içinde gizlenmiş FETÖ / PDY terör örgütü tarafından neredeyse eş zamanlı olacak şekilde başlayan ama ilk önce İstanbul daha sonra Ankara başta olmak üzere yurdun hemen hemen her tarafından silah seslerinin duyulması ile başlayan darbe kalkışması Türk siyasi tarihinin sayfalarına en kanlı darbe kalkışması olarak geçmiştir.

Çalışılan bu konuda araştırmaların pek çoğu, askeri darbelerin siyasal ve bazı toplumsal değerlendirmeleriyle ilgilenmektedir. Sosyolojik bir analiz yapan araştırma sayısı azdır. Sosyolojik açıdan yapılan bu tür bir analizin, askeri darbelerin toplumsal yapının değişimi açısından sadece darbeleri yaratan koşulları değil, toplumun yapı ve kurumlarına olan etkilerini de göstermek sureti ile bu alanda literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu çalışma hem teorik hem de alan araştırmasına girmektedir. Bir yandan literatür tarama tekniği ile gerçekleştirip, kaynak olarak kitap, makale, resmi kaynaklar, resmi arşiv kaynakları, bazı medya kaynakları ve internet kaynaklarından yararlanılır iken; diğer yandan sahaya inip anket ve mülakat çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde kavram ve tanım olarak; Cumhuriyet, Demokrasi, Toplum, Darbe, Hükümet Darbesi, Askeri Darbe, Post-Modern Darbe, Cinnet, Şiddet ve Devrim kavramları kullanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde darbe kalkışmasına zemin hazırlayan olaylar incelenmiştir. Daha sonra ise 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın karşıtları ve tarafları olarak hükümet içerisinde yer alan siyasi partiler ve FETÖ ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın nasıl yapıldığı açıklanmıştır. Daha sonra darbe kalkışmasının engellenmesinde cumhurbaşkanı, toplum, hükümet ve basının rolü incelenmiş ve sonra darbe kalkışması sonrası toplumsal, askeri, hukuki ve ekonomik olarak her açıdan değerlendirilmiştir. Sonrasında ise alan araştırmasına ait veriler uygun istatistiksel analizler ile incelenmiş, elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışma boyunca yapılan okuma, alan ve incelemeler neticesinde ulaşılan veriler ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın ilk bölümü ilk olarak araştırma hakkında tanımlayıcı bilgilere yer verilmiş, sonrasında “*Cumhuriyet, Demokrasi, Toplum, Darbe, Hükümet Darbesi, Askeri Darbe ve Post-Modern Darbe, Cinnet, Şiddet, Devrim*” kavramlarının tanımları yapılmıştır.

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER

Her bilimsel araştırmada olduğu gibi bu çalışmada da araştırmanın problemine, konusu ve amaçlarına, varsayımlarına, önemine, evreni ve örneklemine, sınırlılıklarına ve son olarakta araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama tekniklerine bu bölüm içerisinde yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

15 Temmuz 2016 günü meydana gelen darbe kalkışmasının engellenmesinde “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” adlı çalışma ile toplumun tepkisinin araştırılması ve aktarılmasıdır.

1.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın en genel amacı “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” araştırmaktır. Çünkü araştırma önemi açısından Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin siyasi ve askeri süreçte etki ve önem açısından en önemli hadiselerin biridir. Yaşanan gelişmelerin araştırılması ise hiç kuşkusuz bir dönemin ifadesinin “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” olarak adlandırılmasıdır.

Araştırmanın amacı “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” öncesi ve sonrasının sağlıklı analizini yapabilmek, yaşanan sürecin diğer askeri darbe, muhtıra ve post-modern darbelerden varsa farkı ve benzerliklerini, günümüze olan ve devam eden etkilerini incelemek, süreci bütünüyle ortaya koymaktır. Toplumsal sağduyu ve tepkilerin vurgulanmasını belirtmektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın temel varsayımı, 15 Temmuz 2016 günü meydana gelen darbe kalkışmasının engellenmesinde toplumun etkisinin araştırılması ve aktarılmasıdır. Bu noktadan hareketle araştırmanın diğer varsayımları şu şekilde açıklanabilir:

- i. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını aktif olarak önlemek isteyen kişilerin cinsiyetleri ve yaşları arasında bir farklılık bulunmaktadır.
- ii. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını engellemek isteyen kişilerin eğitim ve mesleki durumları değişiklik göstermektedir.
- iii. 15 Temmuz gecesi sokağa çıkma motivasyonunda cumhurbaşkanının çağrısı etkili olmuştur.
- iv. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının önemli bir bölümünün gerçekleştiği İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan kişilerin katılımı daha fazla olmuştur.
- v. Halkımız 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını Fetö'nün gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca darbe kalkışmasının arkasında AB ve ABD'nin olduğuna inanmaktadır.
- vi. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının başarısız olmasında cumhur ve cumhurbaşkanının en önemli etkiye sahip olduğunu düşünülmektedir.
- vii. Bu karşı duruş, yeni toplumsal hareketler bağlamında ele alınabilmektedir.
- viii. 15 Temmuz darbe kalkışması sonrası halkımızın herhangi bir dini cemaate karşı olan bakışı olumsuz yönde etkilenmiştir.
- ix. Darbe kalkışmasının önüne geçilmesinde toplumun her kesiminin vermiş olduğu tepki, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi hayatında darbe ve muhtıralara karşı gerçekleşen olumsuz toplumsal yaşanmışlıkların etkisi gözlemlenmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye’de “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” tez çalışması bulunmadığı anlaşılmıştır. Araştırma akademik bakış açısından ele alındığında konusu ve mahiyeti bakımından alanında önemli boşluğu kapatarak, sonraki yapılacak olan çalışmalara örnek teşkil edeceği beklenmektedir.

“Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” adı altında hazırlanacak olan çalışmanın önemi açısından Türkiye Cumhuriyeti Devleti geçmişinde “ezber bozan darbe” şeklinde ifadelendirile bilinmektedir. Araştırmanın bu noktada önemini ortaya koyan, geçmişte yaşanan klasik darbelerde olduğu gibi söz konusu fiili darbe olmamış olmasıdır.

15 Temmuz Darbe Kalkışması üzerine yapılan literatür taramasında çalışmalar sınırlı olarak bulunmaktadır. Yine Yükseköğretim Kurumu’nun Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı üzerinden bir tarama yapıldığında 15 Temmuz Darbe Kalkışması ile ilgili sosyal bilimlerin iletişim bilimleri, radyo televizyon, siyasal bilimler, gazetecilik, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler alanında yapılan tezlerin azlığı gözden kaçmasa da Sosyoloji Anabilim Dalı’na ilişkin Haziran 2018 itibariyle hiçbir tez bulunmaması dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu tez çalışmasının araştırma alanına ilişkin bu yönüyle de özgün bir değer taşıdığı açıktır.

1.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın uygulanma aşaması 19 Ekim 2016- 20 Haziran 2018 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Devlet’inde meydana gelen 15 Temmuz Askeri Darbe Kalkışmasının sirayet ettiği tüm bölgeleri kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, kendisi, annesi ve/veya babası, kardeşi ya da çocuğunun bu kalkışma esnasında gazi, şehit ya da hem gazi yakını hem şehit yakını olarak tanımlayan bireylerden oluşturmaktadır. Araştırma, basit tesadüfi (rastlantılı) örneklem yöntemi ile 54 katılımcının görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Araştırmada örneklem seçimi yapılırken gönüllü katılım esası izlenmiştir.

Araştırma tanımlayıcı (betimsel) bir çalışmadır. Elde edilen bulgular yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanan anket yöntemi ile toplanmıştır. Ankette sorulan soruların bir kısmı sosyo-ekonomik özellikleri ve toplumsal tepkileri tespit etmeye

yönelik olarak 'kapalı uçlu' olarak, bir kısmı doğrudan kişinin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine yönelik olarak açık uçlu sorudan oluşturulmuş ve alınan cevapların evreni temsil eden analizleri yapılmıştır.

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, araştırmacının katılımcı gözlem yoluyla elde ettiği verilerle birlikte yukarıda ne şekilde oluşturulduğu belirtilen örneklem grubu ve yapıldığı zamanla sınırlıdır. Söz konusu grubun özellikle İstanbul, İzmir gibi araştırma için görüşmelere çağırılması gönüllülük esasına ve yazılı iletilere dayanması katılımı sınırlamıştır. Yine zaman ve teknolojik imkânların kullanımı bakımından sınırlılıklar söz konusudur.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için sınırlama yapılmıştır. Bu sınırlama 27 Nisan 2007 ile 15 Temmuz 2016 yıllarını içine alacak şekilde sınırlandırılacaktır.

İlk olarak “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” akademik çalışmalarda fazla yer almış olmasa da, gazete ve televizyon haberlerinde fazlaca yer almıştır. Ancak bu tartışmalar kısır ve düzensiz olarak yapılmaktadır. Bu nedenle “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” akademi alanının büyük bir boşluğunu doldurmuş olacaktır. Ancak düşünce olarak bu noktadan çıkılmış olsa da “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” bu süreci tamamen analiz yapma iddiasında değildir. Çünkü “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” çok yönlü ve geniş bir konu olması da ayrıca zorunlu olarak çeşitli kısıtlamalar gerektirmektedir.

İkinci olarak ise zamandır. Türkiye “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” analizini bütünüyle yapabilmek için Osmanlı Devleti'nin son döneminden itibaren Cumhuriyet tarihinin tamamını incelemek gerekir. Bu nedenle teze zaman boyutunda sınırlama koymak gerekmektedir. Bu sınırlama 27 Nisan 2007 tarihinden sonraki süreç ile tezin konusunu belirleyen başlığında yer alan zaman arasındadır.

1.7. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Bilimsel araştırmalar, araştırmada sunulan probleme yanıt verecek nitelikte, güvenilir ve geçerli bilgiye ulaşmayı amaçlar. Bilimin çeşitli düzeylerde öngördüğü bilgilerin sağlanması ve bunların amaca uygun bilgiler olması için izlediği yola da yöntem adı verilmektedir. Bilimsel bilgiler üretmenin yolu da amaca uygun yöntem ve tekniklerin kullanılmasından geçmektedir. Bir pozitif bilim olan Sosyolojide de pozitif bilimlerin ana yöntemi olan ve olguların tek tek gözlemlenmesinden başlayarak genelliklere ve yasalara ulaşmaya dayanan “tümevarım yöntemi” kullanılmaktadır (Güven, 1996: 6).

Araştırmanın konusu üzerine karar verdikten sonra ilk olarak, yöntemi üzerinde araştırılan konu ve araştırmacının tespit ettiği sorunlar hakkında yerli ve yabancı veriler taranıp kaynak olabilecek bilimsel içerikli kitaplar, makaleler, dergiler, internet kaynakları, söyleşiler ve devlet araştırmaları ya da bağımsız araştırmalardan yararlanılarak kapsamlı bir literatür toplanmaya başlanmıştır. Sürecin devam etmesi hassasiyetinden dolayı ise bütün kaynaklara ulaşamamıştır. Ancak veriler genellikle kitaplar, makaleler, dergiler, gazeteler, internet siteleri ve televizyon programlarından beyanatlar şeklinde toplanmıştır.

Araştırmada betimsel araştırma türlerinden olan tarihsel araştırma kullanılacaktır. Çünkü betimsel araştırmalar olayı olduğu gibi ve var olan durumu saptamaya çalışan araştırma türleridir. Ayrıca olayın ayrıntılı şekilde araştırması da daha önceki olaylarla ilişkisinin incelenmesiyle o dönemde ne olduğu anlamaya çalışılır. “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” isimli araştırma da betimsel yöntemin kullanılacağı sosyolojik bir çalışma olacaktır.

Araştırmanın sonuçlanmasında ulaşılan verilerin nitel veya nicel olarak elbette sınıflandırılmıştır. Ancak yapılan ön literatür taramalarına göre “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkiler” isimli çalışma daha çok nitel verilerin ağırlıkta olduğu görülmüştür.

2. KAVRAMLARIN TANIMI VE ÖNEMİ

Bir konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için konu içerisindeki önemli kavramların öğrenilmesi ve tanımlanması gerekir. Konu açısından değer atfedilen kavramların açık ve net bir şekilde açıklanmaması ve başka anlamlara gelecek şekilde tanımlanması kavram kargaşasına yol açacaktır. Çalışmamızda böyle bir sıkıntının yaşanmaması ve daha iyi anlaşılıp değerlendirilmesi amacıyla öncelikli olarak yer alan bu kavramların tanımı sonrasında da önemi ifade edilecektir.

2.1. CUMHURİYET

Cumhuriyet sözcüğü dilimize Arapça “cumhur” kelimesinden geçmiş olup; halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelir. Başka bir deyişle cumhuriyet, ulus egemenliğine dayanan bir devlet biçimidir. Bu devlet biçiminde temel ilke, devlet başkanı ile en üst yöneticilerin seçim yolu ile iş başına gelmesidir (Umar, 2014: 152). Ülken’e göre “Devletin bir soydan gelen aile veya ailelerle değil, millet tarafından seçilmiş bir Başkanla temsil edilmesinden ibaret olan siyasî şekil.” olarak ifade etmiştir. Bir başka anlamı olan modern anlamda ise cumhuriyet demokrasinin en gelişmiş yönetim şeklidir. Bu kavram Atatürk tarafından şu şekilde; “Demokrasi prensibinin en asri ve mantıki tatbikini temin eden hükümet şekli, cumhuriyettir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Ülken, 1969: 89). Cumhuriyet, devlet reisi, millet veya millet meclisleri tarafından hükümet şekli olarak şeklinde tanımlamıştır (Türk Hukuk Lügatı, 1944). Demir ve Acar’a göre, cumhuriyeti “Devlet yönetiminde halkı temsil edecek kişilerin düzenli aralıklarla ve özgürce seçildiği; seçim aracı ile iktidarın halk çoğunluğunun tercihine göre belirlendiği; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirine karşı bağımsız ve birbirini dengeli bir biçimde denetleme esası üzerine kurulu yönetim sistemi” (Demir ve Acar, 1992: 68-69) dir.

Cumhuriyet yukarıda farklı biçimlerdeki tanımlamalardan anlaşılacağı üzere bu yönetim şekli seçimle başa getirilmiş bir devlet başkanını tahsis etmektedir. Cumhuriyet kavramında dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise başa gelmiş devlet başkanının bir aile, soy birliği ya da hanedanın tekelinde bulunmaması ve hiçbir şekilde miras yolu ile bir sonraya devredilememesidir.

2.2. DEMOKRASİ

Demokrasi sözlük anlamı itibariyle halkın kendi kendini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır (Ejder, 1996: 190). Latince bir deyim olan demokrasi halk anlamına gelen “demos” ile “egemenlik-iktidar” anlamına gelen kratos sözcüklerinden oluşmaktadır (Gözübüyük, 2003: 22).

“Farklı nitelikli siyasal felsefeleri, çıkarları, sınıfsal dayanakları olan çok sayıda siyasal partinin özgürce katıldıkları seçimler sonucunda oluşturdukları parlamentonun, bağımsız yargı organlarının, özgür basın, özerk bilim kuruluşlarının, üyelerinin çıkarlarını özgürce temsil eden sendika ve meslek kuruluşlarının, derneklerin oluşturduğu siyasal sistem” (Alkan, 1986: 181-182) olarak tanımlanmaktadır. Cemil Meriç ise demokrasiyi, sınıflar arasındaki uzlaşmanın kanunlaşması (Meriç, 1991: 9), olarak ifade etmektedir. Demokrasi en genel tanımıyla halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin millete veya halka ait olmasıdır (Derdiman, 2006: 91). Bu çerçevede demokrasi, iktidarın halkın elinde olmasına vurgu yapan bir kavramdır. Abraham Lincoln 1864 yılında verdiği bir söylevde demokrasiyi “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” olarak tanımlamıştır (İba, 2008: 81).

Demokrasi, düşünce, inanç, mülk sahibi olma, basın ve yayın, örgütlenme, eşit olarak yönetime katılma, sendika kurma, grev ve toplu sözleşme yapma ve daha nice özgürlüklerden oluşan bir bütündür. Başta can ve mal güvenliği olmak üzere, demokratik bir toplumun bireyi olarak sahip olunan güvenceler, demokrasi denilen kurumun vazgeçilmez, devredilemez kurallarıdır (Çavdar, 2008: 9).

Yapılan demokrasi tanımlarına bakıldığında halkın kendisini yönetecek temsilcileri yine kendisinin seçmesi koşulu dikkat çekmektedir. Bu nedenle bir ülkede gerçekleştirilen ve yönetimi hedef alan darbeler demokrasiye ve halkın tercihinine olan müdahaleler olarak nitelendirilebilirler. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen darbe Cumhuriyet tarihindeki ilk kırılma noktasını teşkil etmektedir. Ardından 12 Mart 1971 tarihinde ikinci bir müdahale ve 12 Eylül 1980 tarihinde de son klasik darbe gerçekleştirilmiştir. Her üç olayda da halk tarafından seçilen yöneticiler ya görevlerinden uzaklaştırılmışlar ya da istifa etmek zorunda bırakılmışlardır. Bir nevi halkın özgür iradesine müdahale edilmiştir. Gerçekleşen bu

olaylar sonucunda demokrasi zarar görmüş ve kesintiye uğramıştır. Bu nedenlerle gerek 27 Mayıs 1960 Klasik Darbesi olsun, gerek 12 Mart 1971 Post-Modern Müdahalesi olsun ve gerekse 12 Eylül 1980 Klasik Darbesi olsun her üç olay da demokrasiye yapılan akıl almaz ve çirkin müdahaleler olarak tarih sayfalarındaki yerlerini almışlardır.

2.3. TOPLUM

"Toplum" kelimesinin anlamına gelince; bu kavram ilk kez Fransızca bir kelime (Societe) olarak 12. yy. da Fransız kültürüne müdahil olmuştur. Ortaklaşa yaşamının küçük birimi olan grupsal bir anlama sahiptir. Başlangıçta bütün bir toplumdun ve yığınlardan ziyade küçük grupların karşılığı olarak kullanılmıştır (Doğan, 1998: 82). Türkçe’ de toplum kelimesine ilk karşılık olarak "ehl-i meclis", "heyet-i içtima" ve "cemiyet" kavramları kullanılmıştır. Toplum kelimesinin diğer dillerdeki karşılıklarına bakacak olursak; Almanca’ da "Gesellschaft", İngilizce’ de "Society", Latince’ de de "Societas" olarak karşılık bulunduğunu görebiliriz (Akarsu, 1984: 175).

Sosyolojinin üzerinde tam bir görüş birliği olmayan kavramlarından birisi de toplumdur (Doğan, 1998: 84).

"Toplum başta kendi kendini korumak ve sürdürmek olmak üzere birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan, bir ölçüde çatışmakla birlikte insanlardan oluşan görece bir sürekliliği olan, genellikle belli bir coğrafyasal yeri ve ortak ekini (kültürü) bulunan çok ya da az ölçüde kurumlaşmış bir karmaşık ilişkiler bütünüdür" (Ozankaya, 1979: 3).

Bir başka tanımda ise "Toplum, belirli bir toprak üzerinde belirli amaçlar doğrultusunda sıkışık ya da seyrek olarak, kümelenmiş ya da serpilmiş insanlardan meydana gelir" (Kösemihal, 1965: 35).

2.4. DARBE

Darbe kelimesi Arapça “*arbe*” isim kökünden gelen bir kelime olup yaygın olarak sözlükler de “*Bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi*” anlamına gelmektedir. Darbe, siyasi iktidarın güç kullanılarak veya güç kullanma tehdidiyle, yasal olmayan yollardan değiştirilmesidir (Türkçe

Sözlük).

Askeri Müdahale veya yaygın ismi ile “Darbe” kavramı; demokratik olsun olmasın ülkenin yasal olan silahlı güçleri vasıtasıyla, mevcut siyasi otoriteye karşı, sözde toplumdan alındığı iddia edilen güç ve yetkiyle başlatılan silahlı bir isyan hareketi olarak tanımlanabilir. İçinde tuhaf bir çelişki vardır. Amaç da hedef de, demokrasidir. Mevcut yönetim yozlaşmış, demokrasiden uzaklaşmış, yönetim yetkilerini kötüye yetkilerini kötüye kullanmış, halk huzursuz, ekonomi kötü, asayişsizlik ve anarşi-terör olayları artmış vs. gerekçelerle toplum hazırlanır, darbeyi meşrulaştırma algısı yaratılır, yaşanan tüm olumsuzlukların öncelikle askeri tedbirlerle giderileceği ve tekrar demokrasi getirileceği iddia edilir. Kısaca demokrasi için eski demokrasiyi yık, yenisini yerine koy mantığı işletilir. Oysa demokrasi kendi içinde yönetsel aksaklıkları bulup çözebilecek bir sistemdir. Darbe yapanların gerçek niyeti ise, kendi –sözde- demokrasilerini topluma silah zoruyla kabul ettirmekten başka bir şey değildir (Köylü, 2016: 11-12).

Bu kelime siyasi anlamda zor kullanılarak yönetimde olan hükümetin devrilmesi ya da gene yönetimde iktidarda olan siyasi parti / otoritenin uzaklaştırılmasıdır. Yukarıdaki tanımlamadan dikkat çeken nokta hiç şüphesiz zor kullanarak hükümetin devrilmek ya da değiştirilmek istenmesidir. Bu nedenle hükümet darbesi ifadesinin de tetkik edilmesi bu hususta faydalı olacaktır.

2.4.1. Hükümet Darbesi

Hükümet Darbesi; *“mevcut iktidarın herhangi bir güç ya da güçler birliği devreye sokularak gayr-i meşru ve gayr-i hukuki yollardan iktidardan uzaklaştırılması”* olarak tanımlanır.

Hükümet darbesi Türk Tarihi’nde yaşanan bir olaydır. Osmanlı dönemindeki hükümet darbeleri genel olarak ulema, yeniçeri, esnaf ve eşraf ittifakı sonucunda meydana gelmişlerdir. Cumhuriyet döneminde de darbeler ittifak sonucunda hayat bulmuşlardır. Fakat ittifakın öğeleri değişmiş, bu sefer ordu, basın ve üniversite (Özdemir, 2011: 3) birlikteliği söz konusu olmuştur.

2.4.2. Askeri Darbe

Askerî darbe, “devletin askerî kurumlarına mensup kişi veya kişilerin ani olarak anayasal olmayan yollarla hükümeti devirme ve iktidarı ele geçirme amacıyla

yaptıkları hareket”, “*Anayasal kaidelere bağlanmış güç kullanma yetkisinin, askeri bürokrasi hiyerarşisi için veya dışında kalan bir grup tarafından gasp edilerek kullanılması*” (Sunay, 2010: 2) şeklinde ifade edilmektedir.

Devletin çıkarlarını iç ve dış güçlerden koruma ve her ne sebeple olursa olsun ülke bütünlüğüne yapılan her türlü müdahalenin karşısında durma misyonunu yüklenen askerde, Askeri darbe geleneğinin başlangıcı İttihat ve Terakki ideolojisine dayandırılabilir. II. Meşrutiyet, Sultan Abdülhamit’in tahttan indirilmesi, Bab-1 Ali Baskını gibi olaylar askerin siyasete doğrudan müdahalesi ve Askeri darbe geleneğinin başlangıcıdır (Tüylü, 2012: 9).

2.4.3. Post-Modern Darbe

Post-Modern darbe 1997 yılı Şubat ayında yapılan MGK’nın aylık toplantısı sonucu alınan ve 28 Şubat Kararları diye bilinen kararlar ile gelişen olayların ilk olarak Radikal Gazetesi yazarı Türker Alkan’ın 13 Haziran 1997 tarihli ve “*Post Modern Bir Askerî Müdahale*” başlıklı yazısında tanımlanmasıyla gündeme gelmiş ve Cengiz Çandar’ın etkisiyle yabancı basında da kullanılmaya başlanmıştır. Bu sözün ilk olarak Cengiz Çandar tarafından kullanıldığı iddia edilse de, Çandar ilk olarak 28 Haziran 1997 günkü yazısında bu olaydan “*Post Modern Darbe*” diye söz etmektedir. Yabancı basında da “*28 Şubat Kararları*” süreci kendisinden “*post modern darbe*” olarak söz ettirmiştir.

2.5. CİNNET

Türk Dil Kurumu sözlüğü cinnet kelimesinin anlamını “delilik”, cinnet geçirmek deyimini “delirmek, aklını kaçırmak” ve son olarakta cinnet getirmek deyiminin anlamını “bir an için delilik belirtisi göstermek” olarak tanımlamaktadır.

Kelimenin psikolojik boyutuna bakıldığında ise “bir kişinin bir anda ve kısa bir süre devam eden normal zamanda yapmayacağı akıl dışı ve mantıksız davranışlar yapması” olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman ise “bireyin kişilik yapısı, yaşadığı yoğun stres ve kaygı durumu, öfke durumunun etkisi altında aniden ortaya çıkan ve ruhsal parçalanma sonucunda bastırmaya çalıştığı yıkıcı ve zarar verme dürtülerinin kontrolsüzce ortaya çıkması” olarak tanımlanabilmektedir.

2.6. ŞİDDET

“Şiddet” kavramı, kuvvetlendirmek, kuvvetli yapmak, sıkıştırmak, daraltmak anlamlarına gelen Arapça *şedde* fiilinden türemiş; güç, kuvvet, zorluk, sertlik, katılık, yumuşaklığın zıddı gibi anlamlara karşılık gelirken, bu haliyle Arapça’dan (Manzur, 1994) Türkçe’ ye geçtiği anlaşılmaktadır.

Şiddet kavramı, İngilizcede *violence* kelimesi ile ifade edilmektedir. İngilizce *violence* kelimesi, Latince *violentus* ve *violare*’den gelmektedir. Felsefe alanındaki çalışmalarıyla tanınan Francis Wade; cebri, kuvvetli, hiddetli, sert, zorlu anlamlarına gelen *violentus* kelimesinin “bir şeyin yapılma tarzını” vurguladığını; incitmek, kötü davranmak, tecavüz etmek, zorlamak, çiğnemek, ihlal etmek, anlamlarına gelen *violare* kelimesinin ise “yapılan şeyi” vurguladığını ifade etmektedir (Francis, 1971:370). Bu açıdan bakıldığında, Arapçadan dilimize geçmiş olan şiddet kelimesinin de yapılan şeyden daha ziyade yapma tarzına atıfta bulunduğu görülmektedir (Dursun, 2011: 4).

Şiddet kavramı hangi alanda gerçekleşirse gerçekleşsin insanların hayatlarında sözel, ekonomik, psikolojik, cinsel ve fiziksel olumsuz etkiler yaratan, dünyanın hemen hemen tüm coğrafyalarında meydana gelen ulusal ve uluslararası bir kavram olarak nitelendirilebilir.

2.7. DEVRİM

Devrim sözcüğü birçok alanda yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte günümüzde birbiriyle bağlantısız anlamları bulunmaktadır. Sözelimi Türk Dil Kurumu sözlüğünde devrimin bir anlamına; belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik bir diğer anlamı yazmaktadır başka bir anlamı inkılap ve son olarakta çevrilme, katlanma, bükülme.

Bilim alanındaki anlamlarına ek olarak siyasal alanda devrim sözcüğü, 1640-1648 tarihleri arasında İngiltere’de meydana gelen İngiliz Devrimi’nde kullanılmış ve böylece devrim sözcüğü bilimsel anlamındaki anlamına benzer olarak siyasal alanda da yerini almıştır. İngiliz Devrimi’nin zaman anlayışı kürelerdeki döngüsellik içerisindeki değişimi simgelemektedir. Kopernik Devrimi olarak adlandırılan fonksiyonda; “zaman” değişime tabi hareketin sayısını ifade ediyor, hareketten kasıt ise çevrimsel bir zamanın uyumu demektir. Siyasal alanda yapılan tanımlamalara

bakılacak olursa, sözgelimi Hobbes'a göre devrim, çevirimsel bir harekettir ve dünyanın meydana getirdiği her çeşit adaletsizliğin ve budalalığın hikâyesidir (Mastnak, 2006: 67-68). Montesquieu, "Kanunların Ruhunu" kitabında monarşiyle yönetilen ülkelerin tarihinin iç savaşlarla dolu olduğunu ancak devrimin gerçekleşmediğini; despotizmle yönetilen ülkelerin tarihinin ise, devrimlerle dolu olduğunu, iç savaşın olmadığını söyler. Sonuç olarak Montesquieu, devrimi hükümet darbesi olarak kullanılmıştır (Meriç, 2002: 112).

Bu sözcük bizdeki "devrim" sözcüğünün her iki anlamını da taşımaktadır. Bilindiği üzere "devrim" sözcüğünün iki anlamı vardır: Birincisi "inkılâp", ikincisi ise "ihtilal"dir. İnkılâp, "dönüşme", ihtilal ise "zorla değiştirme" anlamına gelmektedir. Biraz daha açarsak, inkılâp, mevcut toplumsal düzenin, sürekli niceliksel değişmelerden sonra, hızlı ve radikal biçimde, niteliksel olarak değiştirilmesi ve yeniden biçimlendirilmesidir. İhtilal ise, mevcut düzeni değiştirmek üzere zora başvurularak yapılan ve genellikle kanlı olan yaygın halk hareketidir. Demek ki, zora başvurma ya da şiddet, ihtilalin ayırıcı özelliğini oluşturmaktadır. Oysa inkılâp her zaman bir şiddet içermez, inkılâbın açık bir şiddeti içerip içermemesi, amaçlanan radikal, niteliksel değişimin karşısında olanların direnişine bağlıdır (Atay, 1998: 38-39)

İKİNCİ BÖLÜM

15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASINA GİDEN TARİHSEL-SOSYOLOJİK GELİŞMELER

15 Temmuz Darbe Kalkışması, hedeflediği plan dahilinde gerçekleştirilmemiş olsa da, Türkiye Cumhuriyeti Devleti siyasi hayatında şu ana kadar meydana gelen en etkili ve önemli olaylardan bir tanesidir. Bu darbe kalkışması çözümlenmek istendiğinde, kalkışmanın yaşandığı dönemdeki dönemsel koşulların analiz edilmek istenmesi, darbe kalkışması hakkında daha çok bilgilendirici olacaktır. 15 Temmuz Darbe Kalkışması öncesinde ülkemizde gerçekleştirilmek istenen ve gerçekleştirilen olaylar, bu darbe kalkışmasını tasavvur eden odak güçleri darbeye zemin hazırlamak amacıyla ulusal ve uluslararası ortaya çıkan fiili saldırılar ile kendileri tarafından saklı tutulan belgeler çerçevesinden halka belli etme gayreti içinde olduğunu tüm açıklığı ile işaret etmektedir. Bu hususta, darbe kalkışması esnasında TRT’de okutulmuş olan Yurtta Sulh Konseyi basın bildirisinde de, darbeyi gerçekleştirenlerin ülke sınırları içindeki ve dışındaki durumu nasıl değerlendirdiklerini ve bunu halka nasıl yansıtmak istediklerine ilişkin birçok ipuçları elde etmek mümkündür.

1. 7 ŞUBAT 2012 TARİHİNDE MİT MÜSTEŞARININ İFADEYE ÇAĞRILMASI

MİT Müsteşarının 7 Şubat 2012 tarihinde Savcılık Makamı tarafından ifadeye çağırılması olayı ile Örgüt, siyasi iktidara ilişkin gayelerini ve hedeflerini ilk kez açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur. Meydana gelen bu olay ile ilk defa ister kamuoyunda isterse siyasi irade temsilcileri arasında Örgütün mahiyeti ve hedefleri konusunda ciddi şüpheler belirmiş ve Örgüte yönelik tedbirler alma fikri ilk kez etraflıca ve ciddi bir şekilde gündeme gelmiştir.

MİT Müsteşarının ifadeye çağırılması olayı ile Örgütün siyasi hedefler takip eden ve bu hedeflere ulaşmak için komplolar tertip eden bir yapı olduğu konusunda ilk ciddi belirtiler ortaya çıkmış ve Örgüt hakkındaki soru işaretleri somut bir şüpheyeye dönüşmüştür (TBMM, 2017: 304).

FETÖ bu operasyon ile MİT'i yıpratmak ve dağıtmaya çalışmış aynı zamanda devlet çalışanlarının vatana ihanet yaptığı algısı amacı oluşturmak istemiş fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2. 27 MAYIS 2013 GEZİ PARKI KALKIŞMASI

27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Meydan'ında Belediye Meclisi tarafından onaylanan 'Yayalaştırma Projesi'ne tepki vermek isteyen 50 kişinin parkta çadır kurması ile başlayan süreç Gezi Parkı Protestoları olarak literatürde yer edinmiştir (Tozkoparan, 2013: 19).

Kısa bir süre sonrasında Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası Gezi Parkının kamuya ait olduğunun tescillenmesi ve yıkılmaması için, 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na başvuruda bulunmuşlardır. Haziran 2012'de Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın da Taksim Gezi Parkının yerine bir alışveriş merkezi (AVM) ve Topçu Kışlası'nın aslına uygun olarak yeniden inşa edileceğini açıklamasının ardından, karara ve yapılan açıklamalara Taksim Dayanışması grubu (TD) adlı STK'nın tepkisi ve protestosu gecikmemiş, 06 Haziran 2012 günü TD grubu üyeleri kararı protesto etmek için bir basın açıklamasında bulunmuşlardır (Radikal Gazetesi, 07.06.2012) .

27 Mayıs 2013 günü bu gergin ve sıcak günlerin geleceğinin habercisi olan ilk gün olarak tarihimize geçmiştir. "27 Mayıs günü, Gezi Parkı'nın Asker Ocağı caddesine bakan duvarın 3 metrelik kısmının gece yıkılması ve aynı zamanda 5 ağacın yerinden sökülmesi üzerine, Taksim Dayanışma grubunun üyeleri iş makinelerinin önüne geçerek daha fazla yıkım yapılmasını engellemiştir (Birgün Gazetesi, 28.05.2013) ". Ardından bu gruptan 50 kişi parkta çadır kurarak sabaha kadar nöbet tutmuşlardır (Hürriyet Gazetesi, 28.05.2013) ".

Güvenlik güçleri ve göstericiler arasında 29 Mayıs 2013 gününden itibaren yaşanan çatışmalar, 31 Mayıs 2013 akşamı zirveye çıkmıştır. Bu tarihten itibaren güvenlik güçleri ve hükümet yetkililerinin Gezi Parkı olaylarına yönelik tutumunda hızlı bir sertleşme yaşandığı söylenebilir. Eylemcilere daha sonra tartışmalara neden olan biber gazı ile müdahale eden Çevik Kuvvet ekipleri, Tomalardan sıkılan tazyikli suyun yardımıyla göstericileri Taksim Meydanı'ndan uzaklaştırarak başka İstiklal Caddesi olmak üzere Harbiye, Gümüşsuyu ve Tarlabası bölgelerine doğru

püskürtmüştür. Beyoğlu bölgesinde yaşanan şiddet olaylarına paralel olarak Ankara ve İzmir gibi büyük kent merkezlerinde ortaya çıkan gösteriler, ilk gösterilerin Gezi Parkı odaklı gündemini daha kapsamlı bir hükümet karşıtı eylem hüviyetine kavuşturmuştur (Ete ve Taştan, 2013: 21).

Taksim Gezi Parkı protestoları, 27 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da başlamış ve kısa zamanda tüm ülke sathına yayılmıştır. Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Taksim Gezi Parkı'nın 28 Mayıs 2013 günü bir duvarının yıkılmaya başlanması ve bazı ağaçların kesilmesi üzerine, bu haber sosyal medya üzerinden Topçu Kışlası inşaatına başlandığı şeklinde yayılmıştır. Bu haber sonucu, bazı aktivistler oturma eylemi yapmaya başlamışlardır. 31 Mayıs gecesi polis eylemcilerin çadırlarına müdahalesi ile tırmanan kriz, ülkenin günlerce kavga ve karmaşa içerisinde huzursuz günler yaşamasına neden olmuştur.

Protestocular arasında ilk gün milliyetçi gençler de bulunmuştur. Ancak ikinci gün, MHP lideri Bahçeli'nin çağrısı üzerine milliyetçiler alanlardan çekilmiştir. HDP de benzer tutum takınınca, eylem mezhep temelli muhalif bir sol hareket görüntüsü vermiştir.

Gezi Parkı kalkışması olarak ülke tarihine geçen olayların etkisi büyük olmuştur. Bir yandan toplumsal gerginlik tavan yaparken diğer yandan da yakılan-yıkılanların yanı sıra, uzun süren gerilim sebebi ile ekonomik zararın boyutu da çok yüksek olmuştur. Ülke bu gerginlikler içindeyken bu sefer de 17-25 Aralık olayları ortaya çıkmıştır (Köylü, 2016: 199-200).

Görünüşte çok fazla dikkate alınmayan çevre severlerin ortaya koyduğu bir protesto gibi yansıyan, ancak analiz edilmeye başlandığında çok farklı sebeplerin olduğu ortaya çıkan Gezi Parkı protestoları fiilen başlamış oluyordu.

3. 3 TEMMUZ 2013 DERSHANELERİN KAPATILMA SÜRECİ

Örgüt zaman içerisinde kendi örgüt yapılanması için dersane sistematiğini geliştirmiştir. Örgüte mesafeli ailelere ve öğrencilerine ulaşmak amacıyla, bazı illerde farklı dünya görüşlerinin arkasına saklanarak farklı isimler adı altında dersaneler kurulmuştur. Bunun için farklı dünya görüşünden olduğu bilinen dersane zincirlerinden isim hakları alınmıştır. Bunun sonucunda örgüt, birbiriyle hiçbir bağı olmadığı zannedilen bir tür 'kripto dersaneler' oluşturmuştur. Yine

örgüt, farklı kılık ve kisveye bürünen örgüt mensubu öğretmenleri farklı dershanelere yönlendirerek, bu dershanelerden öğrenci devşirme yoluna gitmiştir. Öğretmen içerisinde sağ, sol, liberal vb. rolleri üstlenen öğretmenler, farklı gruplara ait dershanelerle işe girip bu kurumlarda gizli bir şekilde örgüt faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Ayrıca, kendisine biçilen ‘gelecek misyonu’ açısından örgüt dershanesinde öğrenim görmesi uygun görülmeyen öğrencilerin bir kısmı da farklı kurumsal yapılardaki dershanelere yönlendirilmiş, takip ve kontrolleri de örgüt tarafından bu dershanelere yerleştirilen öğretmenler tarafından yapılmıştır. Özellikle askeri okullar ile polis kolejlerine hazırlanan çocuklar ile yargı gibi gizli faaliyetler yürütmeyi planladıkları alanlara yönlendirilecek öğrencilerin örgüte ait olmayan dershanelerde öğrenim görmesi sağlanmıştır. Örgüt oluşturduğu bu militan ağıyla, bir taraftan da başka dershanelerden kendi kurumlarına öğrenci transfer etme yoluna gitmiştir.

3 Temmuz 2013 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Nabi Avcı’nın dershanelerin kapatılacağını açıklaması FETÖ ve hükümet arasındaki gerilimi artırmıştır. FETÖ’nün ekonomik gücü ciddi derecede kırılmış, örgüt yetkilileri kararın iptali için direnmeye başlamıştır (Gümüş, 2014: 3). Dershaneler bu tarihten sonra bir eğitim meselesi olmaktan çıkmış ve iki taraf arasındaki gerginlik devam etmiştir (Akıner ve diğerleri, 2014: 87-113). Hükümetin karardan dönmeyeceğini kesin bir dil ile açıklamasının ardından FETÖ, kendi sahip olduğu görsel ve yazılı medya organlarında karara ve kararı veren kişilere karşı karalama propagandaları başlatmıştır (Yücel ve diğerleri, 2017: 28).

1994-1995 eğitim-öğretim yılında 920 olan dershane sayısı ortalama her yıl 200 kadar artış bulundurarak 4.262 sayısına kadar ulaşmıştır. Dershaneye kaydolan öğrenci sayısı da sürekli bir artış göstererek kayıtlı öğrenci sayıları 1.280.297 sayısına kadar yükselmiştir. 2009-2010 eğitim öğretim yılından itibaren ise dershane sayısında düzenli bir düşüş başlamış ve dershanelerin dönüşümüne ilişkin düzenlenim yürürlüğe girdiği 14 Mart 2014 tarihinde ise 3530 sayısına kadar gerilemiştir. FETÖ örgütü de bu süreçte tüm illerde ve önemli sayıda ilçede dershaneler açmıştır. Örgütün dershane sayısı bu dönemde 1000’i aşmıştır. Yaklaşık her üç dershaneden birini elinde bulunduran FETÖ örgütünün, bu kurumlardan elde ettiği maddi kazanç ve ulaştığı insan kaynağı ile diğer kamu kurumlarındaki örgütlü yapısı birlikte incelendiğinde, örgütün önemli bir yapılanmaya gittiği anlaşılmaktadır

(TBMM, 2017: 304).

4. 17-25 ARALIK 2013 YARGI DARBESİ GİRİŞİMİ

17-25 Aralık yargı darbesi girişimi Hulusi Şentürk'ün Paralel İhanet adlı kitaba dayandırılarak şöyle özetlenebilir (Şentürk, 2016: 215) :

17 Aralık 2013 sabahı Türkiye büyük bir sürprizle güne başlamıştır:

İstanbul ve Ankara'da eş zamanlı yürütülen operasyonlarda; aralarında üç bakanın oğlu, bir kamu bankası genel müdürü, bir belediye başkanı ve bazı işadamları olmak üzere 81 kişi sabah saat 05.00'te polis tarafından düzenlenen baskınlarla gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlar arasında İçişleri Bakanı Muammer Güler'in oğlu Barış Güler, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın oğlu Abdullah Oğuz Bayraktar, Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın oğlu Salih Kaan Çağlayan, Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir, Halk Bankası Genel Müdürü Süleyman Aslan gibi isimler bulunmaktadır.

Rüşvet, kara para aklama ve imar yolsuzluğu iddiaları ile yürütülen üç ayrı dosya kapsamında gerçekleştirilen operasyon ülke gündemine bomba gibi düşmüştür. Bütün Türkiye'de "Ne oluyor?" sorusu herkesin diline düşmüştür. Televizyonlar canlı yayına çıkardıkları konuklarla operasyonu yorumlarken bir yandan da gözaltına alınma sahneleri ekranlarda dönüp durmuştur. Borsa günü yüzde 5,21 düşüşle 70 bin 946 puandan kapamıştır. Bazı hisseler yüzde 10'un üzerinde değer kaybetmiştir. Halkbank hissesi yüzde 12,34 değer kaybederken Emlak GYO hisseleri yüzde 12,45 düşmüştür. Borsa şirketlerinin piyasa değeri 25 milyar lira erimiştir.

Ülke bir darbe süreci sersemliği yaşarken, ilk ciddi tepki dönemin Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dan gelmiştir. Erdoğan, yaptığı açıklamada "Türkiye içinde ve dışında arkalarına birtakım karanlık çevreleri alanlar bu ülkenin istikametiyle oynayamazlar. Ayarlarımızı değiştiremezler. Türkiye, üzerinde operasyon yapılacak, ameliyat yapılacak bir ülke değildir. AK Parti iktidarı buna izin vermez. Birilerinin topu tüfeği varsa, hilesi hurdası varsa, neyi olursa olsun bizim Allah'ımız var. Arkasına medya, sermaye ve dış odakları alanlar Türkiye'de operasyon yapamaz. Millet ve bu iktidar buna asla izin vermez. Bu vatan üzerinde kimse ameliyata kalkışmasın. Kalkıştığı anda karşısında bizi bulur... Hiçbir tehdide boyun eğmeyeceğiz. İstedikleri kadar çirkin yollara tenezzül etsinler, kirli ittifakların içine

girsinler, buradan bir kez daha tekrar ediyorum. Türkiye’de artık söz milletindir, karar milletindir, yetki milletindir. Mühür milletin elindedir.” şeklinde konuşmuştur.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın, darbe girişimi olduğu, sonraki süreçte daha net anlaşılan bu operasyon karşısında sığağı sığağına sert tavır koyması ve hemen ardından savcılar ve emniyet görevlileri ile ilgili başlatılan çalışmalar, hükümetin savaşıcağının açık göstergesi olmuştur. Başbakan Erdoğan, “Devlette paralel bir yapı olamaz. Paralel bir yapı kurmak isteyenler, devletin kurumları içerisine sinenler şunu bilirsiniz ki, istediğiniz kadar oralara yerleşin, ininize gireceğiz, ininize. Didik didik edeceğiz ve devletin içindeki bu örgütleri teşhir edeceğiz. Bugüne kadar çetelerle nasıl mücadele ettiyse, uluslararası merkezlerin taşeronu örgütleriyle de aynı şekilde mücadele edeceğiz” diyerek, paralel yapılanmayı kamuoyuna açıklamıştır. Recep Tayyip Erdoğan, ayrıca 14 Ocak 2014 tarihinde AK Parti grup toplantısında cemaati Haşhaşiler’e benzetmiştir.

17 Aralık 2013 operasyonun tarihi de medyada ve siyasi kulislere farklı değerlendirmelere yol açmıştır. Değerlendirmelerden bir kısmı, operasyon tarihinin “Arap Baharı”nın başlangıç yıl dönümü olması ile ilgili iken; diğer bir kısım değerlendirmeler ise, 30 Mart tarihinde, yani 3,5 ay sonra yapılacak olan yerel seçimlere dikkat çekmektedir.

Birincisi; 17 Aralık günü, yakın tarihte önemli bir olayın yaşandığı, siyaset tarihine “Arap Baharı” olarak geçen halk ayaklanmalarının yıldönümüdür. Tunus’ta, işsiz 26 yaşındaki bilgisayar mühendisi Muhammed Boazizi, Sidi Bouzid kasabasında bir arabaya doldurduğu sebze meyveyi satarken 17 Aralık 2010’da zabıtalara yakalanmıştır. Buazizi’nin arabasına ve mallarına el koyan zabıta, gence şiddetli bir tokat atmıştır. Öfkeden deliye dönen Buazizi, bir bidon benzini üzerine döktükten sonra valiliğin önünde kendini yakmış ve 4 Ocak’ta da kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir.

Buazizi’nin kendisini yakmasının ardından 18 Aralık’ta Tunus halkı sokağa dökülerek işsizlik, gıda enflasyonu, yolsuzluk, ifade özgürlüğü, kötü yaşam koşulları gibi birçok sorunu protesto eden gösteriler düzenlemeye başlamıştır. Hükümet güçleriyle protestocu halk arasında yoğun çatışmaların yaşandığı gösteriler sonucunda 23 yıldır iktidarda olan Zeynel Abidin Bin Ali 14 Ocak 2011’de iktidarı bırakarak yurt dışına kaçmış ve ardından yapılan seçimlerde halk, Nahda Partisi’ni yönetime getirmiştir.

Arap Dünyası'nda Tunus'ta başlayan gösteri ve halk ayaklanmaları domino etkisi göstererek çok sayıda ülkeye sıçramıştır. Mısır, Libya, Yemen, Cezayir, Ürdün, Bahreyn ve Suriye başta olmak üzere farklı ülkelerde birbiri ardına başlayan gösterilerin ortak söylemi; özgürlük, demokrasi ve insan hakları olmuştur. Bu olaylardan sonra sadece Tunus lideri devrilmekte kalmamış; Mısır'da Mübarek, Libya'da Kaddafi gibi diktatörler de devrilmiştir.

İkincisi; 17 Aralık operasyonunun yapıldığı tarihi ile ilgili olarak üzerinde en çok durulan konu 30 Mart 2014 tarihinde yapılacak seçimler olmuş ve Türkiye bu seçimlere kilitlenmiştir. Seçimler çok önemlidir. Çünkü seçimlerden sonra yapılacak ve ilk defa halkın Cumhurbaşkanı seçeceği seçimler için de bir gösterge olacaktır. 2013 yılında yaşanan ve ülkeyi uzun süre terör hareketleri içinde yaşamaya mahkûm kılan Taksim-Gezi Parkı olaylarının ardından yaşanan gelişmeler de, muhalefeti bu yönde umutlandırmaktadır. Muhalefetin asıl umudu ise, AK Parti ile kamuoyunda "Cemaat" olarak anılan Fethullah Gülen Örgütü arasında yaşanan ve gerilimden de öte "savaş" görüntüsü veren çatışmalardır.

Hükümet, bu durumu ekonomiyi ve yönetimi hedef alan bir darbe girişimi olarak görmüş ve cemaati, bir örgüt olarak nitelendirmiştir. Bu kritik tarihten sonra cemaat ılımlı İslam, modern eğitim, güçlü Türkiye ve ılıman siyasi yaklaşımlarından vazgeçmiş çıkarlarına odaklanmış, kaybettikleri ekonomik güçleri tekrar kazanmaya çalışmıştır (Başdemir, 2015: 101- 102).

17-25 Aralık 2013 sonrasında Emniyet Genel Müdürlüğünden; 4 genel müdür yardımcısı, 36 daire başkanı, 74 il emniyet müdürünün görevden uzaklaştırılması ile istihbarat, terörle mücadele, kaçakçılık ve organize suçlar, özel harekât başta olmak üzere 34.775 kişinin görev yeri değiştirilmiş, suça karışan personel hakkında gerekli soruşturmalar yapılmış ve 901 kişi ihraç edilmiş, FETÖ içerden zayıflamaya başlamıştır (TBMM, 2017: 313).

Hükümet 17 Aralık yargısal darbe girişiminden sonra durumun vahametini görerek 21.12.2013 günü Adli Kolluk Yönetmeliğinde değişikliğe gitmiştir. Kamuoyunda 17 Aralık operasyonları olarak bilinen bu soruşturmaların henüz etkileri devam ederken, oluşan yolsuzluk algısını devam ettirmek amacıyla 25 Aralık 2013 günü yine aynı FETÖ örgütüne mensup Cumhuriyet Savcısı Muammer Akkaş tarafından ikinci bir operasyon için düğmeye basılarak aralarında dönemin Başbakanının oğlu ile 3. köprü ve 3. havalimanı gibi ülke ekonomisi açısından

stratejik öneme haiz büyük projelere imza atan iş adamlarının da bulunduğu çok sayıda şüpheli için gözaltı kararları alınması yanında anılan iş adamlarının tüm malvarlıklarına el konulmuştur. Yapılan operasyondan sonra usulsüz soruşturma yürüttüğü için soruşturma evrakı elinden alınan Muammer Akkaş tarafından görevini yapmasının engellendiği şeklinde adliye önünde basın açıklaması yapılarak korsan bildiri dağıtılmıştır. FETÖ'nün kontrolündeki Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından ise 26.12.2013 tarihinde kurumun internet sitesinden bildiri yayınlanarak 17-25 Aralık yargısal darbe girişimini gerçekleştiren örgüt militanlarına açık bir destek verilmiştir. Bu yargısal darbe girişimi sonunda ülke ekonomisi olumsuz yönde etkilenmiş ve ekonomik istikrar zarar görmüştür (TBMM, 2017: 313).

5. 1 OCAK 2014 MİT TIRLARININ DURDURULMASI OLAYI

17/25 Aralık yargı darbesi ile bir sonuç alamayan FETÖ ihanet şebekesi bu sefer başka bir planı devreye sokmuştur. 19 Ocak 2014 günü Türkiye, durdurulan MİT TIR'ları haberi ile çalkalandı. Aslında bu tarihten 18 gün önce de benzer bir olay Hatay'da yaşanmıştı. Yani, Türkiye'ye ve MİT'e karşı bir el operasyon üzerine operasyon düzenlenmekteydi. Mit tırlarının terör örgütlerine silah taşıdığı iddiaları medyada alabildiğince yer almaya başlamıştır. Türkiye, tüm dünyanın gözünde terör örgütlerine silah yardımı yapan ülke konumuna düşürülmeye çalışılmıştır.

Örgütle iltisaklı kamu görevlilerince 7 Şubat'ta MİT Müsteşarının ifadeye çağırılması hadisesinden itibaren, FETÖ'nün siyasal iktidarı ele geçirme hedefinin nispeten açığa çıktığı, dersanelerin kapatılması süreciyle örgütün açıkça hükümete karşı cephe aldığı, bu bağlamda, kendisine müzahir basın yayın kanallarında ülkenin ekonomik durumunun kötüleştiğine dair yayınlar yaptığı, "darbe olabileceğine" dair tartışma ve yorumlarda bulunulduğu, "hükümetin siyasal iktidarın meşruiyetini kaybettiği", "yolsuzluk ve hukuksuzluğun arttığı" yönünde algı oluşturulmaya çalışıldığı açıktır.

Son olarak, darbe girişimi öncesinde MİT başta olmak üzere güvenlik ve istihbarat kurumlarından elde edilen bilgilerle TSK'da kadrolaşmış FETÖ mensuplarının tespit edilerek 3-5 Ağustos 2016 tarihlerinde yapılması öngörülen YAŞ toplantısında ihraç edilmeleri yönünde çalışmalar yapıldığı, örgütün bunun farkında olduğu ve son bir hamleyle 15 Temmuz Darbe Girişiminde bulunduğu yönünde kanaat ve değerlendirmelerin de yaygın olduğu gözlenmektedir

(TBMM, 2012: 308-309).

6. ÇÖZÜM SÜRECİ

2009 yılına gelindiğinde iktidarda olan Ak Parti hükümeti tarafından gündeme getirilen ve “Kürt açılımı”, “milli birlik ve kardeşlik açılımı”, “demokratik açılım” ve en son “çözüm süreci” diye adlandırılan politika ise, PKK’nın silah bırakmasını ve terör sorununun kalıcı olarak bitirilmesini hedeflediği ilan edilmişti. Ancak terör örgütü PKK’nın hükümet tarafından eşit muhatap kabul edilmesi ve örgütün Güneydoğu Anadolu’da adeta yerel iktidar haline gelmesine izin verilmesi, terör örgütünün tarihinde hiç ulaşamadığı imkânlarla ulaşarak kurumsallaşmasına imkân sağladı. Çözüm süreci ABD tarafından tam destekle karşılanmakta ve hükümet daha cesur adımlar için teşvik edilmekteydi (Polat, 2010).

Çözüm sürecinin bitirilmesi ile Daiş terör örgütünün ve ülkenin diğer sol örgütlerinin, ülkede yüzlerce kişinin ölmesine neden olan eylemlerin darbeye zemin oluşturma adına gerçekleştirdiği süreç sonrası açık ve net bir şekilde analiz edilmiştir. Hiç şüphesiz asıl amaç ise ülkede oluşturulmak istenen tüm kaos planlarına rağmen halkı iktidardan uzaklaştırıp darbeyi meşrulaştırma çalışması olmuştur.

7. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ

Kasım 2002’de başlayan Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile birlikte, 28 Şubat süreci sonrasında bir dizi uygulamayla kontrol altına alındığına inanılan irtica tehlikesi, toplumun bir kesimi ile birlikte silahlı kuvvetler açısından yeniden en önemli tehdit olarak görülmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in görev süresinin bitmesi sonrasında, Abdullah Gül’ün meclis tarafından cumhurbaşkanı seçilmesi süreci, bu kaygıları daha da arttırmıştır. Genelkurmay Başkanlığı 27 Nisan 2007 gecesi internet sitesi aracılığıyla cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri, post modern bir vesayet örneği ve e-muhtıra olarak tanımlanmaktadır. CHP’nin Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili ilk oylamayı Anayasa Mahkemesi’ne götürdüğü gece Genelkurmay Başkanlığı internet sitesinde yayınlanan basın açıklamasında, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin laikliğin savunucusu olduğu” hatırlatılarak; bu konununun kararlılıkla sürdürüleceği ve gerektiğinde bu görevin eksiksiz yerine getirileceği sert bir şekilde dile getirilmiştir. Dolayısıyla 1990’lı yıllarda hem sivil siyaset hem de ordunun en önemli görüş

ayrılığını oluşturan bazı dini söylem ve uygulamalar, 2000’li yıllarda toplumsal ve siyasal hayatta yeniden tartışılır hale gelmiştir. Ancak daha öncekilerden farklı olarak hükümet, demokrasi dışı olan bu gelişmelere karşı tepkisini ortaya koyabilmiştir. 27 Nisan tarihli Genelkurmay Başkanlığı Bildirisi ve Anayasa Mahkemesi’nin verdiği 367 kararı, AKP ile karşıt çevreleri karşı karşıya getirmiş ve AKP hükümeti Cumhurbaşkanlığı seçimi krizini aşmak için Anayasa değişikliği yapma yoluna gitmiştir.

Cumhuriyet mitingleri, e-muhtıra, muhalefet-iktidar gerginliği gibi siyasi ve toplumsal krizlerin yanı sıra, halk arasında 367 krizi olarak bilinen Anayasa Mahkemesi kaynaklı hukuki kriz, TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçiminin yapılmasını engellemiştir. 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerden sonra MHP’nin de desteğiyle Abdullah Gül, TBMM tarafından 11. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Daha sonraki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanacak olan bu türden siyasi ve hukuki krizleri önlemek amacıyla Cumhurbaşkanını halkın seçmesi etrafında şekillenen 21 Ekim 2007 tarihli Anayasa değişikliği referandumu yapılmıştır. Referandumda % 50’den fazla “evet” oyu çıkınca Cumhurbaşkanını halkın seçmesi yönündeki Anayasa değişikliği kanunu, halk tarafından onaylanmıştır. Bu tarihten sonra 1982 Anayasası’na göre Türkiye Cumhuriyeti’nin 12. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilecektir (Acar ve Çelebi, 2012: 5-31).

10 Ağustos 2014 tarihinde Türk halkı 12’inci cumhurbaşkanını seçmek için sandığa gitmiştir. Bu seçim Türk tarihinde bir ilk olma özelliği taşımıştır. Üç adayın girdiği bu seçimde, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin adayı dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Halkların Demokrat Partisi’nin adayı Selahattin Demirtaş, Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin ortak adayları, Ekmeleddin İhsanoğlu olarak belirtilmiştir. Sonuçlara göre oyların % 51,79’unu alarak Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin on ikinci aynı zamanda da seçimle seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu 15 Ağustos 2014 tarihinde oyların salt çoğunluğunu alan Recep Tayyip Erdoğan’ın 12. Cumhurbaşkanı seçildiğini açıklamış ve aynı gün içinde Erdoğan’ın mazbatasını dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak görev yapan Cemil Çiçek’e iletmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Recep Tayyip Erdoğan, 28 Ağustos 2014 tarihinde Cumhurbaşkanı mazbatasını, Başkan Cemil Çiçek'ten aldıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Genel Kurulu'nda yemin görevini yerine getirerek, cumhurun başkanlığına resmen başlamıştır.

8. 15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASININ KARŞITLARI VE TARAFLARI

8.1. HÜKÜMET

Hükümet, hukuk ve siyaset biliminde biri dar, diğeri geniş anlamda kullanılan ve çeşitli anlamları olan bir kavramdır. Hükümet dar anlamda, bir devletin otoriteye ilişkin kararlarını uygulayan ve yürütme gücünü temsil eden bakanlar kurulunu, geniş anlamda ise bir devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını ve bunlara bağlı olarak devlet yetkisini kullanan tüm devlet organlarını içine alan siyasal yönetim biçimini ifade eder. Hükümet sözcüğü ile yürütme sözcüğü de çoğu zaman eş anlamlı kullanılmaktadır. Yürütme geniş anlamda ele alındığında bir yanı ile siyasal nitelikte olan hükümeti, diğerk taraftan ise teknik nitelikteki idareyi kapsamaktadır (Turhan, 1993: 16). Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hükümeti içerisinde yer alan, aynı zamanda 15 Temmuz Darbe kalkışmasının karşıtları ve tarafları içerisinde yer alan siyasi partiler şu şekildedir: Adalet ve Kalkınma Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkların Demokratik Partisi'dir.

8.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi

AK Parti, Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde kurulmuş, Muhafazakâr Demokrat kimliğe sahip bir partidir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevi sırasında okuduğu şiir nedeniyle yargılanan Erdoğan, 1998'de Refah Partisi kapatıldığında milletvekilleri tarafından Genel Başkan yapılmak istenmiş ancak Necmettin Erbakan engeline takılmıştır. Bu arada kurulan Fazilet Partisi'nde başkanlığa getirilen Recai Kutan döneminde yenilikçiler ve gelenekçiler arasında tartışmalar büyümüştür. Fazilet Partisi'nin Refah Partisi devamı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldığı ve Abdullah Gül tarafından başlatılan "yenilikçi hareket" grubunun Recep Tayyip Erdoğan çevresinde yeni bir parti şekillendirme çabaları olduğu belirtilmektedir (Akdoğan, 2005: 9-10).

1 Ağustos 2001 yılına gelindiğinde Afyon ilinde gerçekleştirilmiş olan toplantı ve müzakereler ile partileşme döneminin başladığı belirtilmektedir. Aynı

yılın 14 Ağustos’unda AK Parti, 39. siyasi parti olarak Türk siyasetine katılmıştır. Kurucuların 121 kişiden oluştuğu ve geniş bir siyasi çevreden meydana geldiği ifade edilmiştir. 21. Yasama Döneminde farklı partilerden gelen milletvekillerinden bir grup kurularak TBMM’de temsil edilmiş, grup başkanlığını Bülent Arınç üstlenmiştir. 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde %34 oy alan AK Parti 365 milletvekili çıkartarak büyük bir başarıya imza atmıştır. Ancak cezası nedeniyle Genel Başkan Recep Tayyip Erdoğan aday olamadığı için hükümette yer alamamış ve hükümet, Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül tarafından kurulmuştur (Akdoğan, 2005: 9-10).

Cumhuriyet tarihindeki en büyük demokratikleşme ve değişim hareketini yürürlüğe koymak isteyen Adalet ve Kalkınma Partisi, 2001 yılında kuruluşundan itibaren 5 seçim ve 2 halk oylamasını başarıyla tamamlanmıştır. Genel seçimlerde üst üste üç dönem oylarını artırarak tek başına iktidar olma özelliği göstermiştir. AK Parti, Türk siyasetini normalleştirme eğilimindedir. Yıllar boyu Türk siyasetinde din-siyaset, gelenek-modernlik, din-devlet, devlet-toplum-birey gibi kavramlar gerilime yol açmış ve siyasi alanı daraltarak pek çok soruna neden olmuştur. AK Parti, bu kavramların daha sağlıklı bir temele oturtulması için çaba göstermiş, suni gerilimler ve krizler üreten vesayetçi anlayışı engelleyerek sistemi büyük ölçüde normalleştirmiştir. AK Parti kuruluşundan beri kendi varlığını korumuş ve Türkiye’de demokrasiyi daha ileri bir noktaya taşımayı başarmıştır. Kuruluşundan kısa süre sonra iktidar olan AK Parti’nin seçimlerde başarıya ulaşarak uzun vadeli bir iktidar partisi haline gelmesi, normalleşmeyi sağlandığına işaret etmektedir (AK Parti Manifesto, 2012: 4-7).

8.1.2. Milliyetçi Hareket Partisi

Şubat 1965 yılında Alparslan Türkeş ve onun önderliğinde arkadaşları o zamanın Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’ne katılmışlardır. Ancak, partinin Genel Başkanı Ahmet Oğuz, Türkeş ve arkadaşlarının parti içinde huzursuzluk yarattıklarını belirterek genel başkanlıktan ayrılmıştır. Toplanan olağanüstü kongrede Genel Başkanlık için partinin “eskiler” olarak adlandırılan kanadının adayı Ahmet Tahtakılıç ile “yeniler” in adayı Alparslan Türkeş yarışmıştır. Tahtakılıç’ ın 516 oy almasına karşılık Alparslan Türkeş 698 oy alarak parti genel başkanlığına seçilmiştir. CKMP, 1969 yılında yapılan Adana kongresinde Milliyetçi Hareket Partisi adını

almıştır (Teziç, 1979).

8.1.3. Cumhuriyet Halk Partisi

CHP kuruluş yılı olan 1923'ten iktidarı DP'ye devrettiği 1950 seçimlerine kadar ülkenin yönetici ve tek partisi olmuştur. TCF (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) ve SF (Serbest Fırka) gibi deneyimler yaşanmasına rağmen bunlar uzun ömürlü olamamışlar ve 1950 seçimlerine kadar CHP ülkenin tek partisi olarak varlığını devam ettirmiştir. Partinin adı 1935 yılındaki kurultaya kadar CHF' dir (Cumhuriyet Halk Fırkası). Bu kurultaydan itibaren Cumhuriyet Halk Partisi olarak kullanılagelmiştir. Ülkenin tek ve yönetici partisi olan CHP devletin gelişmesinde ve yapılan yenilik hareketlerinde öncü rol üstlenmiştir. Bu nedenle de CHP'nin 1950 yılına kadar olan tarihi Cumhuriyet Döneminin siyasi tarihi ile bir bütün teşkil etmiştir (Tunçay, 1983: 2019).

Mustafa Kemal Atatürk vefat ettikten hemen sonra partinin genel başkanının İsmet İnönü olması ile birlikte CHP için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem "Milli Şef" dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemin başlıca olaylarından birisi II. Dünya Savaşı'dır. Bu savaş nedeni ile Türkiye'de de bazı ekonomik sıkıntılar yaşanmıştır. Milli Şef dönemi hafızalarda bu sıkıntılarla yer etmiştir. CHP 1950 seçimlerinde iktidarı DP'ye kaptırması ve başlangıçta bunun geçici bir durum olduğunu, gelecek seçimlerde iktidarı tekrar ele alacağını düşünmüştür. Fakat CHP yanılmıştır. DP giderek güçlenmiştir. 27 Mayıs dönemini herhangi bir zarar görmeden atlatan CHP 12 Mart Muhtırası'ndan bir yıl sonra yani partiler üstü hükümetler döneminde yeni liderine kavuşmuştur. Bu lider Bülent Ecevit'tir. Bülent Ecevit halka tek parti döneminde yaşanan sıkıntıları anımsatan İsmet İnönü'nün imajından tamamen farklı bir imaja sahiptir. Ecevit, yeni bir yaklaşım getirecek ve "halkçı" bir anlayışı benimseyecektir (Komşuoğlu, 2008: 185-186).

8.1.4. Halkların Demokrat Partisi

15 Ekim 2012 tarihinde kurulan partinin Nisan 2014'e kadar Meclis içerisinde parti grubu bulunmamakta iken bu tarihten sonra Barış ve Demokrasi Partisi'nin milletvekilleri Halkların Demokratik Partisi'ne ye geçerek BDP grubu düşmüş, yerine sayısal üstünlük elde eden HDP mecliste grup kurabilmiştir.

“Parti, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireylerin, göçmenlerin, yaşam alanları tahrip edilenlerin; aydın, yazar, sanatçı ve bilim insanları ile bütün bu kesimlerle birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir” (www.hdp.org.tr) şeklinde ifade edilmiştir.

8.2. FETÖ TERÖR ÖRGÜTÜ

Fethullah Gülen Terör Örgütü’nü tanımak için öncelikle bu terör örgütünün kurucusu olan Fetullah Gülen’i tanımak gerekir.

28 Şubat 1997 yılında meydana gelen post- modern darbe olaylarından sonra Gülen, 1999 yılında sağlık sorunlarını öne sürerek yurt dışına gitmiş ve ABD’de ikamet etmeye başlamıştır (Pul ve Kaya, 2016: 194-204).

Bu vahşi darbe girişiminin ve hain planın lideri olarak bilinen Fethullah Gülen’in kişilik yapısı ise bu süreçte tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. 17-25 Aralık’tan sonra özellikle beddua seanslarıyla kişiliği sorgulanmaya başlayan Fethullah’ın, 15 Temmuz’dan sonra normal bir kişi ya da kişilik olduğunu söylemek aklı inkâr etmek anlamına gelir. Vaazlarında kullandığı süslü cümleler, aşırı mütevazılığın altında yatan büyük ego ve kendini beğenmişlik, en yakınındakilerden bile şüphelenerek onları dinletmesi, dinleme konusunu genelleştirerek hemen herkesin en mahremini dinlemeyi ve gözlemeyi mubah gören anlayışı, beddua seanslarında kullandığı vücut dili, muhatabına karşı nobran duruşu, başarısızlık ve yenilmişlik karşısında kullandığı küfürlü kelimeler; diyalog, hoşgörü ve sevgi kavramlarıyla bir söylem geliştirmeyi çalışan birinin çelişkili dünyasındaki ruh halini gösteren özelliklerden birkaçını oluşturmuştur. Mit müsteşarı krizinden itibaren sürekli yenilgi yaşayan, ruh dünyasında sürekli fırtınalar kopan Fethullah, yenilmişlik psikolojisinin ağır travması altında ruh hali tamamen perişan olmuş bir görüntü ortayı koymaktadır. Ruhsal çöküntü içerisinde debelenen Fethullah, milletimize kâbusu yaşattığı 15 Temmuz darbe girişiminin son umut olarak görmüş ve örgütün sadık elemanlarına cinnet ve intiharı yaşatmıştır. Onun merkezinde olduğu gelişmeler gösteriyor ki; Fethullah Gülen hem paranoyak hem de psikopat bir

vakadır. Aynı zamanda hezeyanlarının yanında yalancılık, vicdansızlık, acımasızlık, merhametsizlik, suç işlemeye eğilim, tatminsizlik ve katlanamama gibi psikopat belirtileri taşıyan bir kişilik özelliğine de sahiptir. Bütün bu özellikler, Fethullah Gülen'in kişilik bozukluğu olan, zalim ve cani ruhlu bir hain olduğuna işaret etmektedir. Özetle kendini mehdi veya mesih zanneden paranoyak bir ruh hastasıdır (Karakaş, 2016: 82-83).

8.2.1. Örgütün Oluşumu

Gülen Hareketi'nin (FETÖ) Doğuşu ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Uzanan Süreç Modernleşmeyle birlikte gelen süreç, laikleşen insanları anlam arayışına itmiştir. İçinde buldukları manevi boşluk, bunalım gibi durumlardan kurtuluşu da cemaatlerde bulmuşlardır. İnsanlar dünyevileştikçe, dinden uzaklaştıklarını düşünmüşler, bu da onları manevi huzursuzluğa itmiştir. Hayatlarındaki bu boşluğu doldurmak için, asrı saadet dönemine duydukları özlemi giderebilmek için, cemaatlere yönelmişlerdir. Tatar, cemaate girişi etkileyen faktörleri incelerken tarikat mensuplarının, ahreti düşündüğüm için, bilgi ve kültüre ilaveten manevi zenginliğinde yaşadığı için, bilgi ve kültüre ilaveten manevi zenginliğinde yaşadığı için, yalnızlıktan kurtulup kendim gibi insanlarla birlikte olmak için gibi sebeplerle cemaate katıldıklarını belirtmiştir. Bu nedenlerle ilaveten, samimiyet, tevazu ve haddini bilmek, ilim ve irfan içerisinde bulunduğu için, dışla içi barıştırıp tamamladığı için, Allah'a ve insana olan aşk, ilahi zevk ve muhabbet kaynağı olduğu için gibi gerekçelerden dolayı insanların cemaatlere katıldıklarını belirtmiştir (Tatar, 1999: 189).

FETÖ'nün kuruluşu ve temellerinin atılması, Gülen'in 1966 yılında İzmir Kestane Pazarı'ndaki İmam-Hatip Derneği ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneğine ait olan Kur'an kursunda öğreticilik ve müdürlük yaptığı dönemde başlamış ve 1970'lerde ivme kazanmıştır (Çakır, 2000: 19-25). FETÖ, kuruluşun ilk faaliyetini dershaneye ve üniversiteye başlayan gençlerin üzerinden yürütmüştür. "Işık Evleri" adı verilen öğrenci evleri açılmıştır (Yücel ve diğerleri, 2017: 12). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonraki aşamada FETÖ için okullaşma ve kurumsallaşmanın hızla ivme kazandığı, örgüt lideri Gülen'in siyasiler tarafından kabul gördüğü dönemi beraberinde getirmiştir (Çetinkaya, 1999:189-235).

FETÖ, bütün aşamaları gizlilik ve tedbir içinde ilerleyen uzun vadeli bir plan olmuştur (Yüksel, 2000: 299). Siyasi kimlikler ve toplumun önde gelen zengin kişileri, yurt dışı bağlantıları ya da kurumları ile arasındaki yakın ilişkiler yapılanmanın güç kazanmasına olanak sağlayan en büyük etken olarak değerlendirilmiştir (Başdemir, 2015: 97- 98).

1969 yılından bu döneme kadar yurt içinde 85 vakıf, 18 dernek, 89 özel okul, 207 şirket, 373 dersane, yaklaşık 500 öğrenci yurduna sahip ticari bir yapı örgütlenmesini kurmuştur (Alacadağlı, 2016: 559).

8.2.2 Örgütün Devlet İçinde Yapılanması

15 Temmuz akşam saatlerinde başlayan darbe kalkışması gerçekleşmeden önce gerçekleşen ve gerçekleştirilmek istenen hadiseler, kalkışmayı tasavvur eden FETÖ'nün organize bir şekilde ilerlemesinin göstergesidir. Cemaatin en büyük hedeflerinden birisi devletin tüm kurumlarında kadrolaşma ve yapılanmalarına ait personelleri üst düzey makamlara yükseltmeleri sürecin hızlanmasında tetikleyici rol oynamıştır (Hablemitoğlu,2012: 155-177).

Devlet kurumları içerisinde örgütlenme, Gülen hareketi için çok önemlidir ve son birkaç yılın faaliyeti değildir. Gülen hareketi, çok uzun yıllardır devlet kurumlarında örgütlenmeye büyük önem vermiştir. Gülen Hareketi; kamu kurumlarında öncelikle personel işleri muhasebe, özel kalem, bilişim departmanlarında hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Bu sayede hem kuruma yeni elemanlarını istihdam etmeyi hem buralardaki akçeli işleri ve stratejik bilgileri elde etmede avantaj sağlamaktadır. Kamu kurumları içerisinde de öncelikle emniyet, adalet, bilişim ve istihbarat örgütlerinde hâkimiyet kurma stratejisini takip etmektedir. Eğitimde de bu stratejileri vardır ve zaten ilk sızma faaliyetini yürüttükleri kurum da Milli Eğitim Bakanlığı olmuştur (Şentürk, 2016).

Her kurumun –genellikle- iki imamı bulunur. Birincisi ve asli olan imam, kurum dışından, örgütün görevlendirdiği bir imamdır. Bu imama bağlı olarak kurum içindeki örgüt mensuplarından biri de kurum imamı olarak görev yapar. Kurum içindeki imamın görevi; asli kurum imamının emirlerini yerine getirmek, kurum içinde örgütün güç kazanması için çalışmaktır (Şentürk, 2016).

Gülen, basın- yayın alanında da etki göstermek için, ilk basımı 1979 yılının Şubat ayına gelindiğinde basılan aylık Sızıntı dergisinde başyazılar daha sonraki süreçte ise orta sayfalarda yer alan sohbetler yazmıştır. Sızıntı dergisi, FETÖ'nün en güçlü propaganda araçlarından biri olmuştur. 3 Kasım 1986 yılında İhsan Arslan ve Alaattin Kaya önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti olan Ankara'da Zaman gazetesi kurulmuştur (Çakır, 2000: 20). Gazetenin akışı Gülen'in kontrolünde yapılmış ve örgütün sahte başarıları için reklam kaynağı olmuştur. FETÖ'nün bu dönemde geliştirdiği alanlardan bir diğeri ise televizyon yayıncılığı alanındaki atılımlarıdır. "Medyayı kaybeden muharebeyi kaybeder" anlayışından yola çıkan örgüt 1 Ocak 1994 tarihinde Cihan Haber Ajansını (CİHAN), 13 Ocak 1993 tarihinde Samanyolu TV (STV) kurarak 25 Eylül 1996 tarihinde Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerine yayınlarını ulaştırmıştır (TBMM, 2016: 56).

2000'lerde AKP ve FETÖ'nün siyasi yakınlaşması Ergenekon ve Balyoz davaları üzerinden gerçekleştirilmiş, örgüt devlet ile bağlarını güçlendirmek için birçok kamu görevlisine bu olaylar altında kumpas kurmuştur (Ateş & Akpınar, 2017: 9).

Dönemin ikinci yarısında FETÖ, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a ve onun şahsında AKP hükümetine karşı gizli bir mücadele başlatmış, AKP hükümetini düşürmeye yönelik operasyonların 2009 yılında örgüt tarafından başlatıldığı, MİT, emniyet ve jandarmadaki bilgi akışını sağlayan elemanların parti ayırt etmeden bilgi toplamaya başladığı, kişilerin özel hayatları, mali ilişkilerinin araştırıldığı, hükümete yakın olduğu bilinen şirket ve holdinglerin incelendiği yönünde bilgiler edinilmiştir (TBMM, 2016: 65).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI

1. DARBE KALKIŞMASININ KRONOLOJİK OLARAK YAPILIŞI

Çok partili demokrasiye geçilmesinden sonra her 10 yılda bir darbeye muhatap olan ülkemizde, ilk defa milletimiz; Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere, TBMM Başkanı İsmail Kahraman, Başbakan Binali Yıldırım, siyasi parti başkanları, iktidar ve muhalefetiyle tüm milletvekilleri, darbeci teröristlere geçit vermeyen subay, astsubay, erbaş ve erler olmak üzere TSK mensupları, onlarca arkadaşı şehit olmasına rağmen görevlerini hakkıyla yerine getiren emniyet mensupları, yurt genelindeki bütün camilerden ezan okuyarak ve sala vererek milletin maneviyatını harekete geçiren diyanet mensupları, personel, araç ve iş makinalarıyla hain darbecilere geçit vermeyen belediyeler, tüm medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve hain darbecilerin uçaklarına, helikopterlerine, gemilerine, tanklarına, zırhlı araçlarına, makinalı tüfeklerine, tüfek ve tabancalarına göğsünü siper eden, kadını, erkeği, çocuğu, genci ve yaşlısıyla tüm Türk Milleti hain darbe girişimine karşı koymuş ve kısa sürede darbenin bastırılmasını sağlamıştır. Tarihimizde ilk defa sivil asker toplumunun her kesiminin hain darbe girişimine topyekun karşı duruşu dünyaya örnek olmuş ve Türk Milletinin demokrasiye ve geleceğine sahip çıkması takdirle karşılanmıştır. Halkımız ve tüm kurumlarımız demokrasiye ve geleceğine sahip çıkmıştır (TBMM, 2017: 327).

Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda, 15 Temmuz'da Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki FETÖ mensubu bir grup subay tarafından başlatılan darbe girişimi, bütün yurttaki yaklaşık 22 saatte kontrol altına alınmıştır. Anadolu Ajansı (AA) bilgilerine göre, 15 Temmuz Cuma günü saat 22.00'de başlayan FETÖ'nün darbe girişimi, 16 Temmuz Cumartesi günü saat 20.02'de bertaraf edilmiştir. FETÖ'nün darbe girişimi ile ardından yaşanan gelişmeler AA'nın Dakika Dakika FETÖ'nün Darbe Girişimi, 15-20 Temmuz adlı kitaba dayandırılarak şöyle özetlenmiştir (bkz. Ek 1). 15 Temmuz Darbe Kalkışması'nın dakika dakika gerçekleştirilme kronolojisi Ek-1'de verilmiştir.

2. DARBE KALKIŞMASININ ENGELLENMESİNDEKİ ETKİLİ TARAFLAR

2.1. CUMHURBAŞKANININ ETKİSİ

15 Temmuz darbe gecesinde milyonlarca insanı sokağa döküp büyük bir saldırıyı püskürtebilmek ancak halk önderi pozisyonundaki bir siyasetçinin yapabileceği bir iştir. Liderlikle ilgili birbirine benzeyen çok tanım olmakla birlikte, ortak vurgulardan bir tanesi bir grubu harekete geçirme kabiliyetidir: “Lider, grubunu ortak amaçlara yönelten, kişilik ve ahlak bütünlüğü olan, mucit fikirler ortaya koyan, grubunu harekete geçiren, grubun istek, amaç ve beklentilerini şahsında toplayan kişidir.” (Ergezer, 1995: 20).

Fotoğraf 1. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Örgütlenme Çağrısı

Kaynak: www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

TRT’de darbe bildirisinin zorla okutulmasından 17 dakika sonra, son yılların belki en başarılı habercilik örneklerinden birini gösteren CNN Türk Ankara temsilcisi Hande Fırat, saat 00.26’da, akıllı telefonunun ekranını kameralara çevirip elindeki mikrofonu telefona yaklaştırarak Cumhurbaşkanı Erdoğan ile halkı bir araya getirmiştir. Gazeteci Hande Fırat iPhone telefonlarında internet üzerinden “görüntülü konuşma” imkanı veren Facetime uygulaması aracılığı ile cumhurbaşkanına canlı olarak bağlanmış, akıllı telefon teknolojisini kullanarak

görüntü ve sesi ekrana vermiştir. Böylelikle Cumhurbaşkanı Erdoğan tüm halkı meydanlara çıkmaları için davette bulunmuştur. Kısa sürede büyük bir yankı bulan davet darbe kalkışmasının sonunu getiren en kritik eylem olmuştur. Bu tarihi görüşmenin videosu neredeyse eş zamanlı bir biçimde sosyal medya ağları üzerinden topluma yayılmıştır.

‘Etkileme gücü’ ne vurgu yapan Werner’e göre liderlik: “belli bir durumda, belli bir anda ve belli koşullar altında bir grup üzerindeki, insanların örgütsel hedeflere ulaşmak için gönüllü olarak çabalamasını teşvik eden, ortak hedeflere ulaşmada yardımcı olan deneyimleri aktaran ve uygulanan liderlik türünden hoşnut olmalarını sağlayan etkileme süreci olarak” (Werner, 1993: 17) karşımıza çıkmaktadır. Halkla bütünleşen (halkla kaderi örtüşen) bir halk önderidir.

Karizmatik Lider:

- İlahi lütuf olan bir kişisel üstünlüğe ve halkın büyük kabulüne mazhardır.
- Kendi ideolojisini ve siyasi hareketini oluşturur.
- Toplumda heyecan uyandıran/umut aşıl原因an bir kişiliktir.
- Büyük meydan okumalardan geçen, büyük zaferler kazanan bir kahramandır.
- Mağduriyetle değil azim, kararlılık ve ısrarla verilen büyük bir mücadeleyle gelişir.
- Halkın dayanak noktası olarak gördüğü kişidir.
- İktidar/otorite/gönüllü bağlılık sahibi olan muktedir liderdir.
- Uzun vadeli oyun kurma kabiliyetine sahip bir stratejisttir.
- Yaranan/yalvaran/ezik değil dik duran bir karakterdir.
- Konumunu/makamını kullanarak değil özgül ağırlığını kullanarak iş yaptırandır.
- Yüksek siyaset yapan, paradigmayı değiştiren bir devrimcidir.
- Hayatı pahasına mücadele eden, zorluklardan yılmayan bir mücadele adamıdır.

- Ulvi hedeflere kilitlenen, idealleri peşinde koşan bir dava adamıdır.
- Dünya/beşeri ödüllere tamah etmeyen bir şahsiyettir.
- Risk alan, yeni mecralara açılan, bilinmeyenlerin üzerine giden cesarettedir.
- Statükoya, geleneğe, müesses nizama meydana okuyan, protest karakterdir.
- Kişisel olarak manevi ve mistik cazibeye sahiptir.
- Hayattayken mitolojik figüre dönüşen bir efsanedir.
- Halkla uzun vadeli projeler/Altın Çağ öneren bir vizyonerdir.

15 Temmuz gecesi yaşanan FETÖ darbe kalkışmasını halkın gücüyle püskürtebilmek hem Türk demokrasi tarihine altın harflerle yazılacak bir kahramanlık örneğidir, hem de Erdoğan'ın karizmatik liderliğini en açık şekilde teyid eden bir liderlik başarısıdır

Karizmatik liderliğin ortaya çıkışını bir kriz ve kaos ortamına dayandıran görüşler çoğunluktadır. Liderin karizma kazanma sürecinin önemli bir evresi kriz anında 'kurtarıcı' olarak görülmektedir. Lider bu fırsatı iyi kullanabildiği, krizden ülkeyi kurtarabilecek bir program veya umut ortaya koyup halkın desteğini kazanabildiği oranda başarılı görülür ve sonuç alırsa (ya da istediği sonucu alamasa dahi halkın sevgisini daha da pekiştirecek bir mücadele ortaya koyarsa) bir kahramana dönüşür. Werner, Robert Tucker'dan karizmatik liderin özelliklerini aktarırken kriz durumuna işaret eder: "Karizmatik lider ekonomik, sosyal, politik ya da dinsel gerilim anlarında öne fırlar. Yerleşik değerler sorgulandığında ya da reddedildiğinde, geçmiş geleneklerden hoşnutsuzluk acı verici bir hal aldığına, işleri yapmanın alışılmış yolları iflas ettiğinde, radikal değişim arzusu doğduğunda ya da bir felaket tehdidi olduğunda belirir. Cezbedici bir manyetizma ve aşırı bir kendine güven duygusu karizmatik lider için başlıca önkoşuludur. Karizmatik lider mevcut olanaksız durumdan kurtuluş vaadini taşıyan bir mesaj ve program getirir. İşlerin yalnızca düzelebileceği değil mükemmel hale geleceği vaadinde bulunur. Karizmatik lider ahlaken iyi ya da kötü olabileceği gibi, hayalperest ya da inatçı bir pragmatist de olabilir" (Werner, 1993: 32) Y. Aktay, Weber'in karizma teorisini günümüz şartlarına uyarlayan Trice ve Beyer'den naklen beş hususu aktarır. Bu hususlar da

sorun-çözüm denkleminde vurgu yapar: “Bir, sıra dışı özellikler verilmiş bir şahsiyet. İki, toplumsal kriz veya acı durumu. Üç, bu krize veya acıya radikal bir çözüm sunacak bir düşünceler dizisi. Dört, müstesna şahsiyetin cazibesine kapılarak onun aşkın güçleriyle doğrudan irtibatlandığına inanan izleyici kitlesi. Beş, bu şahsiyetin sıra dışı özelliklerinin tekrarlayan başarılarıyla geçerlilik kazanması (Aktay, 2015: 26).”

2.2. TOPLUMUN ETKİSİ

Gözlerini kırpmadan milletin üzerine ateş edenlerin, milletin korkacağını, meydan ve sokakları kendilerine bırakıp evlerine çekileceğini sandığını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, devamında şunları ekledi: “Ama milletimiz, üzerine açılan ateşlere, atılan bombalara, yöneltilen tehditlere, gözlerinin önünde vurulan insanlara rağmen asla geri adım atmamış, meydanı darbecilere bırakmamıştır. Milletimiz, Emniyet Teşkilatımızın mensuplarıyla ve darbecilere karşı harekete geçen Türk Silahlı Kuvvetleri unsurlarıyla el ele vererek, bu darbe girişimine karşı tarihi bir duruş sergilemiştir. Tankların etkisiz hale getirilmesi başta olmak üzere, asker görünümlü teröristler karşısındaki dik duruşlarıyla memleketine ve geleceğine sahip çıkan milletimiz, gece boyunca sayısız kahramanlık destanları yazmıştır. Bıyıkları henüz terlememiş gençlerden, 70 yaşındaki ihtiyarlara, işçisinden patronuna, köylüsünden şehirlisine kadar milletimizin tüm fertleri parti, meşrep, siyasi görüş farkı gözetmeksizin darbeciler karşısında tek vücut olduk. Darbe teşebbüsünde bulunan hainlerin karşısına dikilen vatandaşlarımız önlerinde arkalarında, sağlarında sollarında onlarca kişi vurularak yaralanmasına, şehit olmasına rağmen sabaha kadar yerlerini terk etmemişlerdir.”

Böyle günlerin, parti taassubu yapılacak, ideolojik saplantılarla hareket edilecek, meşrep ve görüş farklılıkları ön plana çıkartılacak, kişisel husumetlerle gözlerin karartılacağı günler olmadığına vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, şunları söyledi: “15 Temmuz gecesinden itibaren, Türkiye’nin tüm şehirlerinde, meydanlarında, sokaklarında, her partiden, her görüşten, her hayat biçiminden vatandaşlarımız, iradesine, demokrasisine, geleceğine sahip çıkmak için, aynı duyguyla, aynı heyecanla, aynı kararlılıkla bir araya gelmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde, tüm siyasi partilerin ortak imzasıyla, tek yürek, tek vücut olarak darbe teşebbüsüne karşı milli iradeye sahip çıkmıştır. Kendisini bu ülkenin bir ferdi, bu

milletin bir evladı olarak hisseden herkes, bu darbe girişiminin karşısında yer almıştır. 1960 darbesinde Menderes ve arkadaşlarına, 1980 darbesinde “bir sağdan, bir soldan” anlayışıyla darağaçlarına gönderilen gençlere sahip çıkamamanın yıllardır acısını yaşayan milletimiz, 15 Temmuz 2016’da bu gidişe ‘dur’ demiştir. Ülkemiz tarihinde ilk defa, bu çapta bir silahlı darbe teşebbüsü, bizzat millet tarafından engellenmiştir. Türkiye, demokrasi ve hukuk devletine olan bağlılığın, sadece yazıda, sadece sözde kalmayan, gerektiğinde vatandaşlarının canı pahasına bu değerlerin hayata geçirildiği bir ülke olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.”

2.3. HÜKÜMETİN ETKİSİ

Hükümet 15 Temmuz Darbe Kalkışması’nı ilk fark ettiği andan itibaren hep karşısında durmuştur. 15 Temmuz Darbe Kalkışması sonrası ise resmi olarak bir bildiri yayımlamıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ortak Bildirisi:

Meclis Başkanı Kahraman, Ak Parti Grup Başkanı Binali Yıldırım, CHP Grup Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, MHP Grup Başkanı Devlet Bahçeli ve HDP Grup Başkanvekili İdris Baluken’in imzalarının bulunduğu deklarasyonda şu ifadeleri kullanıldı:

“Bizler, Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi grupları olarak aziz milletimizin kendisine, milli iradeye, devletimize, özellikle de millet iradesinin temsilcisi olan milletvekillerine ve Gazi Meclise yönelik 15 Temmuz gecesi başlatılan ve 16 Temmuz sabahı etkisiz hale getirilen darbe girişimini ve Meclise yönelik saldırıları şiddetle kınıyoruz.

Milletimiz, bütün dünyaya örnek olacak şekilde darbenin karşısında durmuş ve kanlı darbe girişimini engellemiştir. Türkiye Cumhuriyeti’ni ve kurumlarını canı pahasına koruyan bu aziz millet her türlü övgü ve takdiri ziyadesiyle hak etmektedir. Bu uğurda canlarını veren şehitlerimize milletçe minnettarız ve o kahramanlarımızı da asla unutmayacağız.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu aziz ve kahraman milletin temsilcisi olarak milletimizin verdiği yetkiyle bombaların ve kurşunların altında görevini ifa etmiş, bir kez daha millete layık bir Meclis olduğunu göstermiştir.

Unutulmamalıdır ki, TBMM, Kurtuluş Savaşı'nı yöneten, Türkiye'nin demokrasiye geçişini gerçekleştiren, demokratik parlamenter sistemi yıllar içinde geliştirmiş, bir millet yokluk ve yoksulluktan alıp muasır medeniyet seviyesine çıkarmanın mücadelesini vermiş bir meclistir.

Meclisimiz tek yürek, tek vücut olarak büyük bir cesaretle darbeye karşı haysiyetli bir duruş sergilemiştir. Darbecilere gereken cevabı, dünyaya da gereken mesajı vermiştir.

TBMM'nin, meşum darbe girişimine karşı sergilediği kararlılık, Türkiye'de demokrasinin daha da yerleşmesi ve gelişmesi adına da son derece değerlidir.

Herkes bilmelidir ki, bugün olduğu gibi gelecekte de milletimize, milli iradeye, Gazi Meclise uzanacak her el, karşısında TBMM'nin çelikten iradesini bulacaktır.

TBMM milletin demokrasiye sarsılmaz inancını yansıtmayı sürdürecektir.

Meclisimizde bulunan tüm parti gruplarının darbe girişimine ortak bir tavır ve ortak bir dille karşı durmaları değerlidir ve tarihe geçecektir. Bu ortak tavır ve ortak dil, milletimizi ve milli iradeyi daha da güçlendirecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tek yürek halinde görevinin başındadır.

Milletin Meclisi, millete ve egemenliğine yönelik bu saldırıya girişenlere bedelini hukuk içinde en ağır şekilde ödecektir

Peki, kimdi bu vatan aşığı kahramanlar? Kimdi bu; “vatan, ezan, bayrak” kutsalı uğruna ardına bile bakmadan metalden canavarlara karşı bu naçiz bedenlerini siper edenler?

Onlar, asker kılığına girmiş vatan haini teröristlerin topuna, mermisine, tankına göğüslerini siper ederek hainleri başarısızlığa uğratan kahramanlar...

Onlar, canları pahasına hainlere karşı bedenlerini demokrasi kalesinin tuğlaları olarak feda ettiler.

Onlar hep beraber TÜRKİYE oldular.

Onlar, vatan haini teröristlere karşı bu vatani korumak niyetiyle tek bir yürek olup cevap verdiler, meydanlara çıkıp ülkeyi, bayrağı ve demokrasimizi korumak için tanklara, uçaklara, helikopterlere, kurşunlara karşı etten duvar oldular.

Onlar, bir kez daha, yarınların gücü ve müreffeh bir Türkiye'si için omuz omuza vermemiz gerektiğini, kenetlenmemiz gerektiğini, tek yürek ve tek vücut olmamız gerektiğini hatırlattılar bizlere...

Siyaset Kurumu, 15 Temmuz'daki duruşuyla Onuruna Sahip Çıktı (Cumhurbaşkanı'nın Konuşması)

Bu ülkenin tarihinin, dışarıdan gelen saldırılara ve içeride yapılan ihanetlere rağmen, milletin vatanına ve devletine sahip çıkmasının örnekleriyle dolu olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, sözlerini şöyle sürdürdü: "15 Temmuz şanlı direnişi, bu muhteşem tarihin en başında yerini alacaktır. Milletimizin, bu üniformalı teröristlerin elindeki silah ve tank namlularının, uçak ve helikopter bombalarının karşısında gösterdiği dik duruşun nesiller boyunca takdirle anlatılacağına inanıyorum. Darbe teşebbüsünün ortaya çıkışı ve yaptığım çağrıyla birlikte meydanlara, sokaklara çıkan vatandaşlarımızın her birine şükranlarımı sunuyorum. Tankların önüne kendini siper edip hedeflerine ulaşmalarını engelleyen, bunun için hayatını riske atan, yaralanan, şehit olan her bir vatandaşımız için ne desek minnettarlığımızı ifade edemeyiz. Sokağa çıkma imkânı bulamayıp da, sabaha kadar evinde duasıyla, yüreğiyle, gözyaşıyla darbe teşebbüsçülerine buğz eden vatandaşlarımızın her birine teşekkür ediyorum. Geçmişteki darbelerin ve darbe teşebbüslerinin aksine, 15 Temmuz darbe girişimine karşı tepkisini süratle ortaya koyan, yayınladıkları bildiriyle temsil ettikleri milletin şerefine, onuruna, haysiyetine sahip çıkan milletvekillerimizin her birini tebrik ediyorum. Siyasi partilerimizin Genel Başkanlarına, olması gerektiği gibi, demokrasinin, milli iradenin safında güçlü bir duruş sergiledikleri için şükranlarımı sunuyorum. Siyaset kurumu, 15 Temmuz'daki duruşuyla onuruna sahip çıkmıştır. İş makinalarını, otobüslerini, ellerindeki tüm araç ve gereci darbe girişimini engellemek için sahaya süren

belediyelerimize, kurumlarımıza, şahsi, araçlarını aynı amaçla kullanan vatandaşlarımıza teşekkür ediyorum.”

2.4. BASININ ETKİSİ

Medya, günümüz demokrasilerinde sistemin en önemli aktörlerinden biridir. Geleneksel medya ve sosyal medya adını verdiğimiz internet temelli modern medya; ulus devletlerin ve uluslararası örgütlerin, diğer kuruluşların ve işletmelerin yaşam döngüsünde önemli bir yere sahiptir. Yine uzunca bir dönemdir modern hatta modern ötesi toplumlarda yaşayan bireyler için dünyadaki güç ilişkilerini, bu güç ilişkilerinin tarafları arasındaki dengeleri, ekonomik sistemin işleyişini, ulusal ve uluslararası politikaları, uzlaşmaları, anlaşmazlıkları anlayıp çözümlmek bakımından medya; hayati bir öneme sahiptir. Özellikle 20. yüzyılın başından beri taşıdığı haber verme, kamuoyu oluşturma, reklam-tanıtım yapma, eğlendirme, oyalama gibi işlevleri nedeniyle oldukça önemli bir güç olarak görülen medyanın en çok tartışılan yönlerinden birini; terör ve terörizmle “haber verme” boyutundaki bağlantısı oluşturmaktadır (Süllü, 2016: 128-129).

İletişim alanındaki muazzam değişim ve gelişim ile insanların haber alma ve haberleşmede çeşitli yolları kullanmaları darbenin önlenmesinde en önemli faktörlerden bir başkasıdır. Eğer Cumhurbaşkanı televizyona son teknoloji ürünü iletişim araçları vasıtasıyla katılmasaydı belki de darbe başarılı olacaktı. Medyanın olayları aktarma ve halkı yönlendirmedeki etkisi sadece televizyon ve gazete ile sınırlı değil. Bugün artık insanların sanal ortamlarda daha fazla iletişime geçtiğini, hızlı bir şekilde organize olduğu gözlemlemekteyiz. Arap baharı sürecinde sosyal medyanın etkisini gözlemlediğimiz gibi;15 Temmuz darbe girişiminde de sosyal medyadan gücünü ve etkisini gözlemledik. Nitekim birçok yerde insanlar daha Cumhurbaşkanı halkı sokaklara çağırmadan önce sanal ortamlarda organize olarak meydanların yolunu tutmuştur.

Nitekim 1963 yılı darbe girişiminde Talat Aydemir Ordu'nun büyük bir kısmına hâkim olmasına rağmen Genelkurmay başkanı Cevdet Sunay'ın “TSK hükümetin emrindedir darbeciler ufak bir azınlıktır.” şeklindeki beyanı o zamanın tek kitle iletişim aracı olan radyodan duyulmasıyla darbe başarısızlığa mahkûm olmuştur. İşte bu noktada darbenin başarılı olmamasında darbecilerin televizyon ve

radyoları ele geçirememeleri ve bunun sonucunda kendilerinin küçük bir azınlık olduğu düşüncesi diğer kişiler üzerinde etkili olmuş ve darbecilerden uzak durmak için bir gerekçe oluşturmuştur.

Cumhurbaşkanı Erdoğan halka meydanlara çıkmaları için davette bulunmuş hemen ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişisel ve Cumhurbaşkanlığı'nın resmi Twitter- Facebook hesaplarından darbeye karşı direniş çağrılarını tekrarlamıştır. Başbakan Binali Yıldırım, resmi Twitter hesabı üzerinden halkı direnişe davet etmiştir. Türkiye'de internet erişimiyle ilgili yaşanan engellemeler ve sıkıntıları ölçen 'Turkey Blocks', 22.50 sularında Facebook, Youtube ve Twitter' ın askeri darbe girişiminden dolayı herhangi bir mahkeme kararı olmamasına rağmen sosyal medya platformlarının engellendiğini duyurmuştur.

15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasında medyanın rolüne de değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Medyamızın neredeyse tamamı darbecilerin karşısında yer almış, demokrasinin ve milli iradenin safında net bir tavır sergilemişlerdir. Silah tehdidine rağmen darbe teşebbüsünde bulunan terör örgütü mensupları karşısında son derece net ve sağlam bir duruş sergileyen medya mensuplarımızın her birini şahsım ve milletim adına tebrik ediyorum." dedi.

Fotoğraf 2. Devlet Yetkililerinin Direniş Çağrıları

 Recep Tayyip Erdoğan
@RT_Erdogan

Milletimizi demokrasimize ve milli iradeye sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum.

12:38 AM - Jul 16, 2016

 3,215 27,508 43,631

 T.C.Cumhurbaşkanlığı
@tcbestepe

Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Herkesi şehirlerin meydanlarına, havalimanlarına davet ediyorum. Ben de aynı şekilde onların arasında olacağım."

2:03 AM - Jul 16, 2016

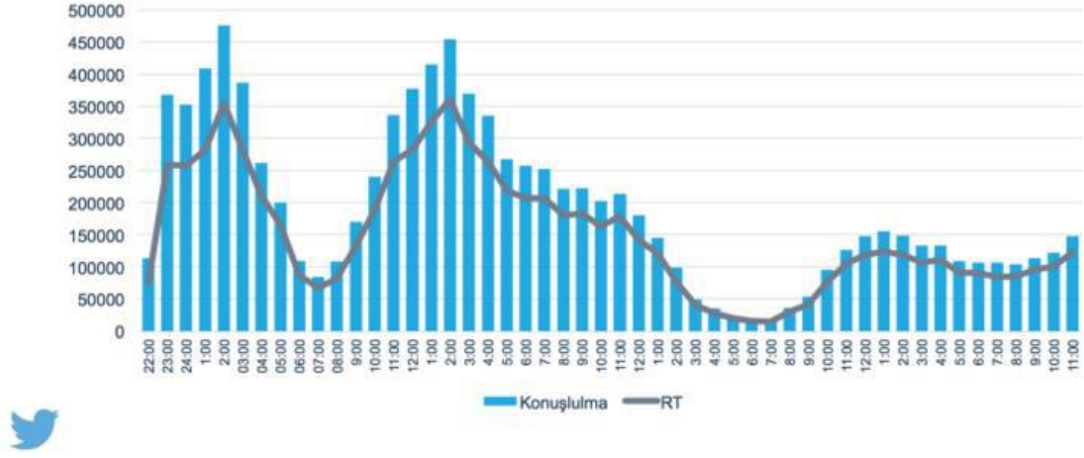
 415 7,938 14,199

Kaynak: www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

Cumhurbaşkanı Erdoğan kişisel ve Cumhurbaşkanlığı resmi Twitter hesaplarından darbeye karşı direniş çağrıları tekrarlamıştır. Cumhurbaşkanı, hükümet ve yetkilileri sosyal medya aracılığı ile yapmış oldukları direniş çağrıları ile 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması'nın geniş kitlelere duyurulmasını gerçekleştirmişlerdir.

Fotoğraf 3. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Direniş Çağrısından Sonra Halkın Twitter Kullanımı

Kaynak: www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

15 Temmuz Darbe Kalkışma gecesı, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın direniş çağrısından sonra halkın twitter kullanımını saat 22.00'den itibaren atılan tweet sayısında sürekli bir artış göstermiştir. 16 Temmuz günü bu artış oranı yüzde 223'e ulaşmıştır.

Fotoğraf 4. Darbe Gecesi Twitlerde Atılan Twett Başlıkları

Kaynak: www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

15 – 19 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türkiye çapında hakkında en çok tweet alan konu ve etiketlere bakıldığında, bunlardan darbe kalkışmasına verilen tepkileri ifade edenler; 400.000'e yakın kullanıcı Köprülerin kapatılmasını ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasını, 200.000'e yakın kullanıcı TBMM'nin bombalanmasını, 100.000'den fazla kullanıcı yayın organlarının basılmasını, yaklaşık 100.000'e yakın kullanıcı ise sela ve Hulusi Akar'ın rehin alınması ile ilgili tweet atmıştır.

Fotoğraf 5. Darbe Gecesi Başbakanın Atmış Olduğu Twett.

Kaynak: www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

Başbakan Binali Yıldırım, Başbakanlık resmi Twitter hesabı üzerinden halkı direnişe davet etmiştir.

3. 15 TEMMUZ DARBE KALKIŞMASI SONRASI

3.1. TOPLUMSAL ANALİZ: MİLLET İRADESİ

Toplum olarak yaşamakta olduğumuz darbe denemesinin şaşkınlığı, öfkesi, tedirginliği hala devam ederken, darbeler tarihi açısından yeni bir durum olarak ortaya çıkan direnme olgusu oldukça kıymetliydi. Bu direnme sosyolojisinin kesinlikle küçümsenmemesi gereklidir. Çünkü bu direnme sosyolojisi, darbe girişimi karşısında ortaya çıkan toplumsal tepki ve darbeye direnme refleksinin en ayırt edici özelliğidir. Bu yeni refleksle birlikte geleneksel olarak “ordu millet” olmanın toplum-siyaset ilişkisinde şekillenen formun, zorunlu sonucu olarak devlete, orduya itaat kültürüne yüklenen anlamı bozuldu. Bu sosyokültürel form, geleneksel, muhafazakâr kitle tarafından yapıbozumuna uğratılmış oldu. Ortaya çıkan direnme sosyolojisi bu zamana kadar hak arayışları adına devrim, direniş, başkaldırı edebiyatını elinde tutan batıcı, seküler, seçkinci kesimi de kıyasıya yanılttı. Modern bireyler olarak Gezi’de ‘otoriter muhafazakâr’ iktidara başkaldıran, baskın olarak batıcı, sol seküler kitlenin bu darbe girişiminde sessiz kalması, hatta iktidara karşı duyduğu öfke nedeniyle gizli hoşnutluklarını açık etmeleri de yadırgatıcı bulunmadı. Ortaya koyduğu direnişle dindar muhafazakar kitle, her şeyden önce, kendi iradesinin tezahürü olduğunu düşündüğü siyasete müdahaleyi kendine yapılan bir saldırı, hak ihlali olarak okudu ve buna karşı çıktı. Türkiye’nin her köşesinde meydanlara dökülenlerin söylediği tavır öfkeden çok ülkesiyle kurduğu aidiyetin

yansımasıdır.

Darbe kalkışmasının toplumsal hayat üzerindeki etkileri diğer tüm alanlardaki etkisinden daha kapsamlı olmuştur. Darbe kalkışmasının toplumsal yapı üzerindeki ilk ve belki de en olumsuz sonucu direnişe katılan sivil halk ve askeriye ordueمنيyet görevlilerinden bazılarının yaşamlarını kaybetmiş olmalarıdır.

3.2. 15 TEMMUZ YENİ KAPI DEMOKRASİ VE ŞEHİTLER MİTINGİ

FETÖ'nün 15 Temmuz'da kalkıştığı darbenin başarısız olmasının ardından milyonlarca vatandaş günlerce sokaklarda demokrasi nöbeti tutmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 'meydanları boş bırakmayın' çağrısına uyan vatandaşlar, 28 gün boyunca gece ve gündüz buldukları kentlerin meydanlarında nöbet tutmaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 30 Temmuz günü katıldığı bir televizyon programında demokrasi nöbetlerini İstanbul Yenikapı Meydanı'nda yapılacak mitingle taçlandıracaklarını açıklamıştır. Cumhurbaşkanlığı himayesinde, İstanbul Valiliği ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi desteğiyle 7 Ağustos'ta yapılması kararlaştırılmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti Genel Başkanı Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye, 7 Ağustos'ta gerçekleştirilecek olan Demokrasi ve Şehitler Mitingi'ne katılarak konuşma yapmalarını istemiştir. PKK'yla arasına mesafe koymayan HDP'nin eş genel başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ mitinge davet edilmemiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TBMM Başkan İsmail Kahraman, AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin alana gelişinin hemen ardından "Demokrasi ve Şehitler Mitingi", saygı duruşunda bulunmuş ve İstiklal Marşı'nın söylenmesiyle miting başlamıştır.

Daha sonra sahneye ilk olarak MHP Lideri Devlet Bahçeli çıkmış ve mitinge katılanlara bir konuşma yapmıştır. Bahçeli'nin ardından ise CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu Yenikapı'da toplanan tarihi kalabalığa hitap etmiştir. Muhalefet

liderlerinin konuşmasının ardından bir ilk yaşanmış ve daha önce duyurulan programda olmadığı halde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar konuşmuştur. Miting alanında toplanan milyonlara seslenen Genelkurmay Başkanı Akar'ın konuşması sık sık tezahüratlarla kesilmiştir. Akar'dan sonra kürsüye Başbakan Binali Yıldırım çıkarken, Başbakan Yıldırım'ın konuşmasını TBMM Başkanı İsmail Kahraman'ın hitabı izlemiştir. Yenikapı'da kürsüye son olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan çıkmıştır. Milyonlarca vatandaşın alkışlar, şiirler, tezahüratlar ve tekbir sesleriyle karşıladığı Erdoğan'ın kürsüye çıkmasıyla miting alanı büyük bir coşkuya sahne olmuştur.

7 Ağustos 2016 tarihinde İstanbul Yenikapı meydanında gerçekleşen 'Demokrasi ve Şehitler Mitingi' siyasi tarihimiz açısından hem ulusal hem de uluslararası arenada yüklü mesajlar içeren bir görüntü oluşturmuştur. Türkiye'nin siyasi, kültürel ve etnik çeşitliliğini yansıtan yaklaşık beş milyon kişinin katıldığı bu miting, 15 Temmuz gecesinden bu yana gerçekleştirilen demokrasi nöbetlerinin bir hasılası olmuştur. Bu miting, 80 ilimizde eş zamanlı biçimde yapılan meydan mitingleriyle bütünleşmiş bir ruh ile gerçekleşmiştir.

3.3. ASKERİ SİSTEMLERDEKİ REFORMLAR

Türk Silahlı Kuvvetlerinin KHK'lar yoluyla yeniden inşa edilmesinin, sil baştan kurulmasını özetlenecek olursa:

- Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Genelkurmayına bağlı olmaktan çıkarıldı, Milli Savunma Bakanlığına bağlandı.
- Jandarma ve Sahil Güvenlik de Genelkurmaydan ayrılarak İçişleri Bakanlığına bağlandı. Polise ağır silah alımıyla birlikte, İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı yanı sıra ikincil bir silahlı kuvvet olarak öne çıktı.
- Erdoğan'ın (Anayasa değişikliği gerektiren) Genelkurmay Başkanlığının (keza Milli İstihbarat Teşkilatının) başbakandan alınıp cumhurbaşkanına bağlanması önerisi ile birlikte, değerlendirildiğinde bunlar silahlı kuvvetlerin komuta mimarisini, emir komuta zincirini yapısal olarak değiştiren adımlar.
- Milli Savunma Bakanlığı sivil personelden oluşacak. Bu amaçla bir Milli Savunma Üniversitesi kuruluşu kararlaştırıldı.

- Terfilerin yanı sıra harbe hazırlık durumunun da belirlendiği Yüksek Askeri Şura'da sivil ağırlık artırıldı; başbakan yardımcıları, içişleri dışişleri, adalet bakanları, başbakan ve savunma bakanına katıldı.
- Askeri liseler kapatıldı.
- Harp okulları bütün lise mezunlarına açıldı.
- Askeri mahkemeler adalet, askeri hastaneler sağlık bakanlıklarına bağlandı.
- Büyük askeri tesisler Ankara ve İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerin dışına taşınacak.

3.4. KAMU MEMURLARINDA DÜZENLEME: İHRAÇLAR

Temizlik ve arınma, bir geceye sıkışan ancak etkisi yıllar sürecektir travmatik bir “olay” a neden olan yakın sebeplerin hızlı bir biçimde ortadan kaldırılması gereken bir dönem. Bu dönemin amacı, darbeye kalkışan unsurların topyekûn bir şekilde kamusal alandan temizlenmesi şeklinde tanımlanabilir. Burada hedef, darbeyi organize ve mobilize eden bütün FETÖ'cü örgütlenme bileşenlerinin öncelikle bütün devlet kurumlarından el çektilerilerek cezalandırılmasına yönelik sürecin tamamlanmasıyla, ancak gerçekleşebilir. Burada aciliyet kasp eden durum, FETÖ bileşenlerinden devletin arınması ve temizlenmesidir. Bir tür FETÖ'süzleştirme dönemi. Böylesi bir yapının güçlenmesine olanak sağlayan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik diğer bileşenlerin de ilk etapta pasifize edilmesi, daha sonra ise “ıslahı” en az birincisi kadar önemlidir. Öte yandan böylesi bir dönemi aynı zamanda darbeye öyle ya da böyle farklı sebeplerle iştirak etmiş kişilerin temizliğini de kapsamalır. (Duran ve Altun, 2017: 236).

3.5. EKONOMİK FATURA

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası aşağıdaki tedbirleri almıştır (Tcmb, 2017):

1. Merkez Bankası tarafından bankalara gerekli likidite limitsiz olarak sağlanacaktır.

2. Bankalara sağlanan gün içi likidite imkânının komisyon oranı sıfır olarak uygulanacaktır.

3. Türk lirası likidite sağlamak amacıyla, ihtiyaç duyulması halinde, bankalar tarafından limitsiz tutarda teminat döviz deposu getirilebilmesine imkân tanınacaktır.

4. Bankaların döviz deposu almak üzere de kullanabilecekleri yaklaşık 50 milyar ABD doları seviyesindeki mevcut limitleri gerektiğinde artırılabilir ve kullanım şartlarında (teminat ve maliyet) iyileştirmeye gidilebilecektir.

5. Merkez Bankası nezdindeki tüm piyasalar ve sistemler (Elektronik Fon Transfer ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer) işlemler tamamlanıncaya kadar açık tutulacaktır.

6. Piyasa derinliği ve fiyat oluşumları yakından takip edilecektir.

7. Gerekli görülmesi halinde, finansal istikrarı korumaya yönelik ihtiyaç duyulacak tüm önlemler alınacaktır.

Darbe girişimine karşı piyasalardaki muhtemel panik havasını önlemek için Merkez Bankası'nın bankalara gerekli likiditenin komisyonuz sağlanacağı açıklaması finansal istikrar için önemli kabul edilebilir. Merkez Bankası'nın açıkladığı tedbir paketi ile bankaların ve halkın tüm taleplerine anında cevap verebilecek bir pozisyon alması oluşabilecek bir güvensizlik ortamında finansal piyasalarda yaşanabilecek kur artışlarının ve borsada ortaya çıkabilecek muhtemel kayıpların da önüne geçmiştir. Bu önlemler neticesinde halkın ve piyasaların rahatlamasıyla darbe girişiminin ortaya çıkarabileceği ilk şok ortamı en az hasarla atlatılmış ve halkın ekonomi ve ekonomi yönetimine duyduğu güven bir kez daha görülmüştür (Ünay ve Dilek, 2017).

Darbe girişiminin halk üzerindeki etkilerine diğer bir açıdan bakıldığında ise ülkedeki FETÖ'cü iş adamlarının tutuklanarak iş yerlerinin kapatılması, şirketlere ve mallarına el konulması olmuştur (TBMM, 2016: 543). Darbe girişiminin hemen ardından 18- 22 Temmuz tarihleri arasında finansal alanda kayıplar yaşanmıştır.

4. TOPLANAN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde “Demokrasiye Müdahale Örneği Olarak 15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkilere” ait alan araştırmasının verileri farklı başlıklar altında incelenecektir.

Bir önceki maddede de bahsedildiği üzere olgularının tespiti konusunda hem katılımcı gözlem hem de yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla mülakat tekniği uygulanmıştır. Görüşme yapılan mülakatların bazıları Ek-2’de verilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular “Sosyo-Demografik Bilgiler” ve “Toplumsal Tepkiler” adlı başlıkları olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

15 Temmuz 2016 Darbe günü gerçekleştirilmek istenen kalkışmaya karşı mücadele veren vatandaşlarımızdan 250 kahramanımız milli mücadele yolunda şehadete yürümüş ve 2194 vatandaşımız gazilik rütbesine ulaşmıştır. Bu örneklem kapsamında, 15 şehit yakınımıza, 37 gazimize ve 2 kişi hem şehit yakını hem de gazi yakınımıza olmak üzere toplamda 54 kişiye ulaşılmıştır. Bu çalışmanın örneklemini şehit yakınlarımız ve gazilerimiz ile yüz yüze görüşülerek oluşturulmuştur.

Araştırmanın bu aşamasında ilk olarak, katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, aylık gelir ile beraber yaşadığı il olmak üzere çeşitli bulgular yer almaktadır. Sosyo-demografik özelliklerin elde edilmesinde frekans analizi kullanılmıştır.

Tablo 1. Cinsiyet Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Cinsiyetiniz?	Frekans	Yüzde
Erkek	40	74,1
Kadın	14	25,9
Toplam	54	100

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların cinsiyet dağılımları analiz edildiğinde katılımcıların % 25,90’ın kadın, %74,10’un ise erkek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların önemli bir kısmı kadın olduğu saptanmıştır. Analiz ile elde edilen bulgu, kadınların da 15 Temmuz Darbe Kalkışmasına aktif olarak katıldıklarını göstermektedir.

Tablo 2. Yaş Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Yaşınız?	Frekans	Yüzde
15-25	13	24,1
26-35	20	37,0
36-45	11	20,4
46-55	8	14,8
56-65	2	3,7
66 ve üzeri	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların yaş bilgilerine ait frekans analizlerine göre % 24,1'inin 15-25 yaş arası, % 37'sinin 26-35 yaş arası, % 20,4'ünün 36-45 yaş arası, % 14,8'inin 46-55 yaş arası ve % 3,7'sinin 56-65 yaş arasında olduğu bulgusu tespit edilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların toplamda % 81,5'inin yüksek bir oranda 15-45 yaş arasında olduğu gözlemlenmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ile 15 Temmuz Darbe Kalkışmasına hemen hemen her yaş grubundan katılımın gerçekleştiği görülse de, ağırlıklı olarak genç ve ortalama yaş üzeri bir kesimin daha fazla katıldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Medeni Durum Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Medeni durumunuz?	Frekans	Yüzde
Evli	26	48,1
Bekâr	28	51,9
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcılarımızın medeni durumları incelendiğinde, evli olan katılımcılarımızın oranının %48,1; bekâr olan katılımcılarımızın %51,9 olduğu tespit edilmektedir.

Medeni duruma ait veriler ile yaş verileri arasında ilişki kurulduğunda aralarında anlamlı bir bütünlük ilişkisi olduğu saptanmaktadır.

Tablo 4. Eğitim Durumu Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Eğitim durumunuz?	Frekans	Yüzde
İlkokul	22	40,7
Lise	12	22,2
Üniversite	13	24,1
Lisansüstü	7	13,0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim durumlarına ait frekans analizlerine göre katılımcıların % 40,7'sinin ilkökul, % 22,2'sinin lise, % 24,1'in üniversite, % 13'ünün ise lisansüstü eğitim durumuna sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırmada hemen hemen bütün eğitim durumlarının birbirlerine yakın düzeyde bulunduğu söylenebilir. Ve buna ilaveten katılımcıların toplamda % 59,3'ünün eğitim düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcıların eğitim durumları genel olarak değerlendirilirken, Türkiye'nin sahip olduğu ortalamadan daha fazla bir oranda saptanması şaşırtmayı başarmaktadır. Söz konusu bu bulgu ile 15 Temmuz Darbe Kalkışması direncinin gayet bilinçli bir şekilde gerçekleştiği fikri ortaya çıkmaktadır. Bu duruma ilaveten katılımcılarımızın içerisinde ilkökul mezunu eğitime sahip olandan profesörlük düzeyinde eğitime sahip olana değin çok farklı eğitim-öğretim düzeyinde bulunan katılımcıların mevcudiyetini belirtmek gerekir.

Tablo 5. Meslek Durumu Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Mesleğiniz?	Frekans	Yüzde
Serbest meslek	14	25,9
Memur	13	24,0
İşçi	7	12,9
Ev Hanımı	6	11,4
Emekli	7	12,9
Diğer (Öğrenci)	7	12,9
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların mesleki durumlarına ait bilgilere ulaşabilmek için toplanan verilere bakıldığında; % 25,9'unun serbest meslek mensubu kişilerden, % 24'ünün memurlardan, % 12,9 'unun, % 11,4'ünün ev hanımlarından, % 12,9'unun emeklilerden % 12,9'unun öğrencilerden olduğu saptanmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların içinde kamu kurumlarını savunan polis ve asker gibi kişilerin olması, ayrıca sağlık sektörü içinde yer alanlarında bulunması memur oranının yüksek çıkmasının doğal bir sonucudur. Kalkışmanın erken saatlerde gerçekleşmeye başlaması ile birçok esnafın dükkânlarının açık olması hali serbest meslek oranının yüksek olmasının bir sonucudur. Bu faktörler ele alınarak değerlendirildiğinde 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nda en geniş biçimde yer alan gruhun memur ve serbest meslek olduğu bulgusuna ulaştırmaktadır.

Tablo 6. Gelir Düzeyi Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Ortalama aylık geliriniz?	Frekans	Yüzde
1-1500	15	27,8

1501-2500	10	18,5
2501-3500	13	24,1
3501-4500	8	14,8
4501 ve üzeri	8	14,8
Toplam	54	100,0

15 Temmuz gecesi meydana gelen darbe kalkışmasının zaferle sonuçlandırılmasının akabinde, bahsi geçen kalkışmaya direniş gösteren kişilerin sosyo-ekonomik göstergeleri en fazla merak edilen hususlarda neredeyse ilk sırada yer almaktadır. Aktarılan bulgular arasında cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve meslek gibi verilerin yanında ekonomik durumları da tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların ortalama aylık gelirleri incelendiğinde % 27,8'inin 1-1500 arası, % 18,5'inin 1501-2500 arası, % 24,1'inin 2501-3500 arası, % 14,8'inin 3501-4500 arası ve % 14,8'inin 4501 ve üzerinde kabul edilen aylık gelire sahip olduğu belirtilmektedir. Elde edilen sonuç, katılımcıların hemen hemen tüm gelir gruplarından olduğunu göstermektedir.

Darbe kalkışmasında bizatihi olarak yer alan katılımcıların neredeyse yarısı % 46,3 ile 1-2500 arasında ortalama bir gelire rastlaması incelemeyi gerekli kılan bir durumdur. Çünkü o gece sokağa çıkarak gazi ve şehit olan katılımcılarımızın hayati unsurları olan beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarını güçlükle karşılamalarına rağmen, vatan için canlarını bir dakika olsun düşünmedikleri açık ve net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Tablo 7. İl Bilgilerini İçeren Frekans Analizi

Yaşadığınız il ve ilçe?	Frekans	Yüzde
Ankara ve İlçeleri	5	9,2
İstanbul ve İlçeleri	38	70,5

Diğer (Şanlıurfa)	4	7,4
(Bingöl)	3	5,5
(Erzurum)	2	3,7
(Konya)	2	3,7
Toplam	54	100

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların % 70,5'inin İstanbul'da, % 9,2'sinin ise Ankara'da yaşadığı tespit edilmiştir. Diğer katılımcıların ise, % 7,4'ünün Şanlıurfa, % 5,5'inin Bingöl, % 3,7'sinin Erzurum, % 3,7'sinin Konya olmak üzere Türkiye'nin farklı illerinde yaşadıkları görülmektedir. Bu duruma istinaden, Ankara ve ilçeleri, İstanbul ve ilçelerinde hayatını devam ettiren katılımcıların araştırma içerisinde görüşülmüş olan katılımcıların %79,7'sini oluşturmaktadır. Gazilerimizin ve şehit yakınlarımızın özellikle yoğun bir şekilde iki büyük ilimizde daha çok yer almaları 15 Temmuz gecesi darbeciler tarafından gerçekleştirilen en kanlı ve en acımasız saldırıların adı geçen bu iki büyük ilimizde gerçekleştirmiş olmaları ile açıklık getirilebilmektedir.

4.2. TOPLUMSAL TEPKİLER

Araştırmanın bu aşamasında katılımcıların “Mevcut durumları”, “Darbe kalkışmasını bekleyip beklememe”, “Darbe kalkışmasını en çok nereden takip etme durumlarını”, “15 Temmuz gecesi darbe kalkışması haberini nereden aldıkları”, “Cumhurbaşkanının çağrısı ve sokağa çıkma durumları”, “kaç kez sokağa çıktıkları”, “bir daha darbe olduklarında sokağa çıkma durumları”, “muhalefet partilerinin darbe girişimine yönelik tutumu”, “Devletin ve hükümetin yaşanan darbe kalkışması öncesinde ve sonrasında alınan önlemlerin yetersiz kalıp kalmama durumları hakkındaki fikirleri”, “FETÖ ve dış güçler ilişkisi”, “İdam ve ohal hakkında ne düşündükleri”, “darbe girişiminden sonra cemaatlere nasıl yaklaştıkları”, “darbe girişiminden sonra yapılan ve yapılacak olanlara genel bakış” gibi başlıklar çerçevesindeki bakış açılarını ölçmeye yönelik olmak üzere çeşitli bulgular yer almaktadır. Tüm bu toplumsal tepkilerin elde edilmesinde frekans analizi kullanılmıştır.

Tablo 8. Darbe Kalkışmasındaki Mevcut Durumların (Gazi Ya Da Şehit Yakını) Frekans Analizi

Mevcut durumunuzu tanımlar mısınız?	Frekans	Yüzde
Gazi	37	68,5
Şehit Yakını	15	27,8
Diğer (Şehit ve Gazi Yakını)	2	3,7
Toplam	54	100

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların 15 Temmuz Darbe Kalkışmasındaki mevcut durumu incelendiğinde % 68,5'i Gazi, % 27,8'i Şehit Yakını, % 3,7'si ise Şehit ve Gazi Yakını olduğu tespit edilmektedir.

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde şehit yakınları şehitliği Cenab-ı Hak katında yüksek bir merteye, gaziler ise gaziliği halk nezdinde bir madalya gibi taşıyacak büyük bir şeref olarak belirtilmektedir.

Tablo 9. Darbe Kalkışması İhtimaline Hazır Olma Durumunu Gösteren Frekans Analizi

Bu Darbe kalkışmasını bekliyor muydunuz?	Frekans	Yüzde
Evet, bekliyordum	4	7,4
Hayır, beklemiyordum	50	92,6
Toplam	54	100

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışması ihtimaline karşı hazır olma durumu analiz edildiğinde katılımcıların % 4'ü Evet, bekliyordum , %92,6'sı ise Hayır, beklemiyordum şeklinde yanıtladığı gözlemlenmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların önemli bir kısmının bu darbe kalkışmasını beklemediklerini ve büyük bir şok yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ülkede darbe veya darbe kalkışmasına sebep olabilecek herhangi bir neden ve ortam söz konusu olmadığı için darbe kalkışmasına da hazırlıklı olunmadığı tespitinde bulunulmaktadır.

Tablo 10. Darbe Kalkışması Esnasında Nerede Bulduklarını Gösteren Frekans Analizi

15 Temmuz Darbe kalkışması esnasında neredeydiniz?	Frekans	Yüzde
Evdeydim	30	55,5
Dışarıdaydım	24	45,5
Toplam	54	100,0

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların darbe kalkışması esnasında nerede buldukları incelendiğinde % 55,5'inin evde, % 45,5'inin ise dışarıda olduğu tespit edilmiştir. Dışarıda olan katılımcıların çoğu ise katılımcılar tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: Mevsimin yaz ve havanın sıcak olması ile gezmeye, yürümeye, dolaşmaya; ertesi günün hafta sonu tatile denk gelmesi sebebiyle de misafirlğe ve akraba ziyaretlerine gitmeleri ile açıklanabilmektedir.

Tablo 11. Darbe Kalkışmasını En Çok Nereden Takip Edildiğinin Frekans Analizi

Darbe Kalkışmasını siz en çok nereden takip ettiniz?	Frekans	Yüzde
Televizyon	36	66,7

İnternet	5	9,2
Facebook	0	0
Instagram	1	1,9
Whatsapp	3	5,5
Diğer (Sokaktan)	9	16,7
Toplam	54	100

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışmasını en çok nereden takip ettiği incelendiğinde % 66,7'sinin televizyon, % 9,2'sinin internet, % 1,9'unun instagram, % 5,5'inin whatsapp ve % 16,7'sinin sokakta bulunmasından dolayı bire bir süreci takip ettiği anlaşılmaktadır. Bu sonuç, katılımcıların hemen hemen tüm sosyal medya mecralarını aktif olarak kullandığını göstermektedir.

Araştırmada yer alan katılımcıların önemli bir kısmı 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın böylesine kitlesel halk hareketine dönüşerek engellenmesinde en büyük katkılardan birinin medya ve sosyal medyanın oluşturduğunu beyan etmektedirler. Ve kendileri başta facebook, instagram ve özellikle whatsapp olmak üzere birçok sosyal ağ yoluyla örgütlenmiş, güvenlik binalarının ve devlet kurumlarının kapı önlerinde, köprülerde, önemli cadde ve meydanlarda tepkilerini ortaya koyma imkânı bulabildiklerini ifade etmektedirler.

Tablo 12. Darbe Kalkışması Haberinin İlk Nasıl Aldığını Gösteren Frekans Analizi

15 Temmuz Darbe kalkışmasından haberiniz ilk nasıl oldu?	Frekans	Yüzde
Aile üyelerimden / komşulardan duydum	13	24,1
Dışarıdaydım, gelişmelere	13	24,1

tanık oldum		
Sela ve anonslardan öğrendim	0	0
Akrabalarım / tanıdıklarım ulaştı	18	33,3
Bomba / silah seslerini işittim	0	0
Televizyon kanallarında gördüm	8	14,8
Sosyal medya üzerinden öğrendim	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbeyi nasıl haber aldıklarına dair verdikleri bilgiler incelendiğinde % 24,1'in Aile üyelerimden / komşulardan duydum, % 24,1'in Dışarıdaydım, gelişmelere tanık oldum, % 33,3'ün Akrabalarım / tanıdıklarım ulaştı, % 14,8'in Televizyon kanallarında gördüm ve % 3,7'sinin Sosyal medya üzerinden öğrendim diye yanıt vermesi ile haber alma durumu tespit edilebilmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların hiç birinin Sela ve anonslardan öğrendim ya da Bomba / silah seslerini işittim yanıtını seçmemesi bu iki durumun gecenin daha çok ilerleyen zamanlarında meydana geldiğini, o zamana kadarda haberdar olduklarını ifade etmesi ile açıklanabilmektedir.

Araştırmada yer alan katılımcılar ile yapılan görüşmelerde ifadeler tasnif edilerek aşağıdaki yorumlamalar oluşturulmuştur:

Darbe kalkışması haberini alan halkımız herkesin bir bütün içinde hareket etmesi amacı ile aile bireylerini, akrabalarını, iş arkadaşlarını ve sokağa çıktığında tanıdığı tanımadığı herkesi meydana gelmekte olan bu hadiseden haberdar ederek hep birlikte darbe kalkışmasının karşısında olduklarını göstermek istemiştir. Bu durum da ara sıra aynı aileden bir veya daha fazla şehitlerin ve gazilerin var oluşu;

karı kocalardan birinin şehit ya da gazi, diğerinin de aynı şekilde şehit ya da gazi oluşu; aynı arkadaş grubundan ve akraba çevresinden gazi ya da şehitlerin olması bu yoruma neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde kimi gazilerin; “Arkadaşım şehit oldu, ben yaralandım, keşke ben de şehit olsaydım”, “Ona şehitlik nasip oldu, bana gazilik” gibi ifadeleri sıklıkla karşılaşılan ifadeler olmaktadır.

Tablo 13. Darbe Kalkışmasının Gerçekleştiği Gecede Cumhurbaşkanı Televizyondan Yaptığı Çağrının İzlenme Frekans Analizi

O gece Cumhurbaşkanı'nın televizyondan yaptığı çağrıyla izlediniz mi?	Frekans	Yüzde
Evet	33	61,1
Hayır	21	38,9
Toplam	54	100,0

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların Cumhurbaşkanı'nın o gece yaptığı çağrıyla izleme imkânı bulabilmesi değerlendirildiğinde % 61,1'inin evet, % 38,9'unun ise hayır yanıtı verdiği tespit edilmektedir. Elde edilen bu bulgu sonucundaki önemsenmeyecek derece hayır yanıtı ise katılımcıların kendilerini o saatlerde, sokakta özellikle gazilerin hastanede olmaları ile açıklamaktadır.

Tablo 14. Cumhurbaşkanı'nın Çağrısından Sonra Kendisinin Ya Da Yakınlarından Birisinin Sokağa Çıkma Durumunu Gösteren Frekans Analizi

Cumhurbaşkanı'nın davetinden sonra siz ya da yakınlarınızdan biri sokağa çıktı mı?	Frekans	Yüzde
Evet	54	100,0
Hayır	0	0

Toplam	54	100,0
--------	----	-------

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların Cumhurbaşkanı'nın davetinden sonra kendisinin ya da yakınlarından birinin sokağa çıkma durumu % 100 Evet olarak tespit edilmektedir.

Katılımcıların hepsi Başkomutanın daveti ile sokaklara, köprülere ve havalimanlarına doğru yol aldığını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'dan gelen bu davet, milletçe mücadele duygusunu harekete geçiren en etkili etkenlerden bir tanesi olarak katılımcıların verdiği cevaplar sonucunda açıkça anlaşılmaktadır.

Tablo 15. Darbe Kalkışmasında Cumhurbaşkanın Halkı Meydanlara Çağırmasıyla Başlayan Nöbet Eylemlerine Katılma Durumunu Gösteren Frekans Analizi

15 Temmuz'da Cumhurbaşkanının halkı meydanlara çağırmasıyla başlayan nöbet eylemlerine katıldınız mı?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmadım	10	18,5
Sadece bir kez katıldım	10	18,5
Birkaç kez katıldım	26	48,1
Her gün katıldım	8	14,9
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların cumhurbaşkanın halkı meydanlara çağırmasıyla başlayan nöbet eylemlerine katılma durumu analiz edildiğinde katılımcıların % 18,5'i Hiç katılmadım , % 18,5'i Sadece bir kez katıldım, % 48,1'i Birkaç kez katıldım, % 14,9'u Her gün katıldım şeklinde yanıtladığı gözlemlenmektedir. Bu sonuç, katılımcıların önemli bir kısmının aktif olarak demokrasi nöbetlerinde aktif olarak yer aldığını göstermektedir.

15 Temmuz günü meydana gelen kalkışmanın başladığı andan itibaren Başkomutanın daveti ile binlerce kişi meydanlarda özgürlük ve demokrasiye karşı, içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehdide ve tehlikeye karşı önlem olarak illerin meydanlarında nöbet tutmaya başlamıştır. Ancak araştırma sonucu bulgusu ile elde edilen verilerde demokrasi ve özgürlük nöbetlerine hiç katılmayan katılımcıların hastaneler de tedavi altında olan gaziler olduğu anlaşılmıştır. Ve gene bir kez ya da birkaç kez katılan katılımcıların şehit yakını ve tedavisi tamamlanmış ya da daha hafif tedavi süreci olan gazilerin olduğu teşhisinde bulunmaktadır.

Tablo 16. Bir Darbe Kalkışması Daha Olsa Meydanlara İnip Darbenin Karşısında Olma Durumunu Gösteren Frekans Analizi

Bir darbe kalkışması daha olsa meydanlara inip darbenin karşısında olduğunuzu gösterir misiniz?	Frekans	Yüzde
Evet, meydanlarda olurum	54	100,0
Hayır, meydanlarda olmam	0	0
Kararsızım	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcılara bir darbe kalkışması daha olsa meydanlara inip darbenin karşısında olma durumunu gösteren frekans analizi incelendiğinde sonuç % 100 Evet, meydanlarda olurum olarak tespit edilmektedir. Bu bulgu yapılan araştırmanın evreninin şehit ve gazi yakınları olması ile sonucu anlamlı kılmaktadır.

Tablo 17. Darbe Kalkışması İle Birlikte İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Başlayan Müzakere ve Yumuşama Sürecini Değerlendiren Frekans Analizi

Darbe kalkışmasıyla birlikte iktidar ve muhalefet partileri arasında başlayan müzakere ve yumuşama sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Destekliyorum ve yerinde bir tavır olduğunu düşünüyorum	20	37,0
Desteklemiyorum ve samimiyetsiz bir tavır olarak görüyorum	17	31,5
Fikrim yok	17	31,5
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışması ile birlikte iktidar ve muhalefet partileri arasında başlayan müzakere ve yumuşama süreci değerlendirildiğinde % 37'sinin Destekliyorum ve yerinde bir tavır olduğunu düşünüyorum, % 31,5'inin Desteklemiyorum, samimiyetsiz bir tavır olarak görüyorum ve % 31,5'inin Fikrim yok şeklinde yorumladığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç, araştırmanın neredeyse birbirine en yakın olarak verilen cevapları açıkça göstermektedir.

15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın başarısız olmasının önemli sebeplerinden biriside bütün siyasal partilerin ve siyasal grupların darbenin karşısında tavır koymuş olmasıdır. Ak Parti ve MHP'nin erken saatlerde, CHP ve HDP'nin rötarlı da olsa geç saatlerde darbecilere karşı hükümetin yanında yer tutmaları darbenin meşruiyetini ve kabul edilebilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

Araştırmada katılımcıların birden çok seçeneği seçme konusuna izin verilmemiştir ancak katılımcılar bu soruda ısrarla birden çok seçeneği işaretlemek istemiştir. Gerekçe olarak ise birinci seçeneğin birinci yargısı ile ikinci seçeneğin ikinci yargısının kendi fikirlerini açıkladığını aktarmışlardır. Ve % 68,5'inin Destekliyorum ve samimiyetsiz bir tavır olarak görüyorum diye fikirlerinin bütünleştiğini beyan etmişler ve özellikle bunun aktarılmasını istemektedirler.

Tablo 18. Darbe Kalkışmasının Arkasında Kim Ya Da Kimlerin Olabileceğini Değerlendiren Frekans Analizi

Size göre 15 Temmuz darbe kalkışmasının arkasında kim ya da kimler var?	Frekans	Yüzde
Fethullah Gülen ve Terör Örgütü	5	9,3
Amerika	0	0
Dış Güçler	2	3,7
Hepsi	47	87,0
Diğer	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışmasının arkasında kim ya da kimlerin olabileceğini değerlendirilen frekans analizlerine göre % 9,3'ünün Fethullah Gülen ve Terör Örgütü, % 3,7'sinin Dış Güçler ve % 87'sinin Hepsi olduğu bulgusu tespit edilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların toplamda % 87'sinin yüksek bir oranda Hepsi olarak düşündüğü gözlemlenmektedir.

Araştırma da yer alan katılımcıların çok az bir kısmı 15 Temmuz Darbe Kalkışması'nın arkasında FETÖ olduğunu düşünmektedir. Bunun sebebi de FETÖ'yü uluslararası bir terör örgütü olarak tanımlayıp darbe kalkışmasının

arkasında AB ve ABD'nin olduğu düşüncesi ile açıklamaktadırlar. Ayrıca katılımcılar ABD'nin FETÖ elebaşını ülkemize teslim etmeyeceğini değerlendirmesinde bulunmaktadır.

Tablo 19. Darbe Kalkışmasının Başarısız Olmasında En Önemli Payın Kime Ait Olduğu Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi

Darbe kalkışmasının başarısız olmasında sizce en önemli pay kime aittir?	Frekans	Yüzde
Cumhur ve Cumhurbaşkanı	32	59,2
Hükümet Yetkilileri	1	1,9
Asker-Polis	0	0
Medya ve Sosyal Medya	0	0
Halk-Toplum	21	38,9
Diğer	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışmasının başarısız olmasında en önemli payın kime ait olduğu hususunu değerlendiren frekans analizi incelendiğinde % 59,2'si Cumhur ve Cumhurbaşkanı, % 1,9'u Hükümet Yetkilileri, % 38,9'u Halk-Toplum olarak yanıt vermesi ile darbe kalkışmasının başarısız olmasındaki en önemli pay durumu tespit edilmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının başarısız olmasında başta Cumhurbaşkanımız ve halkımız olmak üzere en önemli etkiye onların sahip olduğunu düşünmektedir. Ve bu yönüyle 15 Temmuz Darbe Kalkışması diğer darbelere kıyaslandığında en önemli farkının halkın darbeciler karşısında demokrasiye ve seçilmiş yetkililere sahip çıkması olmuştur.

Tablo 20. Darbe Kalkışmasını Önlemede Devletin ve Hükümetin Yetersiz Kaldığı Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi

15 Temmuz Darbe kalkışmasını önlemede devletin ve hükümetin yetersiz kaldığını düşünüyor musunuz? (İstihbarat vb. konuda)	Frekans	Yüzde
Evet, yetersiz kalmıştır	25	46,3
Hayır, gereken yapılmıştır	27	50,0
Fikrim yok	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların darbe kalkışmasını önlemede devletin ve hükümetin yetersiz kaldığı hususu hakkında fikirleri incelendiğinde % 46,3'ünün Evet, yetersiz kalmıştır , % 50'si Hayır, gereken yapılmıştır ve % 3,7'sinin Fikrim yok düşüncesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde % 46,3'ü yetersiz kaldığı fikrini 15 Temmuz öncesindeki süreçte meydana gelen Türk Telekom Casusluk ve Dinleme Skandalı gibi olayları gerekçe göstererek açıklamışlardır. Ancak katılımcıların yarısı ise bu süreçte herhangi bir alanda hükümetin yetersiz kaldığı fikrinin doğru olmadığı tespitinde bulunmaktadır.

Tablo 21. 15 Temmuz ve Benzeri Başka Darbelerin Yaşanmaması İçin Hükümet Tarafından Alınan Önlemlerin Yeterli Olup Olmadığını Gösteren Frekans Analizi

Size 15 Temmuz ve benzeri başka darbelerin yaşanmaması için hükümet tarafından alınan önlemler yeterli mi?	Frekans	Yüzde
--	---------	-------

Evet, yeterlidir	17	31,5
Hayır, arttırılması gerekir	37	68,5
Fikrim yok	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların 15 Temmuz ve benzeri başka darbelerin yaşanmaması için hükümet tarafından alınan önlemlerin yeterli olup olmadığını gösteren frekans analizine ait veriler incelendiğinde % 31,5'i Evet, yeterlidir , % 68,5'i Hayır, arttırılması gerekir fikrine sahip olduğu tespit edilmektedir.

Araştırmada yer alan katılımcıların önemli bir kısmı 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın ve benzeri darbelerin yaşanmaması için daha caydırıcı hukuki ceza ve yaptırımların gerçekleşmesini beklemektedir. Çünkü bu sürecin uzun yıllara dayanan bir arka plana ve uluslararası bir konjoktüre sahip olması ile endişeli olduklarını beyan etmektedirler.

Tablo 22. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının Ardından Ohal'in İlan Edilmesi Fikrini Nasıl Değerlendirdiklerini Gösteren Frekans Analizi

15 Temmuz'un ardından OHAL'in ilan edilmesi fikrine nasıl yaklaşıyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Evet, gerekliydi	52	96,3
Hayır, başka bir yol izlenebilirdi	0	0
Fikrim yok	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların 15 Temmuz Darbe Kalkışması'nın ardından olağanüstü halin ilan edilmesi fikrini nasıl değerlendiklerini gösteren frekans analizi incelendiğinde % 96,3'ünün Evet, gerekliydi , % 3,7'sinin Fikrim, yok olarak yanıtlamıştır. Bu konuda dikkat çeken nokta ise hiçbir katılımcının Hayır, başka bir yol izlenebilirdi seçeneğinin tercih etmemesidir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların olağanüstü halin gerekli olması yöndeki fikirlerini yaşanan sürecin korkutuculuğu ile alınması gereken hukuki tedbir ve önlemler kapsamında daha dirençli kılacağını ileri sürmektedirler.

Tablo 23. Genel Olarak Mevcut Durum Hakkında Endişe ve Tehlike Hissetme Durumunu Gösteren Frekans Analizi

Genel olarak mevcut durumdan endişeniz var mı? Tehlike bitti mi?	Frekans	Yüzde
Darbe dönemi bitmiştir bastırıldığını düşünüyorum	49	90,7
Mevcut durumdan korkuyorum tekrar deneyebilirler	5	9,3
Darbenin bir kurgu olduğunu, gerçek olmadığını düşünüyorum	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların genel olarak darbe ve benzeri suçlar işleyenler için idam cezası hakkında ne düşündüklerine dair verdikleri bilgiler doğrultusunda analiz edildiğinde % 90,7'si Darbe dönemi bitmiştir bastırıldığını düşünüyorum ve % 9,3'ü Mevcut durumdan korkuyorum tekrar deneyebilirler şeklinde yanıt vermeleri ile durum değerlendirilmektedir.

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların Darbenin bir kurgu olduğunu, gerçek olmadığını düşünüyorum şeklinde bir fikre sahip olmaması gerçekleştirilen katılımcıların şehit ve gazi yakını olması ile anlamlı bir şekilde açıklanabilmektedir. Çünkü katılımcıların darbe kalkışması gecesi bizatihi olarak süreçte yer almaları bu olayın bir kurgu olmadığını tespit etmelerine sevk etmektedir.

Tablo 24. 15 Temmuz Darbe Kalkışması Sonrası Yaşananlara Bakıldığında Herhangi Bir Dini Cemaat veya Topluluk Hakkında Ne Düşündüklerini Gösteren Frekans Analizi

15 Temmuz Darbe kalkışması sonrası yaşananlara bakıldığında herhangi bir dini cemaat veya topluluk hakkında düşünceleriniz nedir?	Frekans	Yüzde
Olumlu bakıyorum	11	20,4
Tümden olumsuz bakıyorum	6	11,1
Kararsızım	18	33,3
Son derece mesafeli	19	35,2
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların 15 Temmuz Darbe Kalkışması sonrası yaşananlara bakıldığında herhangi bir dini cemaat veya topluluk hakkında ne düşündüklerini gösteren bilgiler incelendiğinde % 20,4'ü Olumlu bakıyorum, % 11,1'i Tümden olumsuz bakıyorum , % 33,3'ü Kararsızım ve % 35,2'si Son derece mesafeli diye yanıt vermesi ile herhangi bir dini cemaat veya topluluk hakkında ne düşündüklerini gösteren durumu tespit edilmektedir.

15 Temmuz Darbe Kalkışması diğer darbelerden farklı olarak ilk defa dini kullanan bir terör örgütü tarafından gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu ise darbenin mahiyeti açısından son derece önemlidir. Diğer darbe ve müdahalelerde yönetimi ele geçirmek isteyen kişi / kişiler ya da kurum / kurumlar askeri geçmişe sahip bu kalkışma hayata geçirilseydi yönetim dini kullanmak isteyen bir terör örgütü tarafından ele geçirilmek isteneceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların % 79,6 oranında önemli bir kısmı darbe kalkışması sonrasında herhangi bir dini cemaat veya topluluk hakkında olumsuz tavır içinde olması darbeyi gerçekleştirenlerin dini ve cemaatleşmeyi kullanarak bu kalkışmayı yapmak istemesi ile açıklanabilmektedir. Ayrıca katılımcıların gazi ve şehit yakını olması bu düşüncelere sahip olmasında göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Tablo 25. Genel Olarak Darbe ve Benzeri Suçlar İşleyenler İçin İdam Cezası Hakkında Düşünceleri İçeren Frekans Analizi

Genel olarak darbe ve benzeri suçlar işleyenler için idam cezası gelmeli mi?	Frekans	Yüzde
Evet, gelmeli	52	96,3
Hayır, idama karşıyım	0	0
Fikrim Yok	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların genel olarak darbe ve benzeri suçlar işleyenler için idam cezası hakkında düşünceleri içeren frekans analizi incelediğinde katılımcıların % 96,3'ü Evet, gelmeli, % 3,7'si Fikrim Yok şeklinde yanıtladığı görülmektedir.

Katılımcıların hepsinin çarpıcı bir şekilde hem fikir olduğu düşünce ise Hayır, idama karşıyım seçeneğinin tercih etmeyişleridir. Ulaşılan bu bulguya ise araştırmada yer alan katılımcıların gazi ve şehit yakını olduğu düşünülerek değerlendirildiğinde anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 26. Türkiye'nin Şu An Karşı Karşıya Kaldığı Silahlı veya Silahsız En Tehlikeli Terör Örgütünün Hangisi Olduğu Hakkındaki Fikirleri İçeren Frekans Analizi

Türkiye'nin şu an karşı karşıya kaldığı silahlı veya silahsız en tehlikeli terör örgütü size göre hangisidir?	Frekans	Yüzde
Fetö	4	7,4
Işid	0	0
Pkk – Pyd	0	0
Hepsi	50	92,6
Diğer	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcılara Türkiye'nin şu an karşı karşıya kaldığı silahlı veya silahsız en tehlikeli terör örgütünün hangisi olduğu hakkındaki fikirlerini içeren frekans analizine göre % 7,4'ünün Fetö , % 92,6'sının Hepsi olduğu bulgusu tespit edilmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların toplamda % 92,6'sının yüksek bir oran ile Hepsi fikrine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bunun gerekçesini ise katılımcılar darbe kalkışması öncesi ve sonrasında yurt içi ve sınırlarımızda artan terör olayları ile ilişkilendirmektedirler.

Tablo 27. İki Büyük Şehirde (İstanbul ve Ankara) Şehitler İçin Anıt Yapılma Düşüncelerinin Nasıl Karşılandığını Değerlendiren Frekans Analizi

İki büyük şehirde(İstanbul ve Ankara'da) şehitler için anıt yapılması düşüncelerini nasıl buluyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Doğru buluyorum	26	48,1
Yanlış buluyorum	8	14,9
Yetersiz buluyorum	18	33,3
Fikrim yok	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların İki Büyük Şehirde (İstanbul ve Ankara) Şehitler İçin Anıt Yapılma Düşüncelerinin Nasıl Karşılandıklarına dair verdikleri bilgiler incelendiğinde % 48,1'in Doğru buluyorum , % 14,9'un Yanlış buluyorum, % 33,3'ün Yetersiz buluyorum, % 3,7'si Fikrim yok diye yanıt vermeleri ile nasıl karşıladıkları tespit edilmektedir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların neredeyse yarısı İstanbul ve Ankara'da şehitler adına anıt yapılma fikrini doğru bulma sebebini Ankara için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti ve İstanbul için ise yerli-yabancı herkesin uğrak yeri olması açısından 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nın unutulmasına izin vermeyeceği ortak görüşündelerdir. % 33,3 oranıyla azımsanmayacak diğer katılımcıların Yetersiz, buluyorum şeklinde düşünce eğiliminde olması ise İstanbul ve Ankara'nın yanında diğer büyük şehirlerde de anıt ve müze gibi 15 Temmuz Darbe Kalkışması' nı hatırlatacak şeylerin var olması fikri tespit edilmektedir.

Tablo 28. 15 Temmuz Tarihinin Demokrasi Bayramı İlan Edilmesi Fikrini Nasıl Değerlendirildiğini İçeren Frekans Analizi

15 Temmuz tarihinin Demokrasi Bayramı ilan edilmesi fikrini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Evet, doğru bir tavır	49	90,7
Hayır, doğru bir tavır değil	3	5,6
Fikrim Yok	2	3,7
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcılara 15 Temmuz tarihinin demokrasi bayramı ilan edilmesi fikrini nasıl değerlendirildiğine dair fikirleri incelendiğinde % 90,7'sinin Evet, doğru bir tavır , % 5,6'sının Hayır, doğru bir tavır değil ve % 3,7'sinin Fikrim Yok olarak değerlendirdikleri yorumlanmaktadır.

Araştırmada yer alan kişilerin neredeyse tamamına yakın bir kısmı 15 Temmuz'un yaşandığı tarihi demokrasi bayramı olarak ilan edilip kutlama ve anma törenleri düzenlemesi ile unutulmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü şehit olanlar canlarını; hayatta kalanlarda uzuvlarını kaybederek o gün adeta Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Kurtuluş Savaşı'nı yaşadıklarını apaçık göstermektedirler.

Tablo 29. 15 Temmuz Darbe Kalkışması ve Toplumsal Tepkilerin Okullarda Anlatılma Hususunu Değerlendiren Frekans Analizi

15 Temmuz Darbe kalkışması ve toplumsal tepkiler okullarda çocuklara anlatılmalı mı?	Frekans	Yüzde
Evet, anlatılsın	54	100,0

Hayır, başka bir yol izlenebilir	0	0
Fikrim yok	0	0
Toplam	54	100,0

Araştırmaya dâhil olan katılımcılara 15 Temmuz Darbe Kalkışması ve toplumsal tepkilerin okullarda anlatılma hususunu değerlendiren frekans analizine ait veriler incelendiğinde sonuç % 100 Evet, anlatılsın olarak tespit edilmektedir.

30. Sizce önceki darbe ve muhtıralarla kıyaslandığında 15 Temmuz Darbe Kalkışmasına karşı gösterilen karşı duruş nasıl açıklanabilir?

Şehit yakınlarımızdan şehidimizin meydanlara çıkma öyküsünü ve gazilerimizden bu karşı duruş saiklerini dinlediğimizde elde edilen mülakat verilerin şu şekilde tasnifi yapılarak değerlendirmesinde bulunmaktadır:

- Vatan, Devlet, Millet ve Bayrak gibi manevi değerlerinin arkasında durmak,
- Cumhurbaşkanımız ve Başbakanımızın Çağrısına kulak vermek,
- Demokrasi ve Milli İrade ruhuna sahip çıkmak,
- İslam, Ümmet ve Din değerlerini korumak,
- Mısır, Suriye ve Irak gibi olmamak,
- Eski darbeleri yaşamamak ve ülkenin geriye gitmesini engel olmak,
- Günü gelince çocuğuma “ben de o gün dışarı çıktım” ve şehitlerimize “ben de bu darbenin karşısında durdum” diyebilmek için.

Tüm bu ve daha fazla sebeplerden dolayı katılımcıların darbeyi gerçekleştirenlerin karşısında şanlı bir direniş gerçekleştirmek istediklerini yakınlarının ve kendi ifadelerinden değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda sunulan varsayımlarla, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak elde edilen sonuçların önemli ölçüde örtüştüğü, sonuçların varsayımları karşıladığı söylenebilir. Şu şekilde genel bir değerlendirmede bulunacak olursak:

Araştırmanın temel varsayımı, 15 Temmuz 2016 günü meydana gelen darbe kalkışmasının engellenmesinde toplumun etkisinin araştırılması ve aktarılmasıdır. 15 Temmuz 2016 gecesini Türkiye Cumhuriyeti Devleti, daha önce gerçekleştirilen darbelerden hiçbirine benzemeyen bir darbe kalkışmasını püskürtmüştür. Vatanını savunma gayreti ile meydanlara, sokaklara, havalimanlarına akın eden yüce Türk milleti, canını Allah'ın bir emaneti olarak gördüğünü gözler önüne sermiştir. Milletimiz 15 Temmuz gecesini Cumhurbaşkanı'mızın çağrısını işitir işitmez büyük bir güçle ülkeyi işgal etmek isteyen vatan hainlerinin karşısında durmuştur.

Bu noktadan hareketle araştırmanın diğer varsayımları şu şekilde açıklanabilir:

- i. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını aktif olarak önlemek isteyen kişilerin cinsiyetleri ve yaşları arasında bir farklılık bulunmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların cinsiyetleri ve yaşları bize göstermektedir ki, toplumun her katmanından kişilerin yaşanan direnişte aktif olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Darbeye boyun eğmeyen ve boyun eğmek istemeyen, toplumun soylu direnişi farklı kesimlerden bireyleri ile **heterojen** bir özellik yapısı sunmaktadır.

- ii. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını engellemek isteyen kişilerin eğitim ve mesleki durumları değişiklik göstermektedir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların eğitim ve mesleki durumları Türkiye ortalamasından daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum ise tankların önüne yatan insanların, silaha ve kurşuna karşı yürüyenlerin, ellerinde bayrakları dillerinde tekbirleri ile direnişleri bilinçli bir karşı koyuştur. Yani zulme, baskıya ve diktaya karşı bu bilinç kendini net bir şekilde göstermiştir.

- iii. 15 Temmuz gecesi sokağa çıkma motivasyonunda cumhurbaşkanının çağrısı etkili olmuştur.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların hepsi, cumhurbaşkanının çağrısında sokağa çıkmada çok etkili olduğu fikrini düşünmektedir. Bu ise bize 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının şanlı ve destansı direnişinde lider ve lidere duyulan bir güven olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak da lider ile toplum arasında oluşan bu güçlü bağ güçlü toplumu ortaya çıkarmaktadır.

- iv. 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının önemli bir bölümünün gerçekleştiği İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan kişilerin katılımı daha fazla olmuştur.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun İstanbul ve Ankara'dan olması, 15 Temmuz Darbe Kalkışması'nı gerçekleştirenlerin en kanlı ve en vahşi saldırılarını bu iki ilimizde yapmış olmaları ile açıklanabilmektedir.

- v. Halkımız 15 Temmuz Darbe Kalkışmasını FETÖ'nün gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca darbe kalkışmasının arkasında AB ve ABD'nin olduğuna inanmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcılar, bu kalkışmanın arka planında bu işi kendilerine görev kabul edip yerine getirmek isteyenlerin başında "FETÖ ile dış güçleri" görmektedir. Bu hususta katılımcıların çok az bir kesimi sadece FETÖ'yü suçlu bulmaktadır.

- vi. Katılımcılar 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının başarısız olmasında cumhurbaşkanı ve cumhurun önemli etkiye sahip olduğu düşünmektedir.

15 Temmuz Darbe Kalkışması'nın yaşandığı gece Cumhurbaşkanımızın halka yönelik olarak yaptığı çağrı ile ortaya koymuş olduğu liderliğin bir göstergesi olmuştur. Çünkü bu çağrı ile cesareti, önde gitmeyi, halkla bütünleşmeyi, ihanetin teşrihini, yetkisine sahip olmayı ve sağlam iradeyi temsil etmiştir. Halkın bu çağrıya verdiği karşılık ise, liderinin çağrısındaki bütün anlamları karşılayacak niteliktedir.

vii. Bu karşı duruş, yeni toplumsal hareketler bağlamında ele alınabilmektedir.

15 Temmuz Darbe Kalkışması, siyasi ve sosyolojik alan başta olmak üzere birçok alanda yeni bir iklim oluşturmuştur. Darbe kalkışmasının gerçekleştirmiş olduğu bu tehdit ve korku ortamı farklı siyasi bakış açılarına sahip olan partileri asgari düzeyde de olsa bir araya gelmeye zorlamıştır. Darbe kalkışması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin seçilmiş/meşru hükümeti ve siyasi partiler arasındaki süreç bir kısım tarafından takdirle karşılanmış diğer bir kısım ise gerçekçi olmadığını dile getirmiştir. Ancak toplumsal dayanışma ve birlik ruhunun güçlenmesi ve aynı zamanda kutuplaşmanın zayıflaması yeni toplumsal hareketler bağlamında değerlendirmektedir. Darbe kalkışmasının oluşturduğu bu siyasi kültür, var olan ve olabilecek sorunların çözümünde önemli bir imkân olmuştur. Şu ana kadar yaşanan darbe, muhtıralarda halk hep pasif iken bu sefer doğrudan bir karşı duruş sergilemiştir.

viii. 15 Temmuz darbe kalkışması sonrası halkımızın herhangi bir dini cemaate karşı olan bakışı olumsuz yönde etkilenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir darbe, kendini dini bir grup gibi ifade eden çete tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dâhil olan şehit ve gazi yakınlarının özellikle bu soruya cevap verirken çok çekingen ve tereddütlü yaklaşımları fark edilmiştir. Çünkü bu darbe kalkışması, herhangi bir dini cemaate şüphe ile bakmasına neden ve sebep olduğunu dile getirilmektedir.

Çalışmamızda sunulan varsayımlarla, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak elde edilen sonuçların önemli ölçüde örtüştüğü, sonuçların varsayımları karşıladığı söylenebilir.

Darbe kalkışmasının önüne geçilmesinde toplumun her kesiminin vermiş olduğu tepki, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi hayatında darbe ve muhtıralara karşı gerçekleşen olumsuz toplumsal yaşanmışlıkların etkisi gözlemlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin askeri ve siyasi darbe geçmişinin meydana getirdiği olumsuz toplumsal bellekler, darbenin püskürtülmesinde en önemli ve etkili etkenlerden biri olmuştur. Bu duruma Adnan Menderes'in askeri bir darbenin

gerçekleşmesi sonucunda idam edilmesi ve bu sürecin içinde olduğumuz dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik olarak da planlandığının hatırlatılması bu durumun yeterli derecede açıklayıcısı olmuştur.

Araştırmada toplanan tüm veriler doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti içerisinde yer alan hemen hemen tüm toplum kesimleri darbe kalkışmasına karşı sert bir tavır sergilemiştir. Türk toplumunun darbe hafızası oldukça kötü hatıralarla dolu olmasına rağmen siyasi ve askeri hayatında ilk defa toplum, demokrasiye müdahale etmek isteyenlerin karşısına asil bir duruşla karşı çıkmıştır. Yüzlerce şehit ve gazinin verildiği bu mücadele ile darbe kalkışması başarısızlığa uğratılmıştır. Bundan sonraki kalkışma heveslilerine bir ders olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açikel, Y. (2009). “*Kur’an ve Hadislerin Işığında Geçmişten Günümüze Ehl-i Beyt*”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Acar, A. ve Çelebi, M. B. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Cumhurbaşkanlığı Makamının Önemi ve 2007 Yılı Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Abdullah Gül’ün Görev Süresi Tartışmaları, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5-31.
- AK Parti Manifesto (2012). “*AK2 Parti Siyasi Vizyonu 2023: Siyaset, Toplum ve Dünya*”, Ankara, 4-7.
- Akarsu, B. (1984). “*Felsefe Terimler Sözlüğü*”, Ankara: 3. Baskı Savaş Yay. s.175.
- Akdoğan, Y. (2005). “*AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*”, TBMM e-Yayımları, Ankara, s.9-10.22
- Akdoğan, Y. (2017). “*Lider-Siyasi Liderlik ve Erdoğan*”, Turkuvaz Kitap, İstanbul, Mart.
- Akın, H. M. (2016). “*15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojik Değerlendirilmesi*”, Sadam Analiz, www.sadam.org.tr, Erişim Tarihi: 13.11.2017.
- Akiner, N. & Ark. (2014). “*Dershane Tartışması: Ak Parti İktidarı ve Gülen Hareketi Arasındaki Uyuşmazlığa Dair Haber Söylemi*”, Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2), 87-113.
- Aktay, Y. (2015). “*Karizma Zamanları*”, *Tezkire Düşün-Siyaset-Sosyal Bilimler Dergisi*, İstanbul, 4. Baskı, s.26.
- Aktaş, E. (2011). “*12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve Tarih Öğretimine Etkileri*”, Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Alacadağlı, E. (2016). “*Darbeler, Ordu ve Siyaset*”, 15-16 Aralık 2016 Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Darbeler ve Tepkiler, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sempozyum Kitabı, 545- 570.

- Alagöz, Ç. (2012). “*Sultan Abdülaziz’in Kanlı Gömleği 1876 Darbesi Üzerine Bir İnceleme*”, 1. Ulusal Genç Sosyal Bilimciler Kongresi, Zonguldak, 1-2.
- Alkan, T. (1986). “*12 Eylül ve Demokrasi*”, Kaynak Yay., İstanbul, s.181-182.
- Alkın, C. R. (2016). Tarihsel Hafızadan Kolektif Şuura 15 Temmuz Gecesi ve Milli İradenin Tecellisi, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Eylül Sayısı, s.6.
- Alver, A. (2015). “*12 Eylül Askeri Darbesi ‘Devrimciler’ ile ‘Yüz:1981’ Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Güdümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı*”, Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1(1), s.21-22.
- Askeri Darbe, Erişim Tarihi: 17.11.2009, http://tr.wikipedia.org/wiki/Askeri_darbe.
- Aslan, T. (2010). “*31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirlere ve Askerî Faaliyetlere Dair Yazışmalar*”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, s.10-11.
- Atay, A. S.(1998), “*Çok Partili Dönemde Türkiye’de Ordunun Siyasal Rolü ve Devlet Yapısı İçindeki Yeri*”, İstanbul: Anadolu Üniversitesi Yayını, s.38-39.
- Ateş, H. & Akkıpanar, A. (2017). “*Üniversitelerdeki Fetö Yapılanması: Türk Üniversitelerinden İhraç Edilen Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma*”, Strategic Public Management Journal, 3 (5), s.1-30.
- Aydın, K. & Ark. (2017). “*15 Temmuz Milli İrade’ nin Zaferi Araştırma Raporu*”, Ak Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı, AKP Genel Merkezi, Ankara.
- Başdemir, H. Y. (2015). “*17 ve 25 Aralık Süreci Açısından Türkiye’de Sivil Toplum ve LDT*”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 20 (77), s.101 – 102.
- Bingöl, O. & Varlık, A. B. (2016). “*FETÖ Darbe Girişiminin Askeri Analizi*”, Merkez Strateji Enstitüsü, Rapor- 016 A, Ankara, s.20.
- Birgün Gazetesi, 28.05.2013.
- Çakır, R. (2000). “*Devlet Çarklarının Arasında İslamcılık, F Tipi Yapılanma Fethullah Gülen Örgütü*”, *İstihbarat ve Analiz Dergisi*, s.19- 25.
- Çakmak, H. (2008). “*Terörizm*”, Ankara: Platin Yayınları, s.39.

- Çavdar, T. (2008). “*Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*”, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.9.
- Çetinkaya, H. (1999). “24 Yıllık Hikâye (Fethullah Gülen), F Tipi Yapılanma Fethullah Gülen Örgütü”, *İstihbarat ve Analiz Dergisi*,s.189- 235.
- Çillier, Y. (2017). “15 July Coup Attempt İn The Light Of Çivil- Military Relations Theory And Former Military İnvertions İn Turkey”, *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), s.1- 17.
- Demir, Ö. ve Acar, M.(1992). “*Sosyal Bilimler Sözlüğü*”, Ağaç Yayınları, İstanbul, s.68-69.
- Demirci, A. H. (2016). “15 Temmuz Siyasî ve Sivil Depreminin Ardından Tespit ve Gözlemler”, *Türkiye Günlüğü*, (127), s.4.
- Derdiman, R. C. (2006). “*Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*”, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, s.91.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2016).“1960’tan 2016’ya Askeri Darbe Ve Muhtıra Metinleri Anlamlar, Amaçlar, Niyetler ve İdeolojiler”, *İnif e- dergi*, s.7-20 (Erişim Tarihi:20/12/2016).
- Diyamet İşleri Bakanlığı (2017), “*Kendi Dilinden FETÖ Örtülü Bir Din İstismarı*”, Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü, Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara.
- Doğan, İ. (1998). “*Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*”, İstanbul: Metis Yayınları, s.82.
- Duran, B. ve Altun, F. (2017), *Milletin Zaferi- 15 Temmuz*, Seta Yayınları, 240.
- Dursun, Y. (2011) “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s.4.
- Ejder, Y. (1996). “*Hukuk Sözlüğü*”, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, s.190.
- Erdoğan, E.(2013). “Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (37), s.37-67.
- Ergezer, B. (1995). “*Liderlik ve Özellikleri*”, Ankara: Ocak Yayınları, 2.Baskı, s.20.

- Emiroğlu, A. (2016).“Cumhuriyet Dönemi Darbelerin Türk Demokrasisi ve Çağdaşlaşmasına Etkileri Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 15, s.1-22.
- Ete, H. ve Taştan, C. (2013). “*Kurgu ile Gerçek Arasında Gezi Eylemleri*”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 1. Baskı, Ankara, s.21.
- Francis, C. Wade (1971). “On Violence”, *The Journal of Philosophy* 68/12, s.370.
- Gümüş, A. (2014). “*Dershane Düzenlemesi Tartışmalarına Eğitsel Bir Bakış*”, İlmî Etütler Derneği, İLEM Politika Notu, (3), s.3- 38.
- Güven, S. (1996). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. (2003). “*Anayasa Hukuku*”, Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş 11. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.22.
- Hablemitoğlu, N. (2012). “*Fethullah Gülen Yapılanmasının Tehdit Potansiyeli ve Varisleri*”, İstihbarat ve Analiz, 155- 177.
- Hürriyet, 28.05.2013.
- İba, Ş. (2008). “*Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*”, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, s.81.
- İnan, A. (2000). “*Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün Elyazıları*”, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Karakaş, M. (2016). “15 Temmuz Darbe Girişiminin Siyaset Sosyolojisi Açısından Düşündürdükleri”, *Üsküdar Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, S.2, Aralık, s.86.
- Karakaş, M. (2016). “15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojisi Üzerine”, *Tezkire Düşün-Siyaset-Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 57,s.82-83.
- Kayalı, K. (2005). “*Ordu ve Siyaset, 27 Mayıs-12 Mart*”, Üçüncü Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s.42-43.
- Khalilov, S. (2016). “*Darbe Girişimi ve Milli Öz bilinç (Coup Attempt and National Self-consciousness)*”, www.academia.edu, Erişim Tarihi: 13.09.2017.

- Komşuoğlu, A. (2008). “*Türk Siyasetinde Bir Lider: Süleyman Demirel*”, Bengi Yayınları s.185-186.
- Köseihal, N. Ş. (1965),. “*Sosyoloji Tarihi*”, İstanbul: Remzi Kitapevi, s.35.
- Köylü, M. (2016). “*27 Mayıs’tan 15 Temmuz’a Darbelerin Siyasi Tarihi*”, Kripto Yayınevi, s.199-200.
- Manzur, I. (1994). *Lisanü’l-Arab*, Beyrut: Daru’l-Fikr.
- Mastnak, T. (2006). “Devrimden Önce Devrim”, *Birikim Dergisi* sayı:205-206 (Birikim, İstanbul), s.67-68.
- Meriç, C. (1991). “*Bir Facianın Hikayesi*”, Umran Yayınları, Ankara, s.9.
- Meriç, C. (2002). “*Mağaradakiler*”, İletişim Yayınları, İstanbul, s.112
- Ozankaya, Ö. (1979). “*Toplum Bilimine Giriş*”, Ankara: A Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özbudan, E. (2010). “*Türk Siyasal Hayatı*”, Anadolu Yayınları, Eskişehir, s.117.
- Özdemir, S. (2016). “*15 Temmuz Kalkışması, NATO ve Amerika*”, Dünya Bülteni Araştırma Masası, Ağustos, s.66.
- Özdemir, Y. (2011). “*Türk İnkılâp Tarihi*”, Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum, s.3.
- Palabıyık, A. (2016). “*15 Temmuz Darbe Girişiminde Liderlik ve Milli Duruş Örneği Olarak, Recep Tayyip Erdoğan Üzerine Bir Değerlendirme*”, 15-16 Aralık 2016 Uluslar Arası Demokrasi Sempozyumu Darbeler ve Tepkiler, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sempozyum Kitabı, s.344- 362.
- Palabıyık, A. (2017). “15 Temmuz Direnişi Çerçevesinde Sokak Siyasetleri”, *Umran Dergisi*, (20), s.19- 25.
- Polat, Y. (2010). “*CIA Pençesinde Açılım*”, Ulus Dağı Yayınları: Ankara.

- Pul, S. & Kaya, F. (2016). “*Türk Demokrasisinde 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, 15-16 Aralık 2016 Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Darbeler ve Tepkiler*”, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sempozyum Kitabı, s.194- 204.
- Radikal Gazetesi, 07.06.2012.
- Sunay, C. (2010). “*Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül ve Sonrası*”, Orion Kitabevi, Ankara, s.2.
- Süllü, Z. (2016). “*Terör ve Medya*”, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.128-129.
- Şentürk, H. (2016). “*Paralel İhanet*”, İşaret Yayınları, İstanbul, s.207-215.
- Tatlılıoğlu, K. (2016), “*15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Toplumundaki Post-Travmatik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*”, 15-16 Aralık 2016 Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Darbeler ve Tepkiler, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sempozyum Kitabı, s.806- 818.
- Tatar, H. (1999), “*Nuh’un Gemisindekiler Şehirleşme ve Dini Cemaatleşme*”, Turan Yayıncılık, s.189.
- Teziç, E. (1979), “*100 Soruda Siyasi Partiler*”, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Tozkoporan, Y. (2013). “*Gezi Parkı Olaylarının Türk Basınında İşlenişi ve İçerik Analizi (29 Mayıs-20 Haziran 2013) Tarihleri Arası*”, Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tunçay, M. (1983).“*Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1950)*”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- Mehmet T. (1993), “*Hükümet Sistemleri*”, Ankara, Gündoğan Yayınları, s.16.
- Türk Hukuk Lügatı, (1944), Maarif Vekâleti Yayını, Ankara.
- Türkçe Sözlük. (2005), Türk Dil Kurumu Yayını, (10. Baskı).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012), “*Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*”, s.64-918.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Fethullahçı Terör Örgütü, Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, s.543.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2017). “*Fethullahçı, Terör Örgütünün (Fetö/Pyd) 15 Temmuz 2016 Tarihli Darbe Girişimi ile Bu Terör Örgütünün Faaliyetlerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*”, Ocak, s.1255-1257.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2017). Fethullahçı Terör Örgütünün (Fetö/Pyd) 15 Temmuz 2016 Tarihli Darbe Girişimi İle Bu Terör Örgütünün Faaliyetlerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Mayıs, s.304.

Tüylü, Ö.S. (2012). “*Türkiye’de Askeri Darbelerin Karizma Üretme İşlevi: 28 Şubat Süreci ve Adalet ve Kalkınma Partisi Örneğinde Sosyolojik Bir Çalışma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.9.

Umar, Ö. O. (2004). “*Atatürk’ün Cumhuriyetçilik İlkesinin Tarihi Temelleri*”, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Dergisi, İstanbul, (Ekim-Eylül), 2004, s.152.

Ülken, H. Z. (1969). “*Sosyoloji Sözlüğü*”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.89.

Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2017). “*15 Temmuz: Başarısız Bir Darbe Girişiminin Ekonomi Politikası*”, SETAV, Ankara.

www. Al Jazeera. com, Erişim Tarihi: 16.06.2018.

www.hdp.org.tr, Erişim Tarihi: 25.06.2017.

www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.06.2017.

- Yalçınkaya, A. (2016). “*Darbeler ve Oryantalist Bakış, 15-16 Aralık 2016 Uluslar Arası Demokrasi Sempozyumu Darbeler ve Tepkiler*”, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sempozyum Kitabı, s.11- 25.
- Yavuz, S. (2016). “*Beştepe Millet Camisinde Milletın Destanı: Vatan İçin, Millet İçin Yaşasın Türkiye*”, *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, 27 (31), s.28.
- Yılmaz, M. (2012). “Türk Blog ve Forum Ortamlarında One Minute Çıkışı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), s.315- 332.
- Yücel, H. & Ark. (2017), “*İddianamelerde 15 Temmuz Darbe Girişimi ve FETÖ, SETA Analiz*”, 1. Baskı, (87), Ankara: Seta Yayınları, s.28.
- Yüksel, M. N. (2000), “Fethullah Gülen Davası İddianamesi, F Tipi Yapılanma Fethullah Gülen Örgütü”, *İstihbarat ve Analiz Dergisi*, 2016 (8), s.289- 336.
- Werner, İ. (1993), “*Liderlik ve Yönetim*”, İstanbul: Rota Yayınları, s.32.

EK 1: DARBE KALKIŞMASININ KRONOLOJİK OLARAK YAPILIŞI

16.00: Milli İstihbarat Teşkilatı'na Havacılık Okulunda olağandışı bir hareketlenme olduğu istihbaratı ulaştı. Milli İstihbarat Teşkilatı teyit ettiği İstihbaratı Genelkurmay'a iletti. Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı Hakan Fidan Genelkurmay'a gelerek Genelkurmay başkanı Hulusi Akar ile bir görüşme gerçekleştirdi. Genelkurmay başkanı, Genelkurmay 2. Başkanı Yaşar Güler ve Kara Kuvvetleri Komutanı Salih Zeki Çolak ile gerçekleştirdiği toplantıda alınacak gerekli tedbirleri görüştü. Türkiye genelinde askeri tüm uçuşlar yasaklandı, birliklere kışla dışına çıkılmaması emri verdi.

21.00: Genelkurmay karargâhında rehin alınan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar ile çeşitli yerlerde rehin alınan darbe karşıtı kuvvet komutanları ve generaller Akıncı Üssü'ne götürüldü. Darbeye destek vermeye "ikna" edilmeye çalışılan komutanlar darbecilerin örgüt lideri Fethullah Gülen ile görüştürülmek istendi. Komutanların ilk andan karşı çıktığı bu girişime karşı rehin alınmaktan kurtulan Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı ve 1.Ordu Komutanı Ümit Dünder gibi generaller, ellerindeki güçler ile karşılık vermeye başladı. 5 asker darbeciler tarafından şehit edildi.

22.00: Genelkurmay Başkanlığı'nda silah sesleri duyulduğu ve İstanbul'da köprülerin kapatıldığı haberleri yayıldı. Darbeciler havalimanları, televizyon kanalları, iletişim bağlantı noktaları ve devlet kurumları gibi stratejik öneme, sahip noktaları ele geçirmeye başladı.

22.05: Genelkurmay Başkanlığı önünde bulunanların üzerine bir helikopterden ateş açıldı. Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı ve TRT Genel Müdürlüğü bir grup askerce ele geçirildi. Aynı saatlerde İstanbul'da TRT Binaları ile Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüleri bir grup asker tarafından geçişe kapatıldı.

22.10: Olağan üstü durum üzerine Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında Çankaya Köşkü'nde koordinasyon merkezi kuruldu.

22.30: Milli İstihbarat Teşkilatı, Gölbaşı Özel Harekât, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü ve darbeye katılmayan güvenlik güçlerine F-16, taarruz helikopterleri, tank ve ağır silahlarla darbeciler Ankara'da 56, İstanbul'da 5, Marmaris'te 2 polisi şehit etti, 140 polis yaralandı.

22.30: Yine bu saatlerde İstanbul'da Sabiha Gökçen Havalimanı'nda Jandarma, havalimanındaki polislerin silahlarına el koydu.

23.05: Başbakan Binali Yıldırım halkın beklediği ilk açıklamayı yapacaktı. Canlı yayında kurulan telefon bağlantısıyla şu sözleri söylemeye başladı:

“Doğrusu bir kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz. Belli ki emir-komuta zinciri olmadan asker içerisindeki bazı kişilerin kanunsuz bir eylemi söz konusu. Vatandaşlar şunu bilsin ki demokrasiye zarar getirecek hiçbir faaliyete izin verilmeyecek Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, vatandaşın, milletin seçtiği, milletin iradesiyle işbaşındadır. Bunun işbaşından gitmesi ancak milletin kararıyla olur bu bilinmelidir. Bu kalkışmayı yapanlar, bu çılgınlığı yapanlar, en ağır şekilde bedelini ödeyecektir. Asla bu tip kalkışmalara pabuç bırakmayacağız. Asla bu ve buna benzer çılgınlıklara müsaade etmeyeceğimizi bilsinler.”

Yıldırım programı sunanların *“Buna bir darbe girişimi diyebilir miyiz?”* şeklindeki sorusunu ise şöyle yanıtladı:

“Bunun adına henüz bir darbe demek doğru olmaz. Bir kalkışmanın olduğu doğrudur. Belirli bölgelerde sorumsuzca devletin emaneti silahları alıp vatandaşların üzerine gidip, onları yere yatırıp, onları etkisiz hale getirmeye çalışan birtakım gruplar var. Bunların kim olduğunu, hangi amaçla hareket ettiğini kısa sürede anlayacağız ve gereğini yapacağız. Asla ve asla yasadışı, demokrasiyi kesintiye uğratacak faaliyetlere müsamaha göstermeyeceğiz.”

Yıldırım son olarak bu kalkışmaya karşı güvenlik güçlerinin harekete geçtiğini söylemişti.

23.24: Ankara'nın Gölbaşı ilçesindeki Polis Özel Harekât Eğitim Merkezinde bir patlama meydana geldi.

23.30: Cumhurbaşkanı Erdoğan, bütün bu gelişimleri dakika dakika takip ediyordu. Bu sırada kaldığı otelin önünde basın mensuplarına açıklama yapılması ve halka darbecilere karşı direnme çağrısında bulunulması planlandı. Bu çerçevede basın mensupları davet edilmişti. Erdoğan otelin önünde şu açıklamayı yaptı:

“Öncelikle bu akşam bir grup, Silahlı Kuvvetler’imizin içinde malum yapıya ait ülkemizin birliğine, beraberliğine, bütünlüğüne yönelik bir kalkışma hareketinin içine girmişlerdir. Ve bu hareketin içerisine girmek suretiyle de bütün şehirlerimizde şu anda bir huzursuzluğun zemini oluşturmuşlardır. Bu, milli iradeye yönelik ayaklanma hareketidir. Milli iradeye yönelik bu ayaklanma hareketine karşı tabii ki hukuk, yasalarımız, anayasamız neyi gerektiriyorsa bunun bir defa cevabını bu yapı, ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun, azınlık da olsa, ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun gerekli cevabı alacaklardır. Ben şu anda Cumhurbaşkanı olarak şunu açık söylüyorum:

Kurucusu olduğum partimin bütün mensupları, bunun yanında milli iradeyi oluşturan cumhurun kendisini özellikle şehitlerimizin meydanlarına davet ediyorum. Şehirlerimizin meydanlarında biz halkımızla el ele olacağız ve bu kalkışmayı yapanlara gereken dersi orada vereceğiz. Zaten yargı da biliyorsunuz şu anda bu ayaklanma hareketini yapanlara karşı tutuklama kararını vermiş durumdadır. Ve bir tarafta aynı şekilde gözaltı kararları çıkmaya başlamıştır. Türkiye bu tür ayaklanmalarla ucuz satılacak bir ülke değildir. Pennsylvania’dan yönetilecek bir ülke de değildir. Milli iradeyi bu ülkede yaşayan şu anda seçmen sayısı itibariyle 45 milyonu bulan insanımızın iradesi belirler.”

Cumhurbaşkanı otelin girişinde, yanına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak’ı da alarak bu açıklamayı yapmıştır. Ardından içeri girerler. Televizyonlar önündedir. Açıklamanın yayınlamasını beklerler. Ancak bekledikleri yayınlar bir türlü yapılmamaktadır.

Orada da mücadele sürerken, açıklama canlı olarak yayınlanamamış, Periscope üzerinden duyurabilmiştir. Bu nedenle, daha genel bir yayına ihtiyaç vardır.

TRT Genel Müdürlüğü darbecilerin eline geçmiş, Yurtta Sulh Konseyi adı altında cuntacıların bildirimleri okunmuştur. TRT bu nedenle imkânsız görünmektedir.

Formüller aranmaktadır...

23.30: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar’ın, darbe girişiminde bulunan bir grup asker tarafından rehin alındığı bildirildi.

23.35: İstanbul'da Vatan Caddesi'ndeki Emniyet Müdürlüğü önünde çatışma sesleri geldi. NTV muhabiri yaralı bir polis gördüğünü söyledi.

23.42: Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı önünde toplanan vatandaşların üzerine helikopterden ateş açıldı.

23.45: Darbe girişimi yapan grup, TSK'nın akredite gazetecilere iletişim için kullandığı e-posta hesabından gönderdiği mesajda "kontrolü tam olarak eline aldığı" öne sürdü. Bildiri TSK web sitesi üzerinden de yayınlandı.

23.46: Bağdat Caddesi'nde tanklar ilerledi. Caddedekilerin tankları alkışladığı görüldü.

23.50: Askerler İstanbul'da Taksim Meydanı'nda konuşlandı. TRT merkez binası başta olmak üzere Ankara'nın dört bir yanından güçlü patlama sesleri duyuldu.

23.50: TRT'den darbe bildirisi okunmuştu. Spiker Tijen Karaş'ın her halinden gergin olduğu belliydi. Tarihimize kara bir leke gibi geçecek şu satırları okuyordu:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin değerli vatandaşları,

Sistematik bir şekilde sürdürülen Anayasa ve kanun ihlalleri; devletin temel nitelikleri ve hayati kurumlarının varlığı açısından önemli bir tehdit haline gelmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri dâhil olmak üzere devletin tüm kurumları ideolojik saiklerle dizayn edilmeye başlanmış ve dolayısıyla görevlerini yapamaz hale getirilmiştir.

Gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içerisinde olan Cumhurbaşkanı e hükümet yetkilileri tarafından; temel hak ve hürriyetler zedelenmiş, kuvvetler ayrılığına dayalı, laik ve demokratik hukuk düzeni fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Devletimiz; uluslararası ortamda hak ettiği itibarını yitirmiş ve evrensel temel insan haklarının göz ardı edildiği, korkuya dayalı otokrasi ile yönetilen bir ülke haline getirilmiştir.

Siyasi idarenin aldığı hatalı kararlarla mücadeleden geri durduğu terör tırmanarak birçok masum vatandaşımızın ve teröristle mücadele eden güvenlik görevlilerimizin hayatına mal olmuştur.

Bürokrasi içerisindeki yolsuzluk ve hırsızlık ciddi boyutlara ulaşmış, ülke sathında bununla mücadele edecek hukuk sistemi işlemez hale getirilmiştir.

Bu ahval ve şeriat altında, yüce Atatürk'ün önderliğinde milletimizin olağanüstü fedakârlıklarla kurduğu ve bugünlere getirdiği cumhuriyetimizin koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri, 'Yurtta sulh, cihanda sulh' ilkesinden hareketle:

- *Vatanın bölünmez bütünlüğünü, milletin ve devletin bekasını devam ettirmek*
- *Cumhuriyetimizin kazanımlarının karşı karşıya kaldığı tehlikeleri bertaraf etmek*
- *Hukuk devleti önündeki fiili engelleri ortadan kaldırmak*
- *Milli güvenlik tehdidi haline gelmiş olan yolsuzluğu engellemek*
- *Terörizm ve terörün her türlü ile etkin mücadele yolunu açmak*
- *Temel evrensel insan haklarını, mezhep ve etnisite ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlarımız için geçerli kılmak*
- *Laik, demokratik, sosyal ve hukuk devleti ilkesi üzerine oturan anayasal düzeni yeniden tesis etmek*
- *Devletimizin ve milletimizin kaybedilen uluslararası itibarını yeniden kazanmak*
- *Uluslararası ortamda barış, istikrar ve huzurun temini için daha güçlü bir ilişki ve işbirliğini tesis etmek maksadıyla yönetime el koymuştur.*

Devletin yönetimi teşkil edilen Yurtta Sulh Konseyi tarafından deruhte edilecektir.

Yurtta Sulh Konseyi BM, NATO ve diğer tüm uluslararası kuruluşlarla oluşturulmuş yükümlülükleri yerine getirecek her türlü tedbiri almıştır.

Meşruiyetini kaybetmiş siyasi iktidara görevden el çektirilmiştir. Vatana ihanet içerisinde bulunan tüm kişi ve kuruluşların en kısa zamanda ulusumuz adına hakkaniyet ve adaletle karar vermeye yetkili mahkemeler önünde hesap vermesi temin edilecektir.

Tüm yurttta sıkıyönetim ilan edilmiştir.

İkinci bir duyuruya kadar sokağa çıkma yasağı uygulanacaktır. Vatandaşlarımızın kendi güvenlikleri için bu yasağa hassasiyetle uymaları önem arz etmektedir.

Havaalanları, sınır kapıları ve limanlardan yurtdışına çıkışlara yönelik ilave tedbirler getirilmiştir.

Devlet düzeninin en kısa zamanda tesis ve idamesi için her türlü tedbir alınmış ve uygulanmaktadır. Hiçbir vatandaşımızın zarar görmesine müsaade edilmeyecek, kamu düzeninin bozulmasına fırsat verilmeyecektir.

Hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşlarımızın ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, evrensel temel hak ve hürriyeti Yurtta Sulh Konseyi'nin teminatı altındadır.

Yurtta Sulh Konseyi üniter devlet yapısı içinde dil, din, etnik köken ayırımı yapmaksızın toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir anayasa hazırlanmasını en kısa zamanda sağlayacaktır.

Çağdaş, demokratik, sosyal, laik hukuk ülkelerine dayalı anayasal düzen tesis edilene kadar Yurtta Sulh Konseyi ulusumuz adına her türlü tedbiri alacaktır.

Tüm vatandaşlarımıza saygıyla duyurulur.”

23.52: Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli darbe teşebbüsü karşısında hükümetin yanında olduklarını açıkladı. Bahçeli'den sonra peş peşe açıklamalarda bulunan muhalefet partileri genel başkanları ve temsilcileri darbe karşısında olduklarını ilan etti.

00.00: Güvenlik kaynaklarınca, “Askeri kalkışma, ordu içerisindeki Fethullahçı Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ / PYD) mensubu bir grup subay tarafından yapılmaya çalışılmaktadır.” açıklaması yapıldı.

00.07: Marmaris'te bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Atatürk Havalimanı'na doğru hareket etti.

00.02: TRT'de korsan darbe bildirisi okundu. Bildiride ülkenin “Yurtta Sulh Konseyi” tarafından yönetildiği öne sürüldü. Korsan bildirinin TRT'de okutulmasından bir süre sonra TÜRKSAT, TRT'nin yayını kesti.

00.02: AK Parti İstanbul İl Merkezi'nin etrafı bir grup asker tarafından çevrildi.

00.03: Milli Savunma Bakanı Fikri Işık, bu bildiri için "Korsan bildiridir" dedi.

00.09: Ankara Yenimahalle'de bulunan Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kampüsüne askeri helikopterlerce ateş açılması üzerine MİT'in çevre güvenliği sağlayan unsurlarca saldırıya silahla karşılık verildi.

00.11: Marmaris'te bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Atatürk Havalimanı'na doğru hareket etti.

00.13: TRT'yi işgal eden kalkışmacı askerler korsan darbe bildirisini okuttu. Cumhurbaşkanlığı kaynaklarınca açıklamanın Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılmadığına dikkat çekilerek "Korsan bildiridir. Gerekli özenin gösterilmesini rica ederiz." denildi. Korsan bildirisinin TRT'de okutulmasından bir süre sonra TÜRKSAT TRT'nin yayını kesti.

00.13: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın talimatı üzerine 81 ilde okunan birlik selaları ile Türkiye genelinde vatandaşlar sokağa çıkarak darbe girişiminde bulunanlara tepki göstermeye başladı.

00.13: Reuters, ulaştığı bir cumhurbaşkanlığı kaynağının 'Cumhurbaşkanı güvende. Darbe bildirisini korsan Dünya Türk halkıyla dayanışma sergilesin. Cumhurbaşkanı ve hükümet görevinin başında' açıklamasını geçti.

00.15: Reuters bir AB kaynağının "Türkiye'de darbe girişimi ciddi görünüyor, birkaç albayın işi değil" açıklamasını geçti.

00.16: Rusya, ABD ve Fransa, Türkiye'deki vatandaşlarından evlerinden çıkmamalarını istedi.

00.25: Cumhurbaşkanı Erdoğan cep telefonu üzerinden görüntülü olarak bir televizyon kanalına bağlandı. Erdoğan, "Ülkemizin birliği beraberliğine yönelik bu harekete karşı gereken cevap verilecektir. Bu ülkeye ait uçağı, helikopteri, tankı kullanarak milletin üzerine gelmenin bedelini çok ağır ödeyecekler. Meydanı onlara bırakmayız. Yaptıkları işgali ortadan kaldıracamız. Bu kararlığımızı kimsenin test etmeye gücü yetmeyecektir. Milletime de bir çağrı yapıyorum. Milletimizi illerimizin meydanlarına, havalimanlarına davet ediyorum." dedi

00.26: Bu açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bir televizyon kanalının canlı yayımına bağlanarak, askeri kalkışmaya tepki gösterdi ve halkı meydanlara davet etti. Erdoğan, “Milli iradeye yönelik bu ayaklanma hareketine karşı tabii ki hukuk, yasalarımız, anayasamız neyi gerektiriyorsa bunun bir defa cevabını bu yapı ister Silahlı Kuvvetler içinde olsun, bir grup azınlık da olsa ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun, gereken cevabı alacaklardır.” dedi.

00.32: CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, darbenin karşısında olduklarını açıkladı.

00.35: Darbe girişimiyle ilgili ilk soruşturma İstanbul’da başlatıldı. Küçükçekmece Başsavcısı Ali Doğan, darbe girişimini yapan askerlerle ilgili soruşturma başlatıldığını ve askerlerin görüldükleri yerde tutuklanmalarını bildirdi.

00.35: Beyaz Saray, Başkan Barack Obama’nın Türkiye’deki gelişmelerle ilgili bilgilendirildiği açıkladı.

00.37: Saatler 00.37’yi gösterdiğinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan CNN Türk üzerinden tüm Türkiye’ye şu tarihi çağrışı yapmıştı:

“Bugünkü bu gelişme gerçekten Silahlı Kuvvetler’imizin içerisindeki bir azınlığın ne yazık ki kalkışma hareketidir ve bu malum yapıya ait, paralel yapılanmanın teşvik ettiği, üst akıl olarak onların kullandığı bir harekettir. Ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğüne yönelik bu harekete karşı inanıyorum ki milletçe vereceğimiz güzel bir cevapla bunlar gerekli olan cezayı alacaklardır.

Şu anda bu milletin imkânlarıyla ortaya konmuş olan tankı, topu, uçağını, helikopterini kullanarak milletin üzerine gelmenin bedelini bunlar çok ağır ödeyeceklerdir. Bu konuda gerek Cumhurbaşkanı olarak gerek Başbakanımız, hükümetimiz olarak bizler atılması gereken adımlar neyse dik durmak suretiyle bu adımı atacağız. Bunun bedelini asla bizler farklı bir şekilde yorumlayamayız ve meydana da onlara bırakamayız. Yapmış oldukları işgali de çok kısa sürede ortadan kaldıracığımızı inanıyorum. Kararlı bir şekilde bu işin üzerine gideceğimizi özellikle bildirmek istiyorum ve bu konuda bu kararlılığımızı kimsenin test etmeye de gücü yetmeyecektir.

Bu arada milletime bir çağrı yapıyorum, o da şudur, milletimizi illerimizin meydanlarına davet ediyorum. Havalimanlarına davet ediyorum vi milletçe meydanlarda, havalimanlarında toplanalım ve bunların o azınlık grubu, tanklarıyla, toplarıyla gelsinler ne yapacaklarsa halka orada yapsınlar. Halkın gücünün üstünde bir güç ben tanımadım bugüne kadar.”.

Daha sonra şu şekilde bir soru-yanıt gerçekleşti:

Hande Fırat: *Sayın Cumhurbaşkanım. Yayındayız Abdülkadir Selvi ile birlikte. Yüksek müsaadelerinizle, istersen sen sor önce.*

Abdülkadir Selvi: *Sayın Cumhurbaşkanım. Bugün demokrasiye sahip çıkma günü. Bu hareket emir-komuta zinciri içerisinde mi? Bu yönde bildirimler yayınlanıyor. Ülkenin cumhurbaşkanı olarak ne diyeceksiniz?*

Recep Tayyip Erdoğan: *Kesinlikle burada emir-komuta zinciri çalışmamaktadır. Şu anda emir-komuta zinciri tamamıyla askıya alınmıştır, çiğnenmiştir ve emir komuta zinciri içerisinde olanlar şu anda ne yazık ki, altın üste yönelik şu anda atılmış adımlar söz konusudur. Zaten bu ülkede cumhurun başı olarak, ben Cumhurbaşkanı'yım ve Başkomutan'ım aynı zamanda, Başkomutan olarak benim haberimin olmadığı böyle bir adımı atanlara da yargı zaten hemen cevabını verdi. Gereği neyse bunu da zaten yapacağız, yapılacaktır. Bundan da zaten kimsenin endişesi olmasın.*

Hande Fırat: *Genelkurmay Başkanı'nın bazı komutanlarla birlikte rehin tutulduğuna yönelik iddialar bulunuyor. Anadolu Ajansı da geçmişti. Bu konuda bilginiz var mı?*

Recep Tayyip Erdoğan: *Bu tür haberleri ben de duydum ama şu anda ne denli sağlıklıdır onu tabii tam bilmiyoruz. Biliyorsunuz bu tür olayların olduğu zamanlarda hava iyice bulanık olur. Şu anda da böyle bir bulanık hava söz konusudur ve bu havayı bulanık hale getirenler bunun bedelini çok ağır ödeyeceklerdir. Bunu da özellikle ifade etmek isterim.*

Abdülkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanım halkı demokrasiye sahip çıkmaya çağırıyorsunuz. Meydanlara çağırıyorsunuz, bu çağrınızı biz de buradan tekrarlıyoruz. Bu darbe girişimi bastırılıp, buna kalkışanlar adalet önünde hesap verebilecek mi?

Recep Tayyip Erdoğan: Kesinlikle bunun bedelini yargı önünde çok ağır ödeyeceklerdir ve bu şu anda demokrasiye inananların işini de kolaylaştıracaktır ama onlara da bunun bedelini çok ağır ödettirecektir.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım birkaç cümle daha rica etsek. Şunun için, gerçekten herkes çok tedirgin oldu, hepimiz. Evlerimizde çocuklarımız biz konuşurken 'Darbe ne demek?' sorularıyla evlerden çıktık. Küçük çocuklardan bahsediyorum. Pek çok iddia var, bazı yerlere ateş açıldığı yönünde.

Recep Tayyip Erdoğan: Hande Hanım şimdi siz nasıl stüdyonuza geldiyseniz Sayın Selvi nasıl stüdyosuna geldiye ben de şimdi milletime çağrı yapıyorum: Meydanlara gelin ve meydanlardan bunlara gereken cevabı hep beraber verelim. Ben de Başkomutan olarak meydana geliyorum.

Abdülkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanım sizden halkımızın bir talebi var. Tekrar halkımıza çağrınızı tekrarlar mısınız? İkincisi, darbeciler başarılı olacak mı? Halk bunu soruyor.

Recep Tayyip Erdoğan: Ben kesinlikle bu darbecilerin başarılı olacağına inanmıyorum. Tarih boyunca darbeciler başarılı olamamıştır. Er veya geç onlar yok olmuşlardır. Bunu da böyle bilmeniz lazım.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım siz de gelecek misiniz Ankara'ya?

Recep Tayyip Erdoğan: Ne demek? Evet, tabii tabii. Çok teşekkür ediyorum.

00.40: Demokrasisini ve vatanını korumak için sokağa çıkan insanlar Ankara'da Kızılay Meydanı, Genelkurmay karargâhı, Milli İstihbarat Teşkilatı yerleşkesi, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü etrafında; İstanbul'da İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü, Çengelköy, Köprüler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi etrafında; ülkenin geri kalanında meydanlarda darbecilere karşı direnişe geçti. Milletten direnişi ve emniyet güçlerinin cansiperce savunması karşısında bozguna uğrayan darbeciler sivillerin üzerine F-16'lar, helikopterler, tanklar ve ağır silahlarla hedef alarak ateş etmeye

başladı.

00.44: Ankara Beştepe'deki Cumhurbaşkanlığı Külliyesi çevresinde silah sesleri devam etti. Askeri helikopterlerden ateş açıldığı görüldü.

00.45: Evet, başta Genelkurmay Karargâhı' nın önü olmak üzere Türkiye sokakları cehenneme dönmüş ve komutanlar rehin alındıktan sonra karargâhı ele geçiren darbeciler ihanet bildirisini Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde yayınlamışlardı. Bildiri, TRT'de okutulan bildirinin aynısıydı.

00.45: İşte o anda helikopterlerden ve içerideki zırhlı araçlardan dışarıda bekleyen polisler ve vatandaşlara ölüm yağmaya başladı.

00.55: Beyaz Saray kaynakları, "Türkiye'de darbe girişimi var. Şu an kimin hâkim olduğu belli değil" açıklamasını yaptı.

00.57: Saldırganlar, TRT yayınlarını kesen TÜRKSAT'ın Gölbaşı'ndaki tesislerine askeri helikopterle saldırdı.

00.57: AB Bakanı Ömer Çelik, askerlere emre itaatsizlik çağrısında bulundu.

00.58: Halk Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kısıklı'daki evinin önünde toplandı.

01.00: Kalkışmacı askerler Atatürk Havalimanı'ndan çekilmeye, vatandaşlar içeri girmeye başladı.

01.00: NTV yayınına bağlanan Arif Çetin tüm Türkiye'ye Arif Çetin şu sözlerle sesleniyordu:

"Ben Jandarmanın Genel Komutanlığı Harekât Başkanı Tümgeneral Arif Çetin. Jandarmanın Genel Komutanlığı emir ve komuta yapısı içerisinde kesinlikle bu yapıdan hareket bizim emrimiz ve komuta yapımız dışında yapılan bir harekettir. Kesinlikle tasvip etmiyoruz. Yüce milletimizin bunlara karşı gelmesini istiyoruz. Biz zaten Jandarmanın Genel Komutanlığı olarak duruma hâkimiz. Gereken tedbirler alınmaktadır. Birkaç saat içerisinde sonuçlanacaktır. Milletimiz rahat olsun. Biz birliklerimizin başında, meşru kuvvetlerle birlikte, devlete, millete, milli iradeye karşı bu hareketi şiddetle bastıracağız. Milletimiz rahat etsin, duruma hâkimiz."

Arif Çetin gazetecilerin sorularına da şu yanıtı veriyordu:

“Türk Silahlı Kuvvetleri'nin generallerimizin hiçbiri bu darbe girişimini desteklememektedir. Kesinlikle reddediyoruz. Bunlar milletin iradesine karşı birtakım güçler tarafından kukla olarak kullanılan güçlerdir. Bunlara gereken yanıt verilecektir.”

Oğuz Haksever'in Orgeneral Galip Mendi'nin durumunu sorması üzerine de Çetin şu yanıtı verdi:

“Jandarma Genel Komutanımız karargâhta değil, biz karargâhtayız. Emir-komuta yapısı içinde gerekli her türlü tedbiri aldık. Bizim verdiğimiz emirler dışında hiçbir emir geçerli değildir, gayrimeşrudur, milletin iradesine karşıdır. Biz bu milletin iradesine karşı olan tüm güçleri def etmeye, yok etmeye hazırız.”

01.01: Ankara Emniyet Müdürlüğü savaş uçağı ve helikopterlerin saldırısına uğradı. Milli Savunma Bakanı Fikri Işık, “ Bu Türk Silahlı Kuvvetleri içinde bir cuntanın kalkışma girişimidir.” dedi.

01.02: CHP Genel Başkan Kılıçdaroğlu, “Bu ülke darbelerden çok çekmiştir. Aynı sıkıntıların yeniden yaşanmasını istemiyoruz. Cumhuriyet'e ve demokrasimize sahip çıkıyor; inancımızı eksiksiz bir şekilde koruyoruz. Herkes çok iyi bilmeli ki CHP, parlamenter demokrasimizin vazgeçilmezi olan yurttaşlarımızın özgür iradesine bağlıdır” diye konuştu.

01.05: Adalet Bakanı Bekir Bozdağ darbe girişiminin askerlerin içindeki Gülen Cemaati mensupları tarafından gerçekleştirildiğini söyledi.

01.08: Twitter, “Türkiye’de bloke edilmemiz söz konusu değil. Ancak trafiğimizin kasıtlı biçimde yavaşlatıldığından kuşkuluyoruz” açıklamasını yaptı.

01.19: 1. Ordu Komutan Orgeneral Ümit Dündar A Haber’e telefonla bağlanarak, “Bu olaylar meydana geldiği andan itibaren Sayın Valimizle bir araya gelip İstanbul üzerine yoğunlaştık. Buradaki problemi çözmek için çalışıyoruz. 1. Ordu Komutanlığı içindeki küçük bir grubu temsil ediyorlar. Endişe edecek bir durum yok, bunlara katılmayan ve şu anda emir komuta zinciri içinde olan diğer birliklerle birlikte gerekli tedbirleri alıyoruz” dedi.

01.20: İkinci korsan bildiri yayınlamıştır ve şu ifadeler yazıyordu:

“Türk Silahlı Kuvvetleri ülke sathında kontrolü ve güvenliği sağlamaktadır. Tüm ülkede sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Vatandaşlarımızın güvenliği ve can sağlığı için evlerinde kalmaları, sokağa çıkmamaları ve milletin hizmetinde olan Türk askeri ile işbirliği içinde olmaları yüksek öneme haizdir.

Tüm vatandaşlarımıza saygıyla duyurulur.”

01.23: Eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, telefonla katıldığı CNN yayınında, “Buna kalkışan askerlere şunu söylemek isterim. Onlara yedi sene başkomutanlık yaptım. Emir komuta zinciri altında bir talimat yok. Genelkurmay’ın talimatı yok. Ordu komutanının talimatı yok. Bu yanıştan bir an önce dönün. Askerle polisin karşı karşıya gelmesi asla düşünülemez. TSK’nın başına yapılan bu olay asla unutulmaz. Yanlış içerisinde olanlar bu yanlışlarından vazgeçsinler. Millet ve halkla karşı karşıya gelmesinler. Türkiye kaosa girmesin. Herkesin farklılıklarını bir yana koyup demokrasiye sahip çıkacağına inancım tam” açıklamasını yaptı.

01.27: Deniz Kuvvetleri Komutanı Bostanoğlu, “Komuta kademesi olarak bu girişimi kesinlikle kabul etmiyoruz” dedi.

01.30: Çankaya Köşkü’ne ateş eden 5 zırhlı araca güvenlik görevlileri silahla karşılık verdi. Halkın da desteği ile darbeciler püskürtüldü. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman da Başbakanlık koordinasyon Merkezine geldi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açık tutulması kararı alındı.

01.32: Reuters bir görgü tanığına dayandırarak TBMM etrafında tankların ateş açtığını duyurdu.

01.34: Taksim’de askerler darbe girişimini protesto eden grubu dağıtmak için ateş açtı.

01.39: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Salonu açıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman ve milletvekilleri Genel Kurul Salonu’nda yerini aldı.

01.40: Darbeci askerler Boğaziçi Köprüsü’nü geçmeye çalışanların üzerine ateş açtı.

01.45: Başbakan Binali Yıldırım, “Türkiye üçüncü dünya ülkesi değil. Öyle gösterenler bedelini ağır ödeyecek. Milletimiz bunlara gününü gösterecek” dedi.

01.49: HDP “Her tür darbeye karşıyız” açıklaması yaptı.

NTV’ye konuşan Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı, “Eşkiyalar başarılı olamayacak. Paralel ihanet şebekesiyle karşı karşıyayız. Kısa sürede duruma el koyacağız. Şehidimiz var, yaralımız var fakat duruma hâkimiz” dedi.

01.51: Başbakanlık, “Bahçeli aradı hükümetin yanında olduğunu bildirdi” açıklamasını yaptı.

01.54: Bayrampaşa Çevik Kuvvet Müdürlüğü’ne giden askerler gözaltına alındı.

Boğaziçi Köprüsü’ne giden askerler gözaltına alındı.

01.58: Kılıçdaroğlu, “Darbeye karşı ortak tavır takınmalıyız” dedi.

02.00: Darbe girişiminde bulunan mensubu askerler gözaltına alınmaya başladı.

02.04: Anadolu Ajansı, askeri kalkışmanın bir süre önce Genelkurmay adli müşavirliği görevinden alınan Albay Muharrem Köse başkanlığında planlandığını duyurdu.

02.11: 3.Kolordu Komutanı Orgeneral Erdal Öztürk, “TSK milletin iradesine saygılıdır. Personel derhal kıışlarına dönmeli” çağrısını yaptı.

İstanbul Valisi Vasip Şahin, “Saldırı girişimi püskürtüldü. Trakya’daki tugay İstanbul’a hareket etti” dedi.

02.13: AK Parti Genel Merkezi’ne yürüyen yurttaşların üzerine ateş açıldı.

02.15: Bu arada Zekai Paşa, tarihi bir hamle yapar. MİT’te Daire Başkanı olan S.Ü. ile sürekli iletişim halindeydi. Onun vasıtasıyla televizyonlara bağlanıp, hem kendisinin görevinin başında olduğunu hem de vatandaşlara, darbecilere karşı mücadeleyi kazanacakları mesajını iletmek ister ve başarır. Önce TGRT’ye bağlanır. Ardından 01.47’de Zekai Paşa’nın net ve gür sesi NTV ekranlarında çınlamaktadır:

“Bu eşkiyalar, ihanet şebekeleri bir darbe girişiminde bulunmaya çalışıyor. Fakat bunda başarılı olamadılar, olamayacaklar. Biz görevimizin başındayız. Yüce milletimiz bizim arkamızda. Bunun da üstesinden geleceğiz.”

Yayınımı yöneten Oğuz Haksever “Bu nasıl bir cunta?” sorusuna da Zekai Paşa şu yanıtı verir:

“Bu içerideki ihanet şebekeleri. Paralel ihanet şebekeleri. Bunlar korkak, yüreksiz.”

Yayında daha sonra şu konuşma geçer:

Oğuz Haksever: *Şu anda durum nedir Efendim? TSK ne kadar kontrolü elde tutuyor?*

Zekai Aksakallı: *Silahlı Kuvvetler komuta kademesi bunların hiçbirini tasvip etmez, etmeyecektir, bunu göreceksiniz. Kısa sürede duruma el koyacağız.*

Oğuz Haksever: *İstanbul’da, özellikle de Ankara’da neler oldu? Genelkurmay’da silah sesleri duyuldu. Gölbaşı’nda, sizin bölgenizde, Özel Harekât’ ın bulunduğu yerde silah sesleri duyuldu.*

Zekai Aksakallı: *Şehidimiz var, yaralımız var az sayıda. Fakat duruma hâkimiz. Yüce milletimiz merak etmesin.*

Daha sonra da çok yoğun olduğunu belirten Zekai Aksakallı, sözlerini burada noktalar. Çünkü yapacak çok şeyi vardır

02.20: Darbeci askerler Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığı’nı havadan hedef aldı. Hava saldırısı sonucu 17 polis şehit oldu. Türk Hava Kuvvetleri’ne ait F-16 uçağı darbe girişiminde bulunanların elindeki Sikorsky helikopteri düşürdü. TRT’yi ele geçirmeye kalkışan 1’i rütbeli 5 asker, vatandaşlar ve polis tarafından etkisiz hale getirildi.

02.23: Jandarma Harekât Başkanı Tümgeneral Arif Çetin, “Darbe girişimini şiddetle bastıracağız. Darbe girişimini kesinlikle reddediyoruz, birliklerimizin başındayız” dedi.

Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’ne girmeye çalışan bölücü terör örgütü FETÖ mensubu 3’ü rütbeli 13 asker gözaltına alındı.

02.30: Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’ne girmeye çalışan bölücü terör örgütü FETÖ mensubu 3’ü rütbeli 13 asker gözaltına alındı.

02.30: MİT Basın Danışmanı Nuh Yılmaz “darbenin püskürtüldüğünü” açıklamıştı.

- 02.31:** Emniyet Genel Müdürlüğü'nden halkla sokağa çıkın çağrısı yapıldı.
- 02.33:** Mit basın müşaviri Nuh Yılmaz, “Darbe püskürtüldü. Yer yer bazı direnişler oluyor. Halk bu grupların üzerine yürüyor. Bu girişimde bulunanların hepsi vatana ihanetten yargılanacak. Şu anda herhangi bir sıkıntı yok” dedi.
- 02.35:** Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından vatandaşlara SMS atıldı. Mesajda, “Türk Milletinin değerli evlatları. Bu hareket Ankara’da ve İstanbul’da devletin zırhlı araçlarını ve silahlarını gasp etmiş dar bir kadronun, 70’li yıllardaki gibi davranarak millete karşı bir kalkışmadır. Şerefli Türk milleti demokrasine ve huzuruna sahip çık. Türk milletini sindireceğini düşünen bu dar kadronun hareketine karşı sizleri sokağa ve milletinize sahip çıkmaya çağırıyorum. Devletine, milletine sahip çık” denildi.
- 02.35:** TRT’yi ele geçirmeye kalkışan 1’i rütbeli 5 asker, vatandaşlar ve polis tarafından etkisiz hale getirildi.
- 02.38:** Bir askeri helikopter TBMM, Deniz ve Hava Kuvvetleri binası yakınlarına ateş açtı. Meclis ve Genelkurmay binasından dumanlar yükseldiği görüldü. TBMM’ye atılan bomba nedeniyle bazı polis memurlarıyla Meclis görevlileri yaralandı, kulis camları kırıldı.
- 02.39:** Saatlerdir silah seslerinin duyulduğu TRT’nin Ulus binasında patlama meydana geldi.
- 02.42:** Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne atılan bomba nedeniyle bazı polis memurlarıyla Meclis görevlileri yaralandı, kulis camları kırıldı.
- 02.43:** MİT tarafından “Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar görevinin başında” açıklaması yapıldı.
- 02.44:** Genelkurmay Karargâhı’na bir helikopter inerken çok şiddetli bir patlama sesi duyuldu.
- 02.49:** Meclise yeni bir bomba atıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman ve Genel Kurul’daki milletvekilleri Meclis sığınağına indi.
- 02.50:** Taksim ve Cihangir çevresinden silah sesleri gelmeye başladı.
- 02.52:** Boğaziçi Köprüsü’nde çatışma yaşandı.

02.54: İstanbul'un merkezinde savaş uçakları alçak uçuş yaptı.

02.55: Yeniden televizyon yayınına bağlanan Başbakan Binali Yıldırım, "Havadaki jetlere kurumlarımıza mermi, bomba yağdıranlar adeta bu terör örgütünün elemanı gibidir, devamı gibidir. Asla ve asla böyle bir iş, şanlı Silahlı Kuvvetler bayrağı altında görev yapan hiçbir subayımıza, hiçbir askerimize yakıştırılacak bir iş değildir." dedi.

03.00: TRT yeniden normal yayına döndü. TRT Genel Müdürlüğü binasını ele geçirmeye çalışan askerler gözaltına alındı.

03.08: Ankara'da bir savaş helikopteri Meclis binası ve çevresine ateş açtı.

03.09: ABD'nin medya kuruluşu Fox, "Başarısız bir darbe Türkiye'yi otoriterliğe sürüklüyor" açıklamasını paylaştı.

03.10: Başbakan Yıldırım, Ankara semalarında Milli İstihbarat Teşkilatı, Meclis, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık gibi kritik bölgeler üzerinde uçuş yapan her türlü askeri helikopter ve uçağın füzeyle indirileceğini açıkladı.

03.10: Darbeciler adım adım kaybediyordu. Varlıklarını göstermek için üçüncü bir korsan bildiri yayınladılar.

"Türk Silahlı Kuvvetleri; anayasal düzenin, demokrasinin, insan hak ve özgürlüklerinin tekrar temin ve tesisi; ülkede hukukun üstünlüğünün yeniden hâkim kılınması; bozulan asayiş düzeninin tekrar sağlanması maksadıyla ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.

Tüm uluslararası anlaşmalarımız ve taahhütlerimiz geçerliliğini korumaktadır. Tüm dünya ülkeleri ile iyi ilişkilerimizin devam edeceğini temenni ederiz.

Genelkurmay Başkanlığı."

03.10: Yeniden televizyon yayınına bağlayan Başbakan Binali Yıldırım, bu kalkışmanın paralel ihanet çetesinin işi olduğunu belirterek, Ankara semalarında, MİT, Meclis, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık gibi kritik bölgeler üzerinde uçuş yapan her türlü askeri helikopter ve uçağın füzeyle indirileceğini açıkladı.

03.15: Genelkurmay Başkanlığı'ndan yeniden çatışma sesleri yükselmeye başladı.

03.18: NATO Genel Sekreteri Türkiye'deki demokratik kurumlara saygı çağrısı yaptı.

03.20: Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul'a geldi.

03.23: Meclis bir kez daha vuruldu. Saldırının ardından Meclisin üstü koyu bir duman tabakasıyla kaplandı.

2 yüzbaşı ve 12 er helikopterle Hürriyet'in otoparkına indi. Havaya ateş açıp güvenlik görevlilerini yere yatırarak binaya girdiler. Hürriyet editörü, "Askerler bazılarını rehin aldı" açıklamasını yaptı.

03.29: Bir grup darbeci asker CNN Türk'ü basarak binayı boşalttı ve kanalın yayını kesti. Binanın önünde toplanan kalabalık "Asker dışarı" diye bağırmaya başladı. Bir süre sonra CNN Türk binasında silah sesleri duyuldu.

03.30: Fatih'teki İstanbul Büyükşehir Belediyesi önünde asker ve polis arasında çatışma yaşandı. Vatandaşların üzerine de ateş açıldı.

03.41: Ankara Gölbaşı'ndaki TÜRKSAT binasında iki polis hayatını kaybetti.

03.49: Ankara Emniyet Müdürlüğü, ikinci defa savaş uçağı ve helikopter tarafından vuruldu.

04.00: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, darbe girişiminde bulunan terör örgütü FETÖ / PYD irtibatlı yargı görevlileri ve sözde "Yurtta Sulh Komitesi" mensubu general, amiral, subay, astsubay, er ve erbaşlar hakkında gözaltı kararı verdi.

04.01: Birleşmiş Milletler "Herhangi bir devletin işlerine ordunun müdahalesi kabul edilemez" açıklaması yaptı.

04.15: Devlet Konukevi'ne geçildi. Basın toplantısı yapılan salon çok kalabalıktı. Erdoğan salona girdiğinde saatler 04.15'i gösteriyordu. Güvenlik önlemleri de üst düzeydeydi. Cumhurbaşkanı'nın bir yanında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, öbür yanına Temurci oturdu. Erdoğan beklenen konuşmasına şu sözlerle başladı ve devam etti:

“Öğleden sonra bir hareketlilik Silahlı Kuvvetler’imizin içinde mevcuttu ve bu hareketliliğin neticesinde de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin içerisinde bir azınlık ne yazık ki ülkemizin birliğini, beraberliğini, bütünlüğünü hazmedemeyen, kabullenemeyen bu grup, çok daha önceden söylediğim gibi paralel devlet yapılanmasının ta kendisiydi. Bu yapılanma tabii 40 yıllık bir sürecin neticesinde Silahlı Kuvvetler’imizin içinde de, emniyet teşkilatımız da, devletin diğer kurumlarında da kendilerine yer bulmuş, her türlü kılığa, kılıfa girmiş ve bugünlere kadar da bu şekilde gelmişti. Şu anda yapılan hareket bir ihanet hareketidir, bir ayaklanma hareketidir. Bu vatana ihanet hareketinin bedelini de çok ağır ödeyecekler. Bunu peşinen söyleyeyim. Yani burada milletin oylarıyla işbaşına gelmiş olan bir hükümeti, milletin oylarıyla işbaşına gelmiş olan bir hükümeti, milletin oylarıyla işbaşına gelmiş Anayasa’nın ifadesiyle Başkomutan olarak Tayyip Erdoğan’ı hazmedemeyişleri onlar için bir bitiş olmayacak. Onlar hangi yola başvurursa başvursunlar, şunu bilmelerini özellikle istiyorum ki biz bu yola, bu kutlu davaya başımızı koymuşuz. Biz canımızla, kefenimizle bu yola çıkmışız. Ve her olanda hayır vardır anlayışından hareketle de eninde sonunda şu anda bu çıkış, hareket Allah’ın bize büyük bir lütfu. Niye büyük bir lütfu? Çünkü bu tertemiz olması gereken Silahlı Kuvvetler’imizin temizlenmesine vesile olacak olan bir harekettir. Şu anda biliyorsunuz ağustos başında YAŞ var. YAŞ öncesinde böyle bir adım atılmış olması var. YAŞ öncesinde böyle bir adım atılmış olması manidardır. Çünkü birileri ne olacağını çok iyi kestirdiler, çok iyi biliyorlardı. Onlar için de böyle bir adımı attılar. Ne yaparlarsa yapsınlar. Türkiye eski Türkiye değil. Yeni Türkiye’nin davranış biçimleri çok daha farklıdır. Ve bu davranış biçimlerini kullanmak suretiyle biz bu adımı atıyoruz.

Bakın şu anda, şu çatısı altında bulunduğumuz Yeşilköy Atatürk Havalimanı işte kısa bir süre önce DAİŞ militanlarının adeta işgaline uğramış ve burada onlarca insanı kaybetmiştik. Şimdi de paralel devlet yapılanmasının burada bir işgali söz konusu ve düşünebiliyor musunuz Atatürk Havalimanı’nın üzerinde F-16’lar uçuyor. Bu F-16’lar niye uçuyor? Biz bu F-16’ları niye aldık? Bunu biz düşmana karşı bu ülkeyi savunsun diye aldık. Şimdi ise bu F-16’ları uçuranlar, uçurmaya muktedir olduğunu zannedenler, düşünebiliyor musunuz şu anda bu havalimanına normal yolcuların inmesine kalkmasına bile müsaade etmemek üzere bunu yapıyor ve

Cumhurbaşkanı'nı da bir taraftan tehdit ediyor. Ben buraya gelmeden önce farklı bir yerdeydim, Marmaris'te. Ve ayrıldığı yerde de hemen arkamdan oraları ne yazık ki aynı şekilde bombalamışlar. Herhalde bizim hala orada olduğumuzu zannediyorlardı. Buraya gelişimizi de herhalde takip edemediler. Şimdi yaptıkları iş bu. Aynı şekilde devletin kurumlarına, MİT'e, Cumhurbaşkanlığı'na, Başbakanlık'a saldırdılar ve benim şu anda genel sekreterimi alıp götürdüler. Ne oldu, ne yapacaksınız benim genel sekreterimi alıp götürerek?

Genelkurmay Başkanı'mızın şu anda durumunu bilemiyorum. Ama ben buradan bir seslenmede bulunuyorum. Başta kuvvet komutanları olmak üzere ordumuzun üst derecedeki bütün komutanlarına sesleniyorum. Sizlere inanıyorum ki bu milletin değerlerine sahiptir.

Ama bir de bu milletin değerlerine sahip olduğunu zannettiğiniz komuta kademelerinde belki bugüne kadar arkadaşlarınız oldu. Ama bilirsiniz ki onlar ne yazık ki sizler gibi bu ülkenin, milletin değerlerine sadık değildiler. Onlar Pennsylvania'dan talimat alıyorlardı. Onlar gelip de ordunun içerisindeki ast-üst zincirine bağlı olarak bir çalışma yapmıyorlardı.

Aynı şekilde er-erbaş bütün askerimize sesleniyorum: Sizler bizim evladımızsınız. Sizler bizim Mehmetçiğimize sizsiniz. Mehmetçiğimiz olarak, Mehmetlerimiz olarak şu anda karşınızda bulunan halka, sizin annelerinize, babalarınıza, kardeşlerinize karşı silah doğrultmanızı asla kabul etmemiz mümkün değil. Size bu silahlar bu millet tarafından verildi. Bu millet tarafından size verilen bu silahları eğer siz, size bu silahı veren milletinize doğrultursanız bunun bedelini de faturasını da ağır ödersiniz. Bu yanlıştan çabuk dönmeniz lazım.

Bakın şu anda yargı tutuklamaya başladı. Birçok yerde şu anda albay, yarbay, binbaşı vs. tutuklanıyorlar. Bu orada kalmayacak, daha yukarılara da gidecek. Çünkü gitmesi gerekiyor. Ordumuz temizdir. Silahlı Kuvvetler'imizin tertemiz haline leke getirilmemesi lazım. Ve bu lekeyi getirenlerin burada kalması bilirsiniz ki, Silahlı Kuvvetler'imizin geleceğini mahveder. Onun için bu operasyona başladık ve bunu tam manasıyla artık bitireceğiz. Bugün bu iş başladı ama bunun devamı, nasıl terör örgütleriyle olduysa aynen bunda da bu şekilde devam edecek. Zira bu da bir terör örgütüdür demiştik, işte buyurun aynı zamanda silahlı bir terör örgütü olduğu da

ortaya çıktı mı, çıktı. Öyle çıktı ki bunlar üstelik bu milletin silahlarıyla milleti vuruyorlar. Böyle bir durum ortaya çıktı. Bu bambaşka bir felakettir.

Dünya medyasında da ülkemizin bu büyümesini, gelişmesini, kalkınmasını hazmedemeyenler kalkıp 'Asker duruma el koydu' diyor... Nereye el koydu? Askerin içinde bunlar bir grup azınlık. Türkiye'de şu anda milletin oylarıyla seçilmiş olan bir iktidar vardır. Aynı şekilde milletin oylarıyla seçilmiş olan bir cumhurbaşkanı vardır. Bizler görevimizin başındayız ve sonun kadar da bu görevimizi Allah'ın izniyle yürüteceğiz. Bu işgalcilere ülkemizi asla bırakmayacağız. Bunu bilmenizi istiyorum. Teşekkür ediyorum. Sonu iyi olacak."

"Son durum nedir? Gölbaşı'nda 17 şehit olduğu söyleniyor?" sorusuna da Erdoğan şu yanıtı veriyordu:

"Arkadaşlar şu anda sayısal durumları bilmiyoruz. Ama Bakanlar Kurulumuz Çankaya'da çalışmalarını sürdürüyor ve zannediyorum kısa bir süre içerisinde Başbakanımız da onlarla beraber olacak. Ve bakım sizin için en önemli olan nedir biliyor musunuz? Şu anda Türkiye genelinde, saatimiz kaç 04.30, milyonlarca vatandaş sokaklarda. Niye bu millet sokaklarda?"

Tam bu sırada havalimanındaki vatandaşların arasından bir ses yükseldi:

"Sayın Cumhurbaşkanım ben Kürt'üm, Bingöllüyüm. Bayrağım şerefimdir, ülkem şerefimdir ve ben buraya gerekirse ölmeye gelim."

Gözleriyle sessizce izledi, dinledi. Şu cümle çıktı Cumhurbaşkanı'nın ağzından:

"Allah razı olsun."

Devam etti:

"Bu bir şeyi gösteriyor. Hep şunu söyledik: Bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, kardeş olacağız, hep birlikte Türkiye olacağız. Bundan taviz vermeyeceğiz. Ve şu anda milyonlarca insan sokaklarda eğer şu gelişmelerin sonucunu bekliyorsa, bu şu demektir: Biz sonuna kadar bu işi yürüteceğiz ve bu tanklarla sokaklarda dolaşanlar aynı şekilde tanklarla çıktıkları yere geri dönecekler. Çünkü bu tanklar onların değil. Bu tanklar emanettir ve onlar emanete hıyanet etmişlerdir. Şu anda yargı bunlarla ilgili zaten operasyonları sürdürüyor. Aynı şekilde bunlar da devam edecek."

Sorular gelmeye devam ediyordu:

Gazeteciler: Askeri anlamda bu darbe girişiminin başında kimin olduğunu biliyor musunuz? İsim var mı?

Recep Tayyip Erdoğan: Arkadaşlar biraz sabırlı olun. Hepsi çıkar meydana.

Gazeteciler: Nereye gidiyorsunuz?

Recep Tayyip Erdoğan: Ben şu anda halkımla beraberim. Bir yere gitmiyorum.

04.17: Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk Havalimanı'ndaki konuşmasında, "Burada Paralel Devlet Yapılanması' nın bir işgali söz konusu. Bu yapı 40 yıllık bir sürecin neticesinde TSK'da, emniyet teşkilatımızda ve devletin diğer kurumlarında kendine yer bulmuş ve bugünlere kadar gelmişti. Şu anda yapılan hareket bir ihanet hareketidir, bir ayaklanma hareketidir. Silahlı terör örgütü demiştik, işte silahları da çıktı. Bu vatana ihanet hareketinin bedelini çok ağır ödeyecektir. Ben buraya gelmeden önce Marmaris'teydim. Ayrıldığım yerde de (Grand Yazıcı Mares Otel) arkamdan oraları aynı şekilde bombalamışlar. Şu anda benim genel sekreterimi (Fahri Kasırga) alıp götürdüler. Genelkurmay Başkanı'mızın durumunu bilmiyorum. Bu ülkeyi işgalcilere bırakmayacağız" ifadelerini kullandı.

04.21: Hürriyet muhabiri Sertaç Virancık, ertesi gün gazetenin çıkmayacağını duyurdu.

04.42: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Marmaris'te konakladığı ve gece yarısı ayrıldığı otele helikopterlerden ateş açıldı. Helikopterlerden inen yüzleri maskeli ve ağır silahlar taşıyan askerler oteli abluka altına aldı. Çıkan çatışmada 5 polis yaralandı.

04.55: Ankara'da arka arkaya çok büyük patlama sesleri duyuldu.

05.03: Başbakan Yıldırım, "Bu çeteyi çökerteceğiz, başka yolu yok. Ankara ve Balıkesir'de havacı isyancı askerler var ve atış yapıyorlar. Eskişehir'deki hava savunma komutanlığına talimat verdim. Silah yüklü olarak kalkıp gereğini yapacaklar. Halk meydanları boş bırakmasın. Darbe girişimini yapanların arasında albaydan daha rütbeli subaylar da var. General seviyesinde birinin öldürüldüğüne dair haber var. Şu anda 130 kişi tutuklu" açıklamasını yaptı.

05.04: Cumhurbaşkanlığı'ndan, "Tehlike henüz geçmiş değil. Millet sokaklarda

olduğu ve vatanına sahip çıktığı müddetçe darbeci hainler bu aziz millete diz çöktürmeyecek” açıklaması yapıldı.

05.09: Polis, anonslarla Genelkurmay’daki darbe girişiminde bulunan askerlere “Teslim olun” çağrısı yaptı.

05.10: Hürriyet gazetesi ve Doğan Haber Ajansı’nın da bulunduğu Doğan Medya Center binasındaki baskın polis ekiplerinin askerleri gözaltına almasıyla sona erdi. CNN Türk ve Kanal D yayını normale döndü.

05.18: Atatürk Havalimanı’nın kontrolü geri alındı. Havalimanındaki işleyiş normale döndü ve uçuşların 06.00 itibariyle başlayacağı açıklandı.

05.20: Başbakan Yıldırım, resmi twitter hesabından darbe girişimi içerisinde yer alan bir generalin öldürüldüğü bilgisinin geldiğini ve aralarında albayların da bulunduğu 130 askerin gözaltına alındığını bildirdi.

05.27: Gölbaşı Savcılığı Ankara’da 47 kişinin hayatını kaybettiğini duyurdu. Yaşamını yitirenlerden 17’si polis.

05.30: Gece saldırıya uğrayan Meclisteki hasar gün ağarınca ortaya çıktı.

05.46: Harbiye’deki TRT binası önünde çatışma başladı.

05.56: Erdoğan’ın kaldığı oteldeki çatışmada bir polis hayatını kaybetti.

06.00: Gölbaşı Cumhuriyet Başsavcılığınca, darbe girişimiyle ilgili soruşturma başlatıldığı, Gölbaşı’ndaki Özel Harekât Merkezi’nde 42 kişinin hayatını kaybettiği, bölgede olayların kontrol altına alındığı bildirildi.

06.00: Şu ana kadar hayatını kaybeden onlarca vatandaş arasında, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Mustafa Varank’ın ağabeyi İlhan Varank, reklamcı Erol Olçak ve 16 yaşındaki oğlu ile Yeni Şafak gazetesi çalışanı Mustafa Cambaz da var.

06.12: Boğaziçi Köprüsü’nde tank, TOMA ve bir sivil aracı hedef aldı. Hayatını kaybedenler ve yaralananlar oldu.

06.15: FETÖ’cü darbecilerin elindeki F-16’lar Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nin yakınlarına iki bomba attı. Bombalar, Millet Camisi’nin önüne park etmiş araçlardan birinin üzerine düştü.

06.27: Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk Havalimanı'nda "Vur de vuralım, öl de ölelim" ve "İdam isteriz" sloganları atan halka hitap etti Erdoğan, "Bu olayın paralel işi olduğu dün akşamki eylemleriyle ortaya çıkmıştı. Terör eylemlerinin tam manasıyla örneğini dün akşam verdiler. Biz kefenimizle bunların karşısında dikildikçe yapamayacağımız hiçbir şey yok. Buradan durum normalleşene kadar ayrılmak yok" açıklamasını yaptı.

06.30: Güvenlik çemberine alınan Çankaya Köşkü ve Başbakanlık Resmi Konutu'na çıkan tüm yollar kapatıldı. Darbe girişiminde bulunan FETÖ mensuplarınca kullanılan ve TÜRKSAT'ı bombalayan askeri helikopter Gölbaşı'nda düşürüldü.

06.38: Güvenlik çemberine alınan Çankaya Köşkü ve Başbakanlık Resmi Konutu'na çıkan tüm yollar kapatıldı. Darbe girişiminde bulunan FETÖ mensuplarınca kullanılan ve TÜRKSAT'ı bombalayan askeri helikopter Gölbaşı'nda düşürüldü.

06.40: Darbe girişiminde İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nü kontrol eden askerler teslim oldu.

06.43: FETÖ mensuplarınca, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nin yakınlarına 2 bomba atıldı. Bombalar, Millet Camisi'nin önüne park etmiş araçlardan birinin üzerine düştü.

06.45: Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş İstanbul ve Ankara'daki darbe girişimine ilişkin, "İnşallah püskürtülme noktasında belli bir noktaya gelmiştir. Birkaç saat içerisinde tamamıyla bu tehlike savuşturulacak" dedi.

06.50: Başbakan Yıldırım kendisinden haber alınmayan Hulusi Akar'ın yerine Genelkurmay Başkanlığına vekâleten 1. Ordu Komutanı Ümit Dündar'ın atandığını bildirdi.

06.50: Yenilgileri kesindi. Ancak onlar da sabah saatlerinde son bir taarruz yapmışlardı. Helikopterlerle, uçaklarla TBMM'yi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ni hedef alırlarken, darbecilerin karargâhtaki adamları da son bir korsan bildiri yayınladılar. Bu korsan bildirinin Genelkurmay Başkanlığı resmi internet sitesine giriş saati 06.50'ydi:

“Türk Silahlı Kuvvetleri, Yurtta Sulh Harekâtı’ na kararlı şekilde devam etmektedir. Yurtta Sulh Harekâtı’ na karşı koyan unsurlara müdahale edilmektedir. Halkımızın emniyet ve can sağlığı gereğince evlerinde kalmaları ve sokağa çıkmamaları önemlidir.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.”

06.52: Başbakan Yıldırım, Genelkurmay Başkanlığı’na vekâleten 1. Ordu Komutanı Orgeneral Ümit Dündar’ın atandığını bildirdi.

07.00: Cumhurbaşkanlığı Külliyesi yakınındaki Jandarma Genel Komutanlığı’nın bulunduğu kavşağa askeri uçaktan bomba atıldı.

07.03: Tuğgeneral Semih Terzi’nin öldürüldüğü açıklandı.

07.05: FETÖ mensuplarının elindeki TSK internet sitesinden darbe girişiminin devam ettiği duyuruldu. Açıklamada, “Türk Silahlı Kuvvetleri, Yurtta Sulh Harekâtı’ nın kararlı şekilde devam etmektedir. Yurtta Sulh Harekâtına karşı koyan tüm unsurlara müdahale edilmektedir. Halkımızın emniyet ve can sağlığı gereğince evlerinde kalmaları ve sokağa çıkmamaları önemlidir” denildi.

07.10: İçişleri Bakanlığı’ndan edinilen bilgiye göre, FETÖ mensubu 336 kişi gözaltına alındı.

07.12: İstanbul’daki Türk Telekom santraline saldıran askerler teslim oldu.

07.15: Tekirdağ’ın Çerkezköy ilçesindeki 3. Zırhlı Tugay’dan İstanbul’a 15 tank sevk edildi.

07.20: Anayasa Mahkemesi, “Anayasal düzene karşı her türlü demokrasi dışı girişimi reddediyoruz. Demokratik hukuk devletinin yanında olduğumuzun aziz milletimizce bilinmesini istiyoruz” açıklamasını yaptı.

07.23: Malatya 2. Ordu Komutanlığından silah sesleri geldiği bildirildi.

07.31: İstanbul’da Marmaray seferleri ikinci bir emre kadar durduruldu.

07.37: 3.Ordu Harekât Kurmay Başkanı Tuğgeneral Ekrem Çağlar, Erzincan’da gözaltına alındı.

07.38: AFP'ye konuşan Fethullah Gülen, "50 yıldır birçok askeri darbeye acı çekmiş biri olarak böylesi bir girişim ile aramda herhangi bir bağ kurulması özellikle rencide edicidir. Bu tip suçlamaları kesin bir dille reddediyorum" açıklamasını yaptı.

07.39: Türkiye genelinde 754 Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu gözaltına alındı.

07.41: Genelkurmay Başkanlığı'ndan dışarıya çıkarılan tanktan, barikat amacıyla kurulan konvoyların olduğu bölgeye ateş açıldı.

07.44: Sabiha Gökçen Havalimanı'nı işleten şirket uçuş işlemlerinin sürdürdüğünü duyurdu.

07.50: Fethullahçı Terör Örgütü üyesi 29 albay ve 5 general, İçişleri Bakanı Efkan Ala tarafından görevden uzaklaştırıldı.

08.04: Harbiye Ordu Evi ve TRT Radyo binası polis kontrolüne geçti.

08.11: İstanbul'da uçak, metro ve vapur seferleri yeniden yapılmaya başlandı.

08.16: Gece boyunca tanklara kapatılan Boğaziçi Köprüsü, askerlerin teslim olmasının ardından kısmen trafiğe açıldı.

08.17: Emniyet Genel Müdürlüğü "Jandarma Genel Komutanlığı'nda 16 asker ölü ele geçirildi, 250'ye yakın asker gözaltında" açıklamasını yaptı.

08.26: Ankara Akıncı 4. Ana Jet Üs Komutanlığına operasyon düzenlenerek Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar kurtarıldı.

08.26: Mit Müsteşarı Hakan Fidan'ın da güvenilir bir yerde bulunduğu, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'la temas halinde olduğu haberleri geçildi.

08.26: Beştepe Jandarma Genel Komutanlığı'nda askerler teslim oldu. Askerler teslim olmadan önce üniformalarını çıkararak soyundu.

08.26: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK), silahlı terör örgütü FETÖ üyesi hâkim ve savcılar hakkında en ağır tedbiri almak üzere olağanüstü toplandı. Türkiye genelindeki tüm hâkim ve savcılardan izinli olanların izinlerini keserek derhal görevlerine başlamalarına ve adli tatilin iptaline karar verildi.

08.32: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar Çankaya Köşkü'ne geldi.

08.36: Jandarma Genel Komutanlığı, emniyet özel harekât polislerince ele geçirildi. Karargâhtaki Fethullahçı Terör Örgütü'ne mensup askerler etkisiz hale getirildi.

09.10: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK), silahlı terör örgütü FETÖ üyesi hâkim ve savcılar hakkında en ağır tedbiri almak üzere toplandı.

09.15: Ak Parti Genel Başkan Mehmet Müezzinoğlu, “Darbecilere idam cezası verilmesini masaya getireceğiz” dedi.

08.28: Anadolu Ajansı, “Polis ekipleri Genelkurmay Başkanlığı'na operasyon düzenleyecek” haberini geçti.

09.32: Darbe girişimiyle ilgili başlatılan soruşturmalar kapsamında, Türkiye genelinde, silahlı terör örgütü FETÖ üyesi bin 374 Türk Silahlı Kuvvetleri personeli gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında 58. Komutanı Topçu Tugay Tuğgeneral Murat Aygün'ün de bulunduğu öğrenildi.

09.32: Kuleli Askeri Lisesi'nde 80 öğrenci gözaltına alındı.

09.40: Genelkurmay Bakanlığı'ndan çıkan 200'e yakın silahsız er ve erbaş polise teslim oldu.

09.44: FETÖ' nün darbe girişimi nedeniyle çıkan olaylarda Türkiye genelinde, 90 kişinin şehit olduğu, bin 154 kişinin yaralandığı bildirildi.

09.46: Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Akın Öztürk ile Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK) Muhabere ve Destek Eğitim Komutanı Korgeneral Metin İyidil hakkında, vatana ihanet suçundan işlem başlatıldı.

09.46: Anadolu Ajansı, “Türkiye genelinde 90 kişi hayatını kaybetti, 1.154 kişi yaralandı” haberini geçti.

Soruşturmalar kapsamında, Türkiye genelinde gözaltına alınan silahlı FETÖ üyesi sayısı 1.563 kişiye ulaştı.

09.56: Soruşturmalar kapsamında, Türkiye genellikle silahlı FETÖ üyesi bin 563 kişi gözaltına alındı.

09.58: Türkiye genelindeki tüm hâkim ve savcılardan izinli olanların, izinlerini keserek derhal görevlerine başlamalarına ve adli tatilin iptaline karar verdi.

10.07: Genelkurmay Başkanlığı'ndan çıkan 700'e yakın silahsız er ve erbaş polise teslim oldu.

10.05: Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Vatan Caddesi her iki istikamette trafiğe tekrar açıldı.

10.15: Bingöl 49. Komando Tugay Komutanı Tuğgeneral Yunus Kotaman ile Bolu 2. Komando Tuğgeneral İsmail Güneşer, gözaltına alındı.

10.15: Boğaziçi Köprüsü her iki yönde trafiğe açıldı. Köprüdeki zırhlı araç ve tanklar çekildi.

10.22: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bir süre kalıp ayrıldığı Marmaris'teki otele ağır silahlarla helikopterlerden ve karadan ateş açan askerler, darbe girişiminin başarısız olması sonucu bölgeden kaçtı.

10.34: Genelkurmay başkanlığı içinde darbeye katılmadığı için elleri bağlı olarak odalar içinde kilitli tutulan subay ve astsubaylar, sabah saatlerinde tahliye edildi. Aralarında tankçı subay ve astsubayların da bulunduğu bir grup rütbeli asker ve erbaş da teslim oldu.

10.37: Başbakan Yıldırım, "Genelkurmay Başkanımız Hulusi Akar, sağ salim kurtarıldı ve şuanda Çankaya'da kriz merkezinde görevinin başındadır." Açıklamasında bulundu.

10.41: Akıncı'daki 4. Ana Jet Üs Komutanlığı'nda üslenen FETÖ mensupları, darbe girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine üssü terk etmeye başladı.

10.59: İçişleri Bakanı Efkan Ala, Sahil Güvenlik Komutanı Tümamiral Hakan Üstem'i görevden aldı.

11.27: Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda bulunan FETÖ terör örgütü mensubu askerler, teslim olmak için müzakere talebinde bulundu.

12.04: Özel Harekât polislerinin operasyon düzenlediği Jandarma Genel Komutanlığı binasında 200 asker gözaltına alındı.

12.15: Darbeye girişen grubun Hava Kuvvetleri Komutanı'nı katıldığı düğünden kaçırdığı ortaya çıktı.

Çankaya Köşkü'ndeki konutun "Büyük Şeref Kapısı" olarak bilinen kapısı saatler, tam 12.19 'u gösterirken açıldı ve en önde Başbakan Binali Yıldırım görüldü. Hemen Başbakan Binali Yıldırım'ın sağında Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, solunda ise İçişleri Bakanı Efkan Ala bulunuyordu. Hulusi Akar'ın sağında Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, Ala'nın hemen arkasında ise Milli Savunma Bakanı Fikri Işık görülmüyordu. Merdivenlerden ağır ağır indiler ve merdivenlerin hemen bitiminde kurulan ve yanında Türk bayrağı bulunan kürsüye doğru geldiler. Başbakan Binali Yıldırım konuşacaktı. Gazetecilerin tam karşısında soldan sağa doğru şu şekilde sıralandılar: Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, Başbakan Binali Yıldırım, İçişleri Bakanı Efkan Ala, Milli Savunma Bakanı Fikri Işık:

"Sevgili vatandaşlarım, aziz milletim.

15 Temmuz Cuma gecesi Türk demokrasisi için kara bir lekedir. Akşam darbe girişiminde bulunan paralel terör çetesine karşı demokrasi nöbeti tutan sabah da normal hayatına dönen asil milletin adı Türk milletidir. Milletimin bütün fertlerine, bayraklarıyla meydanlara koşan, bu paralel terör örgütü çetesine karşı dimdik ayakta duran bütün vatandaşlarımın alınından öpüyorum, ay yıldızlı bayraklarını dalgalandırarak terör çetesine verilecek en güzel cevabı vermişlerdir. Bu darbe girişiminde hayatını kaybeden güvenlik güçlerimiz, polisimiz, sivil vatandaşlarımızı rahmetle, minnetle, şükranla anıyorum. Yakınlarına başsağlığı diliyorum, acılarını paylaşıyorum. Yaralılarımıza Allah'tan şifa diliyorum.

Kahramanca savaşan güvenlik güçlerimizin alınından öpüyorum. Milletimizle beraber büyük bir belayı Allah'a şükür def ettik. Tabii sevindirici olan bu kalkışma, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emir kumanda hiyerarşisi ile olan bir kalkışma değil, Silahlı Kuvvetler içerisindeki paralel terör yapılanmasının bir kalkışmasıdır. Bu vesileyle vatanını, milletini, bayrağını seven, bu alçakça girişime asla prim vermeyen değerli komutanlarımızı, subaylarımızı tebrik ediyorum. Ayrıca, olayın olduğu ilk andan itibaren meydanları dolduran STK'lar, vatandaşlarımız, siyasi parti taraftarlarına da teşekkür ediyorum. Hayatlarını ortaya koyarak da bu belayı def eden Özel Kuvvetlerimiz, polisimiz, tüm emniyet mensuplarımızı yürekten kutluyorum. Milletimiz adına minnet, şükran duygularımı sunuyorum.

Aziz vatandaşlarım

Bu yaşadığımız olay, bir şeyi ortaya koymuştur. Türk milletinin demokrasi konusunda ne kadar engin bir tecrübeye sahip olduğunu, demokrasinin ve milli iradenin ülkemizin bağımsızlığı için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha bütün dünya gördü. Hele hele köprüyü kesen, yolları kesen, binalara girmeye çalışan, tankların elinde bayrakla önüne yatan, o tankların üzerine çıkan o aziz vatandaşlarımız, canını bu uğurda veren o şehitlerimizi bu büyük millet asla ve asla unutmayacaktır. Bu zor günümüzde arayan dost ülkelere de, dayanışma isteklerini ortaya koyan dost ülkelere de teşekkür ediyoruz.

Değerli kardeşim,

Bu paralel çete mensupları artık yüce Türk adaletinin elindedir. Müstahak oldukları her türlü cezayı, karşılığı göreceklerdir. Milletimiz bu olayda çok büyük bir basiret göstermiştir ve bu basiret Türkiye’de milli iradenin, demokrasinin kesintiye uğramasının önüne geçmiştir. Dolayısıyla bu kalkışmayı yapanlar bir kez daha şu gerçeği anlamalıdır, hiç kimse bu milletin iradesiyle oyun oynayamaz, demokrasi aşkıyla ve özgürlük umdesiyle asla ve asla boy ölçüşemez. Vatandaşlarımızın bugün normal hayata dönmüş olması erdeminin bir göstergesidir. Devletin silahıyla, parasıyla, tankıyla, bombasıyla, uçağıyla, helikopteriyle bu ülkenin vatandaşlarının üzerine ateş açanlar, PKK teröründen daha da aşağılık bir terör örgütüdür. Asla ve asla bu millet, bu hain çeteyi unutmayacaktır.

Bazı dostlarımız bu konudaki başından beri gösterdiğimiz hassasiyetimizi anlamakta zorluk çekiyorlar. Ama anlamalarının bize çok büyük maliyeti oldu. Tankların önüne çıkararak hayatını ülke, bayrak için, bağımsızlık için veren bütün kardeşlerimi, bütün şehitleri tekrar rahmetle anıyorum. Bu kalkışma bastırılmıştır ancak şehitlerimiz vardır. Toplam 161 şehidimiz mevcuttur (Başbakan’ın açıkladığı şehit ve gazi sayısı o saate göre tespit edilen şehit sayısıdır.). 1440 yaralımız vardır. Bu aşağılık kalkışmaya, olaya karışan 2839 çeşitli rütbede subay, asker gözüaltına alınmıştır, üst düzey rütbeliler de mevcuttur. Bir belayı büyük millet bir kez daha basiretiyle def etmiştir. Olayın başından beri başkomutanımız. Sayın Cumhurbaşkanı’mızın başından beri başkomutanımız, Sayın Cumhurbaşkanı’mızın ortaya koyduğu memleket sevdası ve basiretiyle bütün hükümetimizin üyeleri ve vatansever

komutanlarımızla birlikte halkımızla bir olarak, kenetlenerek bu belanın üstesinden geldi.

Belki dünya tarihinde emsali bu kadar orantısız güce karşılık emsali görülmeyecek büyük bir başarıyı bu millete yaşatan Rabb'ime hamt ediyorum. Ayrıca, basın, medya kuruluşlarımız bu olayda çok büyük bir vatanseverlik ve basiret örneği ortaya koymuşlardır. Başından beri çetelerden yana değil, ülkeden, milletten yana net bir tutum almışlar ve halkımızın anında en doğru şekilde bilgilendirilmesini sağlamışlardır. Ayrıca başta siyasi parti liderleri olmak üzere bütün siyasi parti taraftarları da, STK'lar da görüş, düşünce farklılıklarını bir tarafa bırakarak meydanlara akmış ve ay yıldızlı bayrağı tankların tepesine dikmeyi başarmıştır. Dolayısıyla, basına, STK'lara, siyasi partilerimize örnek vatanseverlik davranışlarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

İşin birinci safhası burada sona ermiştir. Bundan sonra yapılacak işlemler ve çalışmalarda, bir yandan vatandaşlarımız normal hayatlarını sürdürürken bir yandan da ülkemizi dünya ülkelerine karşı itibarsızlaştırmaya çalışan gruplara karşı gereken işlem gecikmeden misliyle yapılacaktır. Millet in bunu bilmesinde fayda vardır. Biz, yolumuza aynı kararlılıkla devam edeceğiz. Tekrar bütün milletimize geçmiş olsun diyor, demokrasi bayramımız 15 Temmuz ülkemize, milletimize hayırlı olsun diyorum. Milletimizin, gündüz işini gücünü bıraktıktan sonra akşam tekrar bayraklarla meydanlara akmasını bekliyorum. Bir kez daha aziz milletime şükranlarımı iletirken, parti genel başkanlarının bu olayda gösterdiği üstün dayanışmadan dolayı teşekkür ediyorum. Bugün saat 15.00'te milli iradenin temsilcisi yüce Meclis'imiz de toplanacak ve bu olay bütün ayrıntılarıyla ele alınacak.”

Başbakan Yıldırım, açıklamaları sonrası gazetecilerin sorularını cevapladı. Haber alınamayan başka kuvvet komutanlarının olup olmadığına ilişkin soru üzerine Yıldırım, “Komutanlarımızla ilgili herhangi endişe edilecek bir durum yok. Durum tamamen kontrol altına alınmıştır. Kısa süre içerisinde komutanlarımızla ilgili herhangi endişe edilecek bir durum yok. Durum tamamen kontrol altına alınmıştır. Kısa süre içerisinde komutanlarımız da normal sürece geçeceklerdir. Görevlerinin başındadırlar” dedi.

Bu girişimde bulunanlar için yapılacak hukuki işleme ilişkin soruya Yıldırım, şu karşılığı verdi:

“Malum, vahim bir olayın daha sıcaklığı devam ediyor. Tutuklamalar, gözaltılar devam ediyor, henüz tamamlanmış değil. İkincisi de tabii bu işlenen suçun karşılığı hukuk sisteminde, yargı sisteminde, adalet sistemimizde açık şerh tamamlanmıştır. Bilindiği gibi idam cezası Türk anayasasından çıkarılmıştır. Bugün yüce Meclis’imiz toplanacak ve burada ülkenin bu ve buna benzer çılgınlıklarla karşı karşıya kalmaması için ilave ne gibi tedbirler alınacaksa bunları diğer parti liderleri ile değerlendireceğiz. İlk bilgilere göre darbecilerden de 20 civarında ölen var, 30’a yakın da yaralı var. Bu rakamlar kesin değil. Tabii ki ilerleyen saatlerde gerçek rakamlar ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla rakamlar bağlayıcı değil. Tespit edilenler ifade edilmiştir.”

Yıldırım, bir soru üzerine, *“Fetullah Gülen’in bir terör örgütünün başı olduğu zaten bizim bildiğimiz, bu konuda MGK kararı da dâhil her türlü hukuki altyapısı olan iade talebini de yaptığımız birisidir. Hele hele dün akşam yaşanan olaydan sonra bu çete liderinin, bu terör örgütü başının arkasında duracak ülke göremiyorum. Bunun arkasında duracak ülke Türkiye’ye karşı ciddi bir savaşın içindedir. Gerçek dostluk bütün bu yaşananlardan sonra, bu işin müsebbihi olan bu çete reisinin gereken şekilde hak ettiği cezayla buluşmasıdır”* diye konuştu.

12.19: Başbakan Binali Yıldırım darbe girişiminin püskürtüldüğüne dair açıklama yaptı.

12.56: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasal Düzene Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosunda görevli 3 Cumhuriyet savcısı, sanıkları teslim olmak için Genelkurmay Başkanlığı nizamiyesine geldi.

12.56: Yunan devlet televizyonu Dedeğaç’a inen helikopterin içinde darbe yanlısı sekiz kişinin olduğunu belirtti.

12.57: Başbakan Yıldırım, Çankaya Köşkü’ne geldi, kameraların karşısına geçti ve açıklamalarda bulundu. Yıldırım, *“Bu kalkışma bastırılmıştır, toplam 161 şehidimiz, şu ana kadar bin 440 yaralımız vardır. Bu aşağılık kalkışmaya, bu olaya karışan şu ana kadar 2 bin 839 çeşitli rütbede subay, asker gözaltına alınmıştır. Üst düzey*

rütbeliler de mevcuttur.” dedi.

13.20: Türk Hava Yolları uçuşlarının 14.30’dan itibaren kademeli olarak normale döneceği açıklandı.

13.21: MİT’ten “Sistemik operasyon bitti, nokta operasyonuna geçtik, bir iki saate biter” açıklaması yapıldı.

14.37: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurulu, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın gözaltı kararı doğrultusunda 5 HSYK üyesinin düşünülmesine karar verdi. HSYK 2. Dairesi, 541’i ilk derece idari yargıda, 2 bin 204’ü ilk derecede adli yargıda olmak üzere toplam 2 bin 745 hâkimi açığa aldı.

14.43: Darbe girişiminde bulunan FETÖ mensuplarının bir bölümü, Ankara Emniyet Müdürlüğü’ne getirildi.

15.03: Danıştay Başkanlığı’ndaki FETÖ mensubu üyelere 5’i Danıştay Genel Kurul Salonu’nda gözaltına alındı.

15.25: Gözaltına alınan asker sayısı artıyor. Kalkışmaya destek için yola çıkan 467 Kara Harp Okulu öğrencisi, 20 subay gözaltına alındı.

15.26: FETÖ’ nün darbe girişimiyle ilgili haklarında yakalama kararı bulunan 10 Danıştay üyesi gözaltına alındı.

16.08: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca, terör örgütü üyeliği suçundan 140 Yargıtay, 48 Danıştay üyesi hakkında gözaltı kararı alındı. Bu isimlerden 11 Yargıtay ve 4 HSYK üyesi gözaltına alındı.

17.00: Başbakan Binali Yıldırım olağanüstü toplanan TBMM Genel Kurulu’nda milletvekillerine hitap etti. Yıldırım, konuşmasına İstiklal Marşı’ndan dizeleri okuyarak başladı.

17.00: Meclis Genel Kurulu, Başbakan İsmail Kahraman’ın başkanlığı ve dört partinin katılımıyla olağanüstü toplandı.

18.00: Akıncı Üssü’nde tutulan komutanların tamamı darbecilerin elinden kurtarıldı.

18.15: Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Akın Öztürk Ankara Kazan İlçesi'ndeki Akıncı 4. Ana Jet Üs Komutanlığında gözaltına alındı. Burada bulunan diğer askerlerin de silahlarını bırakarak teslim oldukları öğrenildi.

18.46: Örgüt mensuplarınca darbe girişiminde kullanılan Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün bahçesindeki tanklar, askeri tırlarla çekildi.

20.02: FETÖ' nün darbe girişiminin ardından yürütülen soruşturma kapsamında, evinde arama yapılan Anayasa Mahkemesi Üyesi Alparslan Altan gözaltına alındı.

20.50: Ankara Akıncı 4.Ana Jet Üssü'nde yürütülen FETÖ darbesine yönelik operasyonda Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Galip Mendi kurtarıldı. Mendi'nin görevinin başına döndüğü bildirildi.

21.09: FETÖ' nün darbe girişimi ardından yürütülen soruşturma kapsamında evinde arama yapılan Anayasa Mahkemesi Üyesi Erdal Tercan, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) ekiplerince gözaltına alındı.

21.19: HSYK 2. Dairesince açığa alınan adli yargıdaki hâkim ve savcılarının isimleri açıklandı.

21.57: FETÖ' nün darbe girişimine ilişkin soruşturma başlatan Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, tüm ağır ceza Cumhuriyet başsavcılarına yazı göndererek, “aynı örgüte üye oldukları değerlendiren” idari ve adli yargıda görev yapan toplam 2 bin 745 hâkim ve savcının gözaltına alınmasını ve haklarında soruşturma yürütülmesini istedi.

EK 2: GÖRÜŞME SORULARI

DEMOKRASİYE MÜDAHALE ÖRNEĞİ OLARAK 15 TEMMUZ 2016 DARBE KALKIŞMASI VE TOPLUMSAL TEPKİLER ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz?

Erkek ( ) Kadın ( )

2. Yaşınız?

215-25 ( ) 26-35 ( ) 36-45 ( ) 46-55 ( ) 56-65 ( ) 66 ve üzeri ( )

3. Medeni durumunuz?

Evli ( ) Bekar ( )

4. Eğitim durumunuz?

İlkokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

5. Mesleğiniz?

Serbest meslek ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Ev Hanımı ( ) Emekli ( ) Diğer...

6. Ortalama aylık geliriniz?

1-1500 ( ) 1501-2500 ( ) 2501-3500 ( ) 3501-4500 ( ) 4501 ve üzeri ( )

7. Yaşadığınız il ve ilçe?

Ankara ve İlçeleri ( ) İstanbul ve İlçeleri ( ) Diğer...

8. Mevcut durumunuzu tanımlar mısınız?

Gazi ( ) Şehit Yakını ( ) Diğer...

9. Bu Darbe kalkışmasını bekliyor muydunuz?

Evet, bekliyordum ( ) Hayır, beklemiyordum ( )

10. 15 Temmuz Darbe kalkışması esnasında neredeydiniz?

Evdeydim ( ) Dışarıdaydım ( )

11. Darbe Kalkışmasını siz en çok nereden takip ettiniz?

Televizyon ( ) İnternet ( ) Facebook ( ) Instagram ( ) Whatsapp ( ) Diğer ( )

12. 15 Temmuz Darbe kalkışmasından haberiniz ilk nasıl oldu?

Aile üyelerimden / komşulardan duydum ( )

Dışarıdaydım, gelişmelere tanık oldum ( )

Sela ve anonslardan öğrendim ( )

Akrabalarım / tanıdıklarım ulaştı ( )

Bomba / silah seslerini işittim ( )

Televizyon kanallarında gördüm ( )

Sosyal medya üzerinden öğrendim ( )

13. O gece Cumhurbaşkanı'nın televizyondan yaptığı çağırışı izlediniz mi?

Evet ( ) Hayır ( )

14. Cumhurbaşkanı'nın davetinden sonra siz ya da yakınlarınızdan biri sokağa çıktı mı?

Evet ( ) Hayır ( )

15. 15 Temmuz'da Cumhurbaşkanı'nın halkı meydanlara çağırmasıyla başlayan nöbet eylemlerine katıldınız mı?

Hiç katılmadım ( ) Sadece bir kez katıldım ( )

Birkaç kez katıldım ( ) Her gün katıldım ( )

16. Bir darbe kalkışması daha olsa meydanlara inip darbenin karşısında olduğunuzu gösterir misiniz?

Evet, meydanlarda olurum ( ) Hayır, meydanlarda olmam ( ) Kararsızım ( )

17. Darbe kalkışmasıyla birlikte iktidar ve muhalefet partileri arasında başlayan müzakere ve yumuşama sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Destekliyorum ve yerinde bir tavır olduğunu düşünüyorum ( )

Desteklemiyorum, samimiyezsiz bir tavır olarak görüyorum ( )

Fikrim yok ( )

18. Size göre 15 Temmuz darbe kalkışmasının arkasında kim ya da kimler var?

Fethullah Gülen ve Terör Örgütü ( ) Amerika ( ) Dış Güçler ( ) Hepsi ( ) Diğer ( )

19. Darbe kalkışmasının başarısız olmasında sizce en önemli pay kime aittir?

Cumhur ve Cumhurbaşkanı ( )

Hükümet Yetkilileri ( )

Asker-Polis ( )

Medya ve Sosyal Medya ( )

Halk-Toplum ( )

Diğer.....

20. 15 Temmuz Darbe kalkışmasını önlemede devletin ve hükümetin yetersiz kaldığını düşünüyor musunuz? (İstihbarat vb. konuda)

Evet, yetersiz kalmıştır ( ) Hayır, gereken yapılmıştır ( ) Fikrim yok ( )

21. Sizce 15 Temmuz ve benzeri başka darbelerin yaşanmaması için hükümet tarafından alınan önlemler yeterli mi?

Evet, yeterlidir ( ) Hayır, artırılması gerekir ( ) Fikrim yok ( )

22. 15 Temmuz'un ardından OHAL'in ilan edilmesi fikrine nasıl yaklaşıyorsunuz?

Evet, gerekliydi ( ) Hayır, başka bir yol izlenebilirdi ( ) Fikrim yok ( )

23. Genel olarak mevcut durumdan endişeniz var mı? Tehlike bitti mi?

Darbe dönemi bitmiştir bastırıldığını düşünüyorum ( )

Mevcut durumdan korkuyorum tekrar deneyebilirler ( )

Darbenin bir kurgu olduğunu, gerçek olmadığını düşünüyorum ( )

24. 15 Temmuz Darbe kalkışması sonrası yaşananlara bakıldığında herhangi bir dini cemaat veya topluluk hakkında düşünceleriniz nedir?

Olumlu bakıyorum ( ) Tümden olumsuz bakıyorum ( )

Kararsızım ( ) Son derece mesafeli ( )

25. Genel olarak darbe ve benzeri suçlar işleyenler için idam cezası gelmeli mi?

Evet, gelmeli ( ) Hayır, idama karşıyım ( ) Fikrim Yok ( )

26. Türkiye'nin şu an karşı karşıya kaldığı silahlı veya silahsız en tehlikeli terör örgütü size göre hangisidir?

Fetö ( ) İşid ( ) Pkk - Pyd ( ) Hepsi ( ) Diğer ( )

27. İki büyük şehirde(İstanbul ve Ankara'da) şehitler için anıt yapılması düşüncelerini nasıl buluyorsunuz?

Doğru buluyorum ( ) Yanlış buluyorum ( )

Yetersiz buluyorum ( ) Fikrim yok ( )

28. 15 Temmuz tarihinin Demokrasi Bayramı ilan edilmesi fikrini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Evet, doğru bir tavır ( ) Hayır, doğru bir tavır değil ( ) Fikrim Yok ( )

29. 15 Temmuz Darbe kalkışması ve toplumsal tepkiler okullarda çocuklara anlatılmalı mı?

Evet, anlatılsın ( ) Hayır, başka bir yol izlenebilir ( ) Fikrim yok ( )

30. Sizce önceki darbe ve muhtıralarla kıyaslandığında 15 Temmuz Darbe Kalkışmasına karşı gösterilen karşı duruş nasıl açıklanabilir?

EK 3: GÖRÜŞME YAPILAN KATILIMCILARDAN MÜLAKAT ÖRNEKLERİ

GÖRÜŞME 1

Köprüye tek başıma sırtımda çantam, elimde telefonumla gittim. Bunun bir darbe olmadığını kalkışma, girişme olduğunu düşündüm. Onlara sırtımdaki çantam ve elimdeki telefonumdan başka bir şeyim olmadığını anlatmaya çalıştım. Hırsına yenik düşen komutan müsveddesi telefonumu fırlattı aldım “Yenileneceksiniz!” dedim. Yanağımın üzerinden taciz ateşi açtı arkama döndüğümde arkamdan ateş etmeye devam etti. Dualar etmeye başladım halk akın akın gelmeye başladı. Ben senin yerine, biz senin yerine ölürüz diyen ümmet kardeşlerim geliyordu. Yaralıları dahi almamızı müsaade etmediler. Alabildiğinizi bir şekilde alabiliyorsunuz alamadığınız kalıyor. Bir bayan yaralandı dediler gitmek istedim. Ona daha çok gitmek istiyorsunuz çünkü sizde bir bayansınız. Kadına giderken yaralandım o şehit oldu, ben şahit oldum. O gün vatan için, bayrak için, ümmet için seferberlik vardı; kimse evine dönmedi. Vatan sevgisi imandandır.

GÖRÜŞME 2

15 Temmuz gecesi üç kuzen evde oturuyorduk televizyonlardan öylesine haberimiz oldu. Hemen üçümüzde dışarıya çıkalım dedik. O zaman daha Cumhurbaşkanımız halkı sokağa davet etmemişti. Hemen Saraçhane’ye doğru yola çıktık oraya ulaştığımızda daha kimseler gelmemişti nerdeyse ilk biz oradaydık. Ben Harran Üniversitesi Tarih Bölümü mezunuyum ve bölümümü üçüncülükle bitirdim. Ancak bu darbenin kimler tarafından yapıldığını yani düşmanın belirsizliğini o an çözmeye aklım yetmedi. O asker kıyafetlerinin içinde olan insanlar konuşmadan, dinlemeden ateş etmeyi başladılar. Üç yerimden vuruldum. Omuzumdan, kolumdan ve bacağımdan vücudumda şarapneller çıkarılmadı. Bizim kendi silahlarımızla en güvendiklerimiz bize ateş açtı. Bu bir cinayettir. Bunun başka hiçbir açıklaması yoktur. Hastanede şehit olan gazileri görünce keşke rabbim bize de şehitliği nasip etseydi dedim. Demokrasimiz için vatanımız için bugün olsa bugün şehit olmaya hazırım.

GÖRÜŞME 3

Akşam 9 buçuk sularıydı Beylerbeyi Bölge aracı garaja geldiğinde darbe olduğunu ve herkesin evlere gitmesin söylendiğini söyledi askerler tarafından yollar kesilmişti. İlk etapta olayın ciddiyetini ve rehavetini anlamak için kendisiyle ayaküzeri sohbet ettikten sonra gerekli yerlere bildirimler yapıldı ki sanırım yaklaşık olarak 1 saat falan olayın ne derecede olup olmadığı araştırılarak üst birimlerden gelecek talimatları bekledik. Sonrasında her bölge aracı kendi bölgesindeki giriş çıkış noktalarına kamyonları bırakıp tank vs. geçişleri engellemek istedi. Bu yönde talimat aldık. Cumhurbaşkanımızın evi acıbadem tarafının hemen üzerindeydi. Orda da Acıbadem muhtarımızı şehit ettiler. Oraya 2 tane tank geçmek istemişti Cumhurbaşkanımızın evine doğru. Orda ki çöp kamyonu ve 3 tane tırla geçişi engelledik. En korktuğumuz nokta orasıydı. Çünkü Cumhurbaşkanımızın evine gitmek neredeyse ellerindeki en büyük imkândı. Ama bunu belediye ekibi olarak başarmıştık. Yaklaşık 12, 12 buçuk sularına kadar orda kaldık. Sonrasında herkes kendi bölgesindeki işini bitirdikten sonra yapmış olduğum görüşmede Çengelköy’de çok ciddi bir zayıat olduğunu öğrendim. 10 dakika içerisinde oraya ulaştığımda sanırım en başta 2 tane ağır yaralı 6 tane yaralı duruyordu. Sonrasında zaten sabaha karşı 3 tanesi şehit olmuştu. Çengelköy Polis Karakolunun olduğu yere gittiğimizde elinde silahla duran askerlerle karşılaştım ve biriyle tartıştım. ’Seni buraya kim gönderdi? Sen silahı kime çekiyorsun? Diye tepki gösterirken Bir sınaypır Kuleli askeri lisesini bilirsiniz oradan çıkan askerler her giriş çıkış noktalarını koşullandırıldı gelmek isteyen yanlarına yaklaşmak isteyen herkesi vurdular. Bende onlardan biriydim ama bir şekilde onlara ulaşmam gerekiyordu. Çünkü bu bir darbeydi ve oradakiler ülkeni bir bütün olduğunu bölünmemesi gerektiğini gösteriyordu. Ben bunun için önce şehit kardeşlerime sonra tüm gazi kardeşlerime orda bulunan herkese gerçekten çok teşekkür etmek istiyorum. Çünkü biz kan ve can gerektiğinde vatan için dökülmesi gerektiğini 15 Temmuz gecesi bütün dünyaya en iyi şekilde gösterdik. Yaklaşık 3 dakika sonra yaklaşık metre mesafe var ya da yok olan askerle karşı karşıya geldim. Yapma çünkü yaptığın şeyin büyük bir hata olduğunu ve sonuçta hepimizin can vb. şeyleri gözetmediğimizi önemli olanın ülkenin birliği olması gerektiğini anlatmaya çalıştım. Aynen söylediği şeydu gitmezseniz hepinizi vuracağız demişlerdi. Zaten ben oraya gidene kadar da birçok

insan vurulmuştu. Ama onların düşünene yoktu vurulmayı ölmeyi şehit ya da gezi olmayı. Çünkü önemli olan gerçekten vatandı. Çengelköy’de bunu en iyi şekilde gösterdi. Ki bugün saolsun devlet büyüklerimiz Gazi Çengelköy olarak ismini değiştirmeyi de uygun gördüler. Bugün artık kendi semtim Gazi Çengelköy olarak anılıyor bu da benim için büyük bir gurur kaynağı. O gece en iyi şekilde Kuleli Askeri Lisesinin Askerlerine can siper hane olarak gereken müdahaleyi verdik. Her bölge mükemmeldi yani savunma açısından. Halk yapılması gerekeni en iyi şekilde yaptı hem köprüde hem Ankara’da hem İstanbul’un bütün sokaklarında caddelerinde bu güzel bir şeydi. Ama şu da bir gerçek ki bunun sonrasında bıraktığı izlerde var yani kabul etmemiz gerekir ki. Evet, biz gerekeni yaptık yapmaya da devam edeceğiz. Yüzyıl önce dedelerimizin yaptığını biz yüzyıl sonra vatan hainlerine ya da ülkeyi bölmek isteyen herkese karşı en iyi şekilde gösterdik bunun şerefini taşımaktan büyük onur ve gurur duyuyorum. İyi ki ben bu dönemde böyle bir milletin torunuyum. Buna şükür ediyorum. Sonsuz mutluluk içerisindeyim ki bunu ben en iyi şekilde yaşatmaya çalışacağım. Tüm abi kardeşlerimin de en iyi ama en iyisi için canla başla tekrar öyle bir şey müdahale etmek istediklerinde ki aynı şekilde hazır olduğumu bilmelerinizi isterim. Ve sizden ricam bütün gazi kardeşlerimin şu anda gerçekten buna çok ihtiyacı var hala ayağa kalkamayan gazi kardeşlerim var. Kolunu kaybetmiş hatta ayağına bir daha basamayacak olan ablalarımız var. Bunların sizlerin dualarına çok ihtiyacı var. Lütfen onlar için bir nebze de olsa yaptığımız bütün duaların arasına gazi kardeşlerinizi sıkıştırın küçükte olsa bir duayı çok görmeyin. Hepinize sonsuz saygı ve sevgimi sunuyorum, teşekkür ediyorum. Ana damar ile kalp damarının arasından gelen bir kurşun yaralanması. Oldukça kötü buradaki 4 sinir mekanizmasının hepsini yok etti. Yüksek ihtimalle sol kolumu artık kullanamayacağım. Kolumda şuanda hiçbir his yok. Asla kaldıramıyor ve kımıldatamıyorum. Kolumu kesmeyecekler ama artık kullanmayacağım. Vatan için kolumu kaybetmeye razıyım. mu ise şu şekilde yaklaşık 9 buçuk saatlik bir operasyon geçirdim ancak sonraki günlerde ağrılarım hiç bitmedi. Uyandığımda tek sorduğum şey vatandı. O olmazsa bedenimin hiçbir öneminin olmayacağını çok iyi biliyorum.

Doktorumun operasyondan sonra aynen söyledikleri şey şuydu: “Sen yaşadığına şükret kolunu kaybettiğine çok üzülme”. Çünkü çok ciddi bir noktadan almışım. Kolum için açıkçası artık alışıyorum insanlar bilirsiniz her şeye alışıyor. Belki bir daha kolum düzelmeyecek ama inanın zerre kadar umurumda değil. Bir kolum vatanıma feda olsun neticede vatan için oldu. Bir daha olursa hiç tereddüt etmeden yine giderim. Sağ kolumu vermek için değil, şehit olmak için giderim. Sadece ben değil, binlerce insanın aynı görüşte olduğunu düşünüyorum. Şehit olan insanlarımız tekrar bu dünyaya gelse yine o tankların altında yatar, darbecileri durdururlar.

GÖRÜŞME 4

Ev boyarken darbe olduğunun haberini aldık. Darbe görmedik ama Suriye’den biliyorum. Ülke elden gidiyor dedik. Eşim ve oğlumla aynı anda dışarı çıktık. O gece gerçekten içime hiç korku gelmedi. Eşimin eve git demesine rağmen dönmedim. Havaalanına doğru gidiyorduk yola baktığımda hiçbir şey görmedim. Tank üzerimden geçti. Acı hissetmedim sadece bacaklarımda bir sıcaklık hissettim. Hastaneye götürdüler, hafızam yerindeydi. Beni bulmak için 30 hastaneye ve morglara bakmışlar. Bir ay yoğun bakımda kalmışım. 9 ay boyunca hastanede yattım. Uyandığımda bacağımı alttan kesmişler. Kendimi sakat olarak görmüyorum, beynimiz sakat olmasın. Halime şükrediyorum. Rabbim çocuklarıma acıdı babasız koydu ama annesiz koymadı. Eşim giderken komşuma şehit olmaya gidiyorum demiş; şehit olmuş. Eşim çok iyi bir babaydı. Rabbim beni öbür dünyada ona kavuştursun. Vatan bizim namusumuz. Gerekirse kanımızın son damlasına kadar veririz vatanımızı vermeyiz. Vatan için bin kere ölürüz.

GÖRÜŞME 5

39 yaşındayım bir sosyologum. Çok darbeler gördük. 28 Şubat’ta polisten darbe yedik, zaman gazetesi çalışanlarından darbe yedik. 15 Temmuz akşamı dışarıdaydık. Kurşun,G3 mermisi vücudumda kalbimin 2 cm altında tehlikeli bir yerde olduğu için çıkarılamadı. Ben mermi ile birlikte yaşamayı öğrendim. Biz şehitlerin mezarlarına gidip şehit olamadık diye üzüntü hissediyoruz. Nasıl ki Çanakkale’de 250 milyon şehit verdik 15 Temmuz’da da 250 şehit verdik. 15 Temmuz ruhunu diri tutmaya çalışmalıyız ki 15 Temmuzlar tekrar yaşanmasın.

GÖRÜŞME 6

Gaziliğim vücudumdaki dört şarapnel parçasının verdiği yaralarladır. Dört şarapnel parçası da kolumda, göğsümde ve iki tanede ayağымda olmak üzere vücudumdan çıkartılamamıştır. 15 Temmuz gecesi evdeydik televizyon kanallarından rastgele haberimiz oldu. Cumhurbaşkanımızın daha çağrısı olmadan sokağa çıktık. Hatta ilk sokağa çıkanlardandık. Hiç tereddüt etmedik. Vatan söz konusuydu düşünülecek, tartışılacak, karara varılacak kadar vakit yoktu. Saraçhane'ye ulaştığımızda darbeyi yapan askerlere yapmayın, durun dinleyin demek istesek de dinlemediler ateş açtılar. Kaç yerimden vuruldum inanın o zaman fark edemedim bile. Ancak hastaneye gittiğimde bu milleti öyle gördüm ya keşke şehit olsaydım dedim, çok gururlandım. Vatan uğruna şehit olmak için her zaman hazırım. 15 Temmuz öncesi Kürt, Türk, Alevi, Sünni, Çerkez herkes ayrı ayrı kendi derdinde iken 15 Temmuz Günü herkes Türk Bayrağının altında birdi, birlikteydi.

GÖRÜŞME 7

Saraçhane'de G3 mermisi ile vuruldum. 40-50 gün civarında hastanede yattım. Onlar hep vardılar, var olacaklar ancak halkın ve hakkın iradesinden başka irade yoktur. Kâbe'yi eabil kuşlarını indiren rabbim o gecede vardı; anlatılmaz, yaşanır. Büyüklerin deyimiyle saçım kadar başım olsa biz bu davadan vazgeçmeyiz. Bayrak için, toprak için canımızı veririz.

GÖRÜŞME 8

15 Temmuz gecesi biz darbe olduğunu öğrendiğimiz zaman saat 10'a 20 vardı. Kuzenimle pastane de otururken yanımızdaki bayanlardan Boğaz Köprüsü'nü trafiğe kapatmışlar diye bir bilgi aldık. Ama işin aslı astarı nedir ne değildir bilmiyorduk. Bizim düşündüğümüz bir tatbikat olacağı herhangi bir sıkıntının olmayacağı yönündeydi. Evlere gidelim durumun derecesi nedir netliği nedir öğrenmeye çalışalım dedik. Eve gittiğimiz zaman daha girer girmez darbe olduğunu fark ettik. Hemen evden ayrılıp Pendik Emniyet Müdürlüğüne araçla gitmek için yola çıktık saat 10'u 20 geçiyordu. Bize ilk önce Pendik Emniyet Müdürlüğü'ne gitmemizi istediler. Saat 12'yi geçinceye ilk selaların okunduğu vakte kadar ordaydık. Orda ki emniyet müdürümüz Ahmet Bey Allah'ını seven buradan ayrılmasın. Biz burayı kaybedersek Pendiği kaybederiz. Biz orda o gece

polislerimize siper olduk her birine çelik yelek olduk. Ve müdürümüzün talimatıyla Sabiha Gökçen Havalimanın Orhanlı Gişelerinde şiddetli bir çatışmanın olduğunu söylediler. Orda ki kalabalıkla polis abilerimizle tabi bizde Sabiha Gökçen'e yürümeye başladık. Yürüyüşe geçtiğimizde 300 - 400 kişi vardık ama her adımımızı attıkça arkamızdaki kalabalığın yığılaştığını görüyorduk. Geride kalanlarda en ön safta yürüyenler de aynı cesarettiydi. Ama biz daha çabuk nasıl gidebiliriz diye bir araç ile Sabiha Gökçen'in kapısına dayanmış 7 tane tank vardı.

Orhanlı gişelerindeki çatışmada 63 tane asker kıyafeti giymiş hainle 5 tane polis çatışıyordu. Burada 11 kişi şehit, yüzlerce kişi ise gazi oldu. Bu yüzbaşı hain tankın üzerine çıkıp 'artık güvenli ellerdesiniz, refahınızı biz sağlayacağız' diye konuşma yapıyordu. Zaten bizim refahımız huzurumuz yerinde neyin refahını sağlayacaksınız oldu. O esnada bir abi konuşma yapan askerin ayaklarından tutup tanktan aşağıya çekti. Bizde bu sırada tankların üzerine çıkmak için hareket ettik. Göldeki ete hücum eden prinalar gibi tanklara saldırdık. Kurban olduğum Allah o geceyi bir daha yaşatmasın. Yemin olsun biz o gece gerçekten tankları havaya kaldıracaktık. Tankın üzerinde tankları 'ele geçirirken benim ayağım kaydı ve yere düştüm. Ayağım kırıldı. Yanımda abim vardı. Fatih'i ya vurdular ya da düşmüş yanımda yok dedi. Beni bariyerin yanına kadar sürüklediler. Ve beni vuruldu sandılar. Tanklar üzerimden geçmesin diye hemen kenara çektiler. O gece bir polis arkadaşım, kardeşim Ahmet Belen Orhanlı Gişelerinde 7 mermi yedi, Allah'a şükür yaşıyor ve sağlık durumu da iyi. Bu bir insanın, bir insana bir Müslümanın bir Müslümana yapabileceği en son iştir bu. Allah o günleri bir daha yüce Türk milletine yaşatmasın. O gece 1 – 1,5 saat bariyerlerin kenarında ambulansı bekledik. Ambulans geldi ama bizim Sabiha Gökçenden Marmara Hastanesine gitmemiz 2 saat sürdü. Çünkü yol kapalı. Abim arabanın önünden yürüyüp yol açmaya çalışıyor Emniyet şeridinden hastaneye yol aldık. Hastaneye vardığımda tabi benim gibi 6-7 gazi kardeşlerimde vardı ama o gece bizim birbirimizden haberimiz yoktu. Kaybettiğimiz bedenimiz oldu ama vatani kaybetmedik. Kurban olduğum Allah o kara geceyi aydınlığa çevirdi de ülkemizi terör örgütüne vermedik. 250 şehit, 2 bin 194 gazi verdik ama Allah'ımıza hamdolsun, şükürler olsun vatanımızı vermedik.

GÖRÜŞME 9

Haksızlıklara cevap vermeden geçemeyeceğim. Tüm bu olanları siyasi oyunlara alet etmek istediler; yazıktır, günahıdır. Bu kalkışmaya kontrollü darbe diyen, senaryo diyen, tiyatro diyen insanlar var. Bunlar gazileri görmüyorlar mı? Ben kolumu kaybettim, Vahide bacım bacağını kaybetti ama elhamdülillah vatanımızı kaybetmedik. Çünkü ben vatanımın sağcısını, solcusunu, alevini hepsini seviyorum. Ve bu vatan üzerinde oynanan oyunlar hakkında hepimizin kafa yorması lazım. O gece Sabiha Gökçen'e inmek zorunda kaldık. Ateş hattına gitmeye karar verdim. İki elimi kaldırarak yürüdüm. Darbe yaptıklarının, vatani sattıklarının farkında değilim dedim. "Asker, polis kardeşidir." Sözünü dedirttim. Kardeş, kardeşi vurmasın, durun yapmayın, hepimiz kardeşiz dedim. Sol kolumu elektrik çarptı zannettim, vuruldum. Üç tane Türkmen evladı beni korumak için yanımdaydılar. Eşim ona bir şey olmaz biz mücadelemize devam edelim diyordu. Uyandım. Yeğenime "Bitti mi?" dedim. Bitti bitti dedi.

GÖRÜŞME 10

O gece evdeydik. Biz daha durumu anlayamamıştık bile. Televizyondan Cumhurbaşkanımızın sokağa çıkma davetini izledik. Mustafa hemen aradı "Baba çıkalım bu gecede çıkmazsak başka ne zaman çıkacağız?" dedi. Cumhurbaşkanımızın daveti fetvaydı. Bizi cihat meydanına çağırıyordu. O gece sokağa çıkmayan herkes sorumludur, kendini sorumlu hissetmelidir. Çünkü bu ülkenin İslam'ı, varlığı, birliği, bayrağı için verilmiş bir mücadeledir. Oğlum Atatürk Havalimanı'na girmek isteyen tankların önüne kendini siper etmiş; açılan yayılım ateşinde şehit olmuş. Vatanını, milletini çok seven bir çocuktan Mustafa, Allah'ta ona şehadeti nasip etti. Bu gün olsa bu gün gene aynısını yaparım Mustafa gibi sokağa çıkar dinime, bayrağıma, demokrasime sahip çıkarım.

GÖRÜŞME 11

Dışarıdaydım, eşim aradı köprülerin kapatıldığını fazla dışarıda kalmamam gerektiğini söyledi. Beykoz, Kavacık'tan Fatih Sultan Mehmet Köprüsüne gittik. Biz Cumhurbaşkanımızın çağrısı olmadan harekete geçmiştik. Onlara bu devirde darbe mi olur kışlanıza dönün, vatana ihanetten yargılanacaksınız dedim ama bunlar onları görecektik dediler. Çünkü vatana ihanetten gözleri kör olmuştu. Askerler

bize ateş açınca ve bizlerde de yaralananlar olunca o anda onların gözlerine bir korku geldiğini gördüm. Onlarda korku, biz de ise bir cesaret oluştu. Bu durum bizim askerlerin üzerine giderek aradaki 5 – 10 metrelik mesafeyi kapatıp göğüs göğüse gelmemize neden oldu. Bu arada bacaklarımdan ve karın bölgemden vuruldum, vücudumun çeşitli bölgelerine şarapneller isabet etti. Askerleri tutuklayarak, üniformalarını çıkarıp ve rütbelerini söküp teslim ettik. Köprüyü de araç trafiğine açtık. 15 Temmuz’la bugünden yarına bakmak lazım Çanakkale Kurtuluş ise 15 Temmuz’da iç ve dış tehditlere karşı bir kurtuluş olduğunu bilmemiz lazım. Bizler ve sizler sıradan insanlarız süslü püslü laflar bilmeyiz belki ama vatan söz konusu oldu mu canımızı vermeyi biliriz.

GÖRÜŞME 12

Evde arkadaşlarla çay içiyorduk. Yeğenim aradı darbe girişimi olduğunu söyledi. TV’yi açıp görünce çayı bırakın sokağa çıkalım dedim. Oradan geçen kapalı kamyonun arkasına yaklaşık 40 kişi binip gitmeye başladık. Gideceğimiz yere varıncaya kadar arkadaşın ayakkabısı asfalta sürte sürte erimiş. Salavat ile tekbir ile ilerledik. Etrafımda darbecilere küfür eden gençlere küfür etmeyin salavat ve tekbir getirin, Allah’ın adıyla ilerleyelim dedim. Vuruldum ancak vurulduğumu sonradan anladım. Hastanede eşim aradı şu anda ellerim su dolu su dağıtıyorum dedim, söylemedim. Uyanınca Hastanede İdris sen rahat ol vatan kurtuldu dediler. 7 kez ameliyat oldum, önümüzdeki ay 2 ameliyat daha olacağım. Vatan sağ olduktan sonra gerisi teferruat.

GÖRÜŞME 13

Biz altı kardeşiz Umut evin en küçüğüydü. Hani günümüzde beğenilmeyen gençlik var ya benim kardeşimde o gençlerden biri ama o gece arkadaşlarıyla buluşup çay içmek yerine gene arkadaşlarıyla buluşup vatani korumaya gitmiş bir gençlik. Bayrampaşa Çevik Kuvvet önüne ulaştığında konuşmak, anlatmak istemişler. Yarbay denilen rütbeliler yayılım ateşi açmışlar. Kardeşim Yarbayın elinden silahı almak isterken Yarbayın silahından çıkan G3 mermisiyle kalbinden vurduğu çocuk işte. Benim kardeşim daha çocuktaydı ya askere gitmemiş eli silah bile tutmamıştı. Vatani korurken şehit olmuş. Gururluyum, onunla ne kadar gurur duysam az. Yüzünü bile görmek istemediğim o insanların mahkemelerini medyadan takip

ediyorum. Haklarında verilen 2 – 3 kez ağırlaştırılmış müebbet cezalarını istemiyorum. Ben idam yasaının getirilerek cezalarının verilmesini istiyorum. Tez zamanda inşallah devletimiz gerekeni yapacak buna inanıyorum.

GÖRÜŞME 14

2013'te Malezya'daydım Türkiye başlığını gördüm; Gezi Ayaklanması ile olayların ağaç olmadığını fark ettim. 17-25 Aralık bakanları düşürme girişimi, 2014 Mit tırları DAES'e silah götürüyor yalanı vb. JOHN Dündar olayı. Irak Konsolosluğu basılması, konsolos ve görevliler rehin alınması. 2015 Yılı Şehirlerin kazılıp işgal edilmesi ve 532 tane asker-polisin şehit düşmesi ile en kanlı yıllardan biri olmuştur. 2016 yılında ise sadece 384 insan teröre kurban gitmiştir. 15 Temmuz'dan önce de birçok darbe girişimleri oldu. 2016'da ülkemizin gördüğü ilk darbe değildi lakin ülkemizin önünde durduğu ilk darbeydi. Düşman boş durmayacak sürekli diri, uyanık ve tetikte olmalıyız.

GÖRÜŞME 15

Hicretin 9. Yılında Rumlar 40 bin düşmana karşı hazırlık yapıyor. Sahabeden garip ve masum Ulveyi bin Zeyd imkânı yok ama cihada katılmak istiyor. Efendimizden bir binek talep ediyor. Ama verilemiyor kendisine. Çok üzülüyor ve evine gidip şöyle dua ediyor: “Yarabbi ümmetinden kim kalbimi kırdıysa şerefimi ve onurumu sadaka olarak helal ediyorum.” diyor. Efendimiz şeref ve haysiyetini vereni bulun diye emir veriyor. Efendimiz Ulveyi bin Zeyd'e Allah senin sadakanı kabul etti, duan kabul oldu buyuruyor. Manevi olarak samimiyet olduğu sürece peygamberimiz, şehitlerimiz hep önümüzde yürüyecektir. İsterse bin tane 15 Temmuz yaşansın Allah bizi sahipsiz bırakmayacaktır.